

कात्तिक - २

सर्वोच्च अदालत बुलेटिन

पाक्षिक प्रकाशन

वर्ष २४, अङ्क १४

२०७२, कात्तिक १६-३०

पूर्णाङ्क ५६०

प्रकाशक

सर्वोच्च अदालत

रामशाहपथ, काठमाडौं

फोन न. ४२५०७४२, ४२६२३९७, ४२६२३९८, ४२६२८०१, ४२५८१२२ Ext.२५१२ (सम्पादन), २५११ (छापाखाना), २१३१ (बिक्री)

फ्याक्स: ४२६२८७८, पो.व.न. २०४३८

Email: info@supremecourt.gov.np, Web: www.supremecourt.gov.np

प्रकाशन, सञ्चार तथा सम्पादन समिति

माननीय न्यायाधीश श्री बैद्यनाथ उपाध्याय, सर्वोच्च अदालत	- अध्यक्ष
माननीय न्यायाधीश श्री दीपकराज जोशी, सर्वोच्च अदालत	- सदस्य
नायब महान्यायाधिवक्ता श्री ठोकप्रसाद सिवाकोटी, प्रतिनिधि, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	- सदस्य
अधिवक्ता श्री लक्ष्मीदेवी दाहाल (रावल) प्रतिनिधि, नेपाल बार एसोसिएसन	- सदस्य
वरिष्ठ अधिवक्ता श्री नरहरि आचार्य, अध्यक्ष, सर्वोच्च अदालत बार एसोसिएसन	- सदस्य
सहरजिस्ट्रार श्री नहकुल सुवेदी, सर्वोच्च अदालत	- सदस्य सचिव

प्रकाशन, सञ्चार तथा सम्पादन शाखामा कार्यरत

कर्मचारीहरू

शाखा अधिकृत श्री राजन बास्तोला
शाखा अधिकृत श्री मिनबहादुर कुँवर
ना.सु.श्री सरस्वती खड्का
ना.सु.श्री अमृत विश्वकर्मा
ना.सु.श्री लक्ष्मण वि.क.
सि.कं.श्री ध्रुव सापकोटा
कम्प्युटर अपरेटर श्री अर्जुन सुवेदी
कार्यालय सहयोगी श्री कृष्णबहादुर श्रेष्ठ
कार्यालय सहयोगी श्री प्रेमलाल महर्जन

भाषाविद् : उपप्रा. श्री रामचन्द्र फुयाल

बिक्री शाखामा कार्यरत कर्मचारी

डि.श्री नरबहादुर खत्री

मुद्रण शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरू

सुपरभाइजर श्री कान्छा श्रेष्ठ
सिनियर बुकबाइन्डर श्री मधुसूदनमान श्रेष्ठ
सिनियर बुकबाइन्डर श्री तेजराम महर्जन
सिनियर हेल्पर श्री तुलसीनारायण महर्जन
सिनियर प्रेसम्यान श्री नरेन्द्रमुनि बज्राचार्य
सिनियर प्रेसम्यान श्री योगप्रसाद पोखरेल
सिनियर मेकानिक्स श्री निर्मल बयलकोटी
सहायक डिजाइनर श्री रसना बज्राचार्य
बुकबाइन्डर श्री यमनारायण भडेल
बुकबाइन्डर श्री मीरा वाग्ले
कम्पोजिटर श्री प्रमिलाकुमारी लामिछाने
प्रेसम्यान श्री केशवबहादुर सिटौला
बुकबाइन्डर श्री अच्युतप्रसाद सुवेदी
कार्यालय सहयोगी श्री मोति चौधरी

विभिन्न इजलासहरूबाट सम्पादन शाखामा प्राप्त भई यस अङ्कमा

प्रकाशित निर्णय / आदेशहरू

पूर्ण इजलास	४
संयुक्त इजलास	८
इजलास नं. १	४
इजलास नं. २	२
इजलास नं. ३	८
इजलास नं. ४	२०
इजलास नं. ५	१५
इजलास नं. ६	११
इजलास नं. ७	१०
इजलास नं. ८	७
एकल इजलास	२
जम्मा	८३

नेपाल कानून पत्रिकामा
२०१५ सालदेखि २०६९ साल असोजसम्म
प्रकाशित

निर्णयहरूको सारसङ्ग्रह

विषयगत आधारमा

वर्गीकृत

एघार खण्ड पुस्तकहरू बिक्रीमा छन् ।

मूल्य रु.५,५००।-

पाइने ठाउँ

- नेपाल कानून पत्रिका बिक्री कक्ष, सर्वोच्च अदालत
- न्यायाधीश समाज नेपाल, बबरमहल
- सर्वोच्च अदालत बार एसोसिएसन, नेबाए भवन

यस पत्रिकाको इजलाससमेतमा उद्धरण गर्नुपर्दा निम्नानुसार गर्नुपर्नेछः

सञ्च बुलेटिन २०७... .. १ वा २, पृष्ठ ....

(साल) (महिना)

उदाहरणार्थः सञ्च बुलेटिन २०७२, कात्तिक - २, पृष्ठ १

का.जि.द.नं. ३९।०४९।०५०

सर्वोच्च अदालतलगायत मातहतका अदालतहरू एवम् अन्य न्यायिक निकायहरूका कामकारवाहीसँग सेवाग्राहीहरूको कुनै गुनासो, उजुरी र सुझाव भए सर्वोच्च अदालत, प्रधानन्यायाधीशको निजी सचिवालयमा रहेको

Toll Free Number

१६६०-०१-३३३-५५

वा

इमेल ठेगाना

cjscomplain@supremecourt.gov.np

मा सम्पर्क गर्न सकिने छ ।

मूल्य रु.१५।-

मुद्रक: सर्वोच्च अदालत, छापाखाना

विषयसूची

क्र.सं.	विषय	पक्ष/विपक्ष	पृष्ठ
पूर्ण इजलास			१-४
१.	प्रतिषेध / परमादेश / उत्प्रेषण	मुख्य सचिव लिलामणि पौडेल वि. विश्वेन्द्र पासवान	
२.	उत्प्रेषण	धनकुमारी गौचन वि. पुनरावेदन अदालत, बागलुङसमेत	
संयुक्त इजलास			४-१९
३.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण	विष्णु लामासमेत वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाडौंसमेत	
४.	उत्प्रेषण / परमादेश	पूर्णबहादुर मिजार वि. पुनरावेदन अदालत, पाटन, ललितपुरसमेत	
५.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण	पूर्णबहादुर मिजार वि. पुनरावेदन अदालत, पाटन, ललितपुरसमेत	
६.	उत्प्रेषण / परमादेश	शान्ति मानन्धर वि. वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण, बबरमहल, काठमाडौंसमेत	
७.	बैङ्किङ कसुर	नेपाल सरकार वि. दुर्गा कार्की	
८.	उत्प्रेषण / परमादेश	ईश्वर चौधरीसमेत वि. लोक सेवा आयोग, केन्द्रीय कार्यालय, अनामनगर, काठमाडौंसमेत	
९.	भ्रष्टाचार	नेपाल सरकार वि. ईश्वर पोखरेलसमेत	

इजलास नं. १		१९-२१
१०.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. धनसरी कामी
११.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. शिवी कामी
१२.	जग्गा खिचोला चलन	रामपृत महतोसमेत वि. सहदेव यादव
१३.	कर्तव्य ज्यान	चप्टा धामी वि. नेपाल सरकार
इजलास नं. २		२१-२३
१४.	उत्प्रेषण	गौरी सरकार वि. मोहनराज पाण्डेसमेत
१५.	रोक्का बदर गरी फुकुवा गरिपाउँ	शोभदेव पन्तसमेत वि. दुर्गादेवी श्रेष्ठ
इजलास नं. ३		२३-२७
१६.	उत्प्रेषण	खड्गलाल महर्जन वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबार, काठमाडौंसमेत
१७.	उत्प्रेषण / परमादेश / प्रतिषेध	पञ्चलाल महर्जन वि. नेपाल सरकार

१८.	बिना इजाजत जडिबुटी ओसारपसार	नेपाल सरकार वि. गोविन्दबहादुर सिंह
१९.	उत्प्रेषण / परमादेश	जगदीशनारायण चौधरीसमेत वि. रामबहादुर कुमाल
२०.	लिखत बदर	विद्यासागर तुलाधरसमेत वि. दिलमाया बज्राचार्यसमेत
इजलास नं. ४		२७-३४
२१.	जबरजस्ती करणी	ध्रुव विष्ट वि. नेपाल सरकार
२२.	कर्तव्य ज्यान	कृष्ण भन्ने कृष्णमान शाक्य वि. नेपाल सरकार
२३.	जबरजस्ती करणी	सानु उप्रेती वि. नेपाल सरकार
२४.	कर्तव्य ज्यान	सीताराम खड्कासमेत वि. नेपाल सरकार
२५.	कर्तव्य ज्यान	मिलन सुवेदीसमेत वि. नेपाल सरकार
२६.	जबरजस्ती करणी	अनिलकुमार गुप्ता वि. नेपाल सरकार
२७.	कर्तव्य ज्यान	बाबुराम थारु वि. नेपाल सरकार
२८.	अंश	जमानसिंह बुढा वि. उमा बुढा लेखेकी उमा महत्तरासमेत
२९.	भ्रष्टाचार गरेको	देवनारायण दहैत थारु वि. नेपाल सरकार

३०.	भ्रष्टाचार गरेको	लक्ष्मी पाण्डे वि. नेपाल सरकार
३१.	भ्रष्टाचार गरेको	विनोदकुमार गौतम वि. नेपाल सरकार
३२.	मोही नामसारी	चन्द्रबहादुर खुलाल वि. वनुलाल चौधरी
३३.	जग्गा धनी प्रमाण पुर्जा पाउँ	बुद्धि नारायण महर्जनसमेत वि. लक्ष्मी प्रधान
३४.	दूषित अंश छोडपत्र लिखत बदर	कृष्णबहादुर प्रजापती वि. तीर्थमाया (चक्रधर) प्रजापतीसमेत
इजलास नं. ५		३४-४५
३५.	बाटो थुनछेक गरेको भत्काई पाउँ	सरिता मल्ल वि. राधा अर्याल
३६.	रैकर परिणत दर्ता नामसारी	तुली श्रेष्ठसमेत वि. लक्ष्मीदेवी चित्रकारसमेत
३७.	कर्तव्य ज्यान	रामबहादुर खड्गीसमेत वि. नेपाल सरकार
३८.	अंश दर्ता	रामलाल केवट वि. लुटावन केवटसमेत

३९.	कर्तव्य ज्यान	इन्द्र कुँवरसमेत वि. नेपाल सरकार
४०.	परमादेश	गणेशबहादुर विश्वकर्मासमेत वि. नेपाल सरकार
४१.	उत्प्रेषण / परमादेश	नेत्रबहादुर के.सी. वि. सुनीता गौतमसमेत
४२.	लागु औषध	अनुज उदाससमेत वि. नेपाल सरकार
४३.	उत्प्रेषण / परमादेश	नवराज लो लामा वि. मकवानपुर जिल्ला अदालत, हेटौँडासमेत
४४.	कर्तव्य ज्यान	रामकुमार राई वि. नेपाल सरकार
४५.	हक कायमसमेत	नन्दलाल महर्जनसमेत वि. चित्रकुमारी शाक्यसमेत
४६.	प्रतिषेध	शिवचन्द्र चौधरी वि. महानगरीय वृत्त कालिमाटी, काठमाडौँसमेत
४७.	फिल्डबुक दर्ता बदर जग्गा हक कायम	शेरबहादुर सुनुवार वि. ऐमान राईसमेत
४८.	उत्प्रेषण / परमादेश	डिकबहादुर लिम्बु वि. पाथीभरा बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.समेत
इजलास नं. ६		४५-५२
४९.	जबरजस्ती करणी	कुमार कामी भन्ने कुम्भबहादुर सुनार वि. नेपाल सरकार

५०.	लागु औषध हेरोइन	नारायण तामाङ वि. नेपाल सरकार
५१.	मोही नामसारी	रमेशकुमार खनालसमेत वि. कृष्णनारायण श्रेष्ठ
५२.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. पासाङ शेर्पा
५३.	सवारी ज्यान	नेपाल सरकार वि. गुञ्जन लामा भन्ने वीरबहादुर लोप्चन
५४.	अपहरण तथा शरीर बन्धक र रहजनी चोरी	नेपाल सरकार वि. पवन भरसमेत
५५.	जबरजस्ती करणी	नेपाल सरकार वि. दीपक वि.क.
५६.	मानव बेचबिखन	नेपाल सरकार वि. अमृतप्रसाद ओलियासमेत
इजलास नं. ७		५२-५८
५७.	नकबजनी चोरी	नेपाल सरकार वि. आकाश श्रेष्ठ
५९.	निर्णय बदर	राजलाल यादव वि. मालपोत कार्यालय, सिरहाको प्रमुख मालपोत अधिकृतसमेत
५२.	अदालतको अपहेलना	कोशिलेशकुमार चौधरी वि. लहान नगरपालिकाको कार्यालय, लहान सिरहासमेत

५३.	लेनदेन	फारवेस्टर्न ट्रेडिङ कम्पनीसमेत वि. कौशल ठठेर
५४.	उत्प्रेषण / परमादेश	रामअधीन पासवानसमेत वि. बेतीलाल मण्डलसमेत
५५.	भ्रष्टाचार गरेको	सुरेशकुमार यादव वि. नेपाल सरकार
५६.	ज्यान मार्ने उद्योग	नेपाल सरकार वि. चक्रे भन्ने मिलन गुरुडसमेत
५७.	निषेधाज्ञा / परमादेश	कृष्णकान्त झा महापात्र बाहुनसमेत वि. जनकपुर नगरपालिकाको कार्यालय, जनकपुरसमेत
इजलास नं.८		५८-६५
५८.	भ्रष्टाचार गरेको	नेपाल सरकार वि. श्रीराम पन्तसमेत
५९.	रैकर परिणत दर्ता	दानमाया तुलाधर वि. शम्भुलाल कायस्थ

६०.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण	रेशमाराज थापा वि. महानगरीय प्रहरी परिसर, अपराध अनुसन्धान महाशाखा, टेकु, काठमाडौंसमेत
६१.	उत्प्रेषण	मथुराप्रसाद मास्के वि. नेपाल सरकार
६२.	कर्तव्य ज्यान	भीम थापा वि. नेपाल सरकार
६३.	उत्प्रेषण / परमादेश	पवनकुमार सारडा वि. गोपाल सहनीसमेत
एकल इजलास		६५-६६
६४.	उत्प्रेषण	सहनाज खातुनसमेत वि. सहेरा खातुनसमेत
६७.	परमादेश	उत्साह लामिछाने वि. त्रिभुवन विश्वविद्यालय, परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय, बल्लुसमेत
अदालत गतिविधि		६७-६८

पूर्ण इजलास

१

मा.न्या.श्री गिरीश चन्द्र लाल, मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी, ०७०-
NF-००२६, प्रतिषेध / परमादेश / उत्प्रेषण, नेपाल सरकार मन्त्रपरिषद्को कार्यालयको तर्फबाट मुख्य सचिव लिलामणि पौडेल वि. विश्वेन्द्र पासवान

संविधानको धारा ६३(३) को खण्ड (ग) बमोजिम मनोनयन हुने संविधान सभा सदस्यको मनोनयन १५ दिनभित्र गर्नु भनी परमादेश जारी हुने भनी यस अदालतबाट भएको आदेश सम्बन्धमा हेर्दा संविधानको धारा ६३(३) को खण्ड (ग) बमोजिम मनोनयन हुने संविधान सभा सदस्यको मनोनयन यति दिनभित्र गर्नुपर्ने भन्ने निश्चित समयावधि संविधानमा किटानीसाथ तोकिएको पाइँदैन। सो धाराबमोजिम मनोनयन हुने संविधान सभाका सदस्यको मनोनयन सहमतिका आधारमा गरिने भन्ने व्यवस्था सो धारामा उल्लेख भएको देखिन्छ। संविधान सभामा विभिन्न राजनीतिक दलहरूको प्रतिनिधित्व रहेको कुरामा कुनै विवाद छैन। यस्तो स्थितिमा तत्काल सहजै सहमति कायम हुने अवस्था उत्पन्न हुन सक्छ भनी किटानीसाथ भन्न सकिने अवस्था हुँदैन। सहमतिका लागि विभिन्न राजनीतिक दलहरूसँग गहन र व्यापक छलफल गर्नु पर्ने आवश्यकता पर्न सक्ने हुन्छ र त्यसका लागि केही समय लाग्न सक्ने हुन्छ। सो कुरालाई अदालतले अनदेखा गर्न पनि नमिल्ने।

सहमतिका नाममा धारा ६३(३) को खण्ड (ग) बमोजिमका मनोनयन हुने सदस्यको मनोनयन लामो समयसम्म नगरी राख्ने र त्यसरी मनोनयन हुने सदस्य बिना नै संविधान सभाले आफ्नो कार्य सञ्चालन गर्ने कार्यलाई मुनासिब मान्न सकिँदैन र यस्तो मनोनयन यथासक्य चाँडो हुनु पर्ने कुरामा विवाद हुन पनि

सकदैन। तर एउटा निश्चित अवधि तोक्यो दिई सो धाराबमोजिम मनोनयन हुने संविधान सभा सदस्यको मनोनयन गर्नु भनी आदेश जारी गर्दा संविधानले व्यवस्था नै नगरेको विषयमा अनावश्यक हस्तक्षेप हुन जाने हुन्छ। साथै संविधानको मर्म र भावनाअनुरूप सहमति कायम हुन नसकेमा धारा ६३(३) को खण्ड (ग) बमोजिम मनोनित हुने संविधान सभा सदस्यको मनोनयन हुन नसकी अदालतबाट जारी भएको आदेशसमेत कार्यान्वयन हुन नसक्ने परिस्थिति उत्पन्न हुन सक्ने हुन्छ। यस्तो उत्पन्न हुन सक्ने परिस्थिति र अवस्थालाई पनि अदालतले आदेश जारी गर्नुअघि विचार गर्नु जरूरी हुन आउने।

संविधानको धारा ६३ (३) को खण्ड (ग) बमोजिम मनोनयन गर्नुपर्ने संविधान सभा सदस्य मनोनयनका लागि संविधानमा निश्चित समयावधि तोकेको नदेखिएको तथा सो धाराबमोजिम मनोनयन हुने संविधान सभा सदस्यको मनोनयन सहमतिमा गर्नु पर्ने संवैधानिक व्यवस्था रहेको देखिएको साथै सहमति कायम गर्नका लागि केही समय लाग्ने हुनाले यथासक्य चाँडो गर्नु पर्ने भए पनि निश्चित समयावधि तत्काल किटान गर्न नसकिने हुँदा धारा ६३ (३) को खण्ड (ग) बमोजिम मनोनयन गर्नु पर्ने संविधान सभा सदस्यको मनोनयन १५ दिनभित्र गर्नु भनी जारी भएको यस अदालतको संयुक्त इजलासको आदेश संविधानसम्मत देखिन नआउने।

संविधानतः धारा ६३(३) को (ग) मा व्यवस्था भएबमोजिम राष्ट्रिय जीवनमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुर्याएका व्यक्तिहरू र खण्ड (क) र (ख) बमोजिमको निर्वाचनमा प्रतिनिधित्व हुन नसकेका आदिवासी जनजातिमध्येबाट मनोनयन हुनुपर्ने कुरामा विवाद हुन सक्दैन। संविधानको प्रस्तावनाले प्रतिस्पर्धात्मक बहुदलीय लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्थाप्रति प्रतिबद्धता व्यक्त गरेको र धारा १२(३) को खण्ड (ग) ले प्रत्येक नागरिकलाई राजनीतिक दल खोल्ने स्वतन्त्रताको

प्रत्याभूति प्रदान गरी प्रत्येक नागरिकलाई राजनीतिक दलसँग आवद्ध हुने मौलिक हक प्रदान गरेको हुँदा धारा ६३(३) को खण्ड (ग) मा उल्लेख भएका राष्ट्रिय जीवनमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुर्याएका व्यक्तिहरू तथा धारा ६३(३) को खण्ड (क) र (ख) बमोजिमको निर्वाचनमा प्रतिनिधित्व हुन नसकेका आदिवासी जनजातिहरूले पनि राजनीतिक दलसँग आवद्ध हुन र राजनीतिक दलको तर्फबाट निर्वाचनमा सहभागी हुन पाउने कुरामा कुनै विवाद रहँदैन। त्यस्ता व्यक्तिहरू खण्ड (क) र (ख) बमोजिमको निर्वाचन प्रक्रियामा सहभागी भएमा निजहरू निर्वाचित भई संविधान सभामा प्रतिनिधित्व गर्न पाउँछन् भनी किटानीसाथ भन्न सकिने अवस्था पनि हुँदैन। साथै पराजित भएका कारणले मात्र निजहरूले संविधान सभामा संविधान सभा सदस्यको हैसियतले आफ्नो भूमिका निर्वाह गर्न र योगदान दिन नसक्ने भन्ने कुनै कानूनी र तर्कयुक्त आधार र कारण पनि देखिन नआउने।

संविधानको धारा ६५ ले संविधान सभा सदस्यको लागि आवश्यक पर्ने योग्यता स्पष्टरूपमा तोकी थप अरु कुनै योग्यता वा अयोग्यता संविधानमा उल्लेख भएको नदेखिएको स्थितिमा सो संवैधानिक व्यवस्थाविपरीत हुने धारा ६३(३) को खण्ड (ग) बमोजिम मनोनयन हुने संविधान सभा सदस्यका हकमा मात्र थप अयोग्यता तोक्ने गरी अदालतबाट आदेश जारी गर्नु संवैधानिक व्यवस्थाविपरीत हुन जाने देखिन्छ। तर यस अदालतको संयुक्त इजलासले धारा ६३(३) को खण्ड (ग) बमोजिम मनोनयन गर्नु पर्ने संविधान सभा सदस्यको मनोनयन गर्दा खण्ड (क) र (ख) अन्तर्गत निर्वाचनको प्रक्रियामा उम्मेदवार भई सामेल भइसकेको राजनीतिक दलहरूसँग आवद्ध व्यक्तिलाई मनोनयन गर्नबाट रोक लगाउने गरी र धारा ६५ ले तोकेको योग्यतासम्बन्धी व्यवस्थाविपरीत हुने गरी जारी भएको आदेश धारा ६३(३) को खण्ड (ग) बमोजिम मनोनित हुने संविधान सभा सदस्यको हकमा

थप अयोग्यताको सृष्टि गरेको देखिँदा सो आदेश पनि संविधानमा उल्लिखित प्रावधानको विपरीत देखिन आउने।

३ प्रकारका संविधान सभा सदस्यको व्यवस्था संविधानले गरेको भए पनि धारा ६३(३) को खण्ड (क) र (ख) बमोजिम निर्वाचित हुने संविधान सभा सदस्य र धारा ६३(१)(ग) बमोजिम मनोनित हुने संविधान सभा सदस्यहरूले संविधान सभामा खेल्ने भूमिका तथा निजहरूले गर्नु पर्ने कामको प्रकृतिलगायतका अरु कुनै विषयमा संविधानमा पृथक व्यवस्था रहेको देखिँदैन। निजहरूले गरेको कामबाट निस्कने परिणाम फरक वा भिन्न हुने भन्ने व्यवस्था पनि संविधानमा रहेको छैन। यसरी खण्ड (ग) बमोजिम मनोनयन भएका संविधान सभा सदस्य र खण्ड (क) र (ख) बमोजिम निर्वाचित सदस्यबीच संविधान सभा सदस्य निर्वाचित वा मनोनित हुने तरिकामात्र फरक भई निजहरूले संविधान सभामा गर्नुपर्ने कामको प्रकृति र परिणामका सम्बन्धमा कुनै छुट्टै वा अलग व्यवस्था संविधानमा नरहेको स्थितिमा संविधान सभा सदस्यहरूबीच अलग वा छुट्टै व्यवस्था गर्नु भनी अदालतले आदेश जारी गर्न मिल्ने हुँदैन। साथै यस्तो विषयमा आवश्यकताअनुसारको व्यवस्था गर्न गराउन संविधान सभा स्वयम् सक्षम र स्वतन्त्र हुने हुँदा धारा ६३(३) को खण्ड (क) र (ख) बमोजिमका संविधान सभा सदस्य र (ग) बमोजिम मनोनयन हुने संविधान सभा सदस्यका लागि पृथक व्यवस्था र व्यवहार गरी छुट्टै कार्यकक्ष वा बस्ने व्यवस्था मिलाउनु भनी अदालतले आदेश जारी गर्दा संविधान सभाको क्षेत्राधिकारमा अनाहकमा हस्तक्षेप गरेको देखिन आउने।

माथि विवेचित आधार र कारणहरूबाट धारा ६३(३) को खण्ड (ग) बमोजिम मनोनयन हुने कुरामा संविधानले सो सम्बन्धमा कुनै निश्चित म्यादाभित्र मनोनयन गर्नु पर्ने भन्ने व्यवस्था नगरे पनि यथासक्य चाँडो मनोनयन गर्नु उपयुक्त

देखिन्छ। तर यस अदालतबाट मिति २०७१।१।२९।२ मा भएको आदेशानुसार १५ दिनभित्र मनोनयन गर्नुपर्ने भनी भएको आदेश एवम् धारा ६३ को उपधारा (३) को खण्ड (क) र (ख) अन्तर्गत निर्वाचनको प्रक्रियामा उम्मेदवार भई सामेल भई सकेको राजनीतिक दलसँग आबद्ध व्यक्तिबाहेकलाई उपधारा ३ को खण्ड (क) र (ख) बमोजिम निर्वाचनबाट प्रतिनिधित्व हुन नसकेको आदिवासी, जनजातिमध्येबाट बाहेक अन्यलाई मनोनयन नगर्नु नगराउनु भनी जारी भएको आदेश संविधानले गरेको माथि उल्लिखित व्यवस्थाअनुसार देखिएन भन्ने कुरा स्पष्ट छ। नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को उपर्युक्त धारा ६३(३) को खण्ड (ग) अनुसार मनोनयन हुने २६ जना सदस्यहरू मन्त्रिपरिषद्बाट मनोनयन हुने भनी रहेको संवैधानिक व्यवस्थामा पनि नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्ले स्वतन्त्ररूपमा गर्नुपर्ने कार्यमा यस अदालतबाट हस्तक्षेप हुँदा मन्त्रिपरिषद्को अधिकारमा अनाहकमा हस्तक्षेप हुने जस्तो देखिनुका साथै सो कुरा शक्ति पृथकीकरण (Separation of power) जस्तो लोकतान्त्रिक मूल्य मान्यता एवम् यस अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तसमेतको विपरीत हुने हुनाले यस अदालतबाट माथि उल्लिखित रिट नं. ०७०-WO-०४७६ मा मिति २०७१।१।२९ मा भएको आदेश न्यायोचित एवम् संविधानसम्मत देखिन आएन। त्यसकारण उक्त आदेश कायम रहन नसक्ने भई यस पूर्ण इजलासबाट बदर (Ultra Vires) हुने।

इजलास अधिकृत: किशोर घिमिरे

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७२ साल जेठ ७ गते रोज ५ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री गिरीश चन्द्र लाल, मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६९-WF-०००५, उत्प्रेषण, धनकुमारी गौचन वि. पुनरावेदन अदालत, बागलुङसमेत

वस्तुतः विवादरत पक्षहरूले सामूहिकरूपमा गरेको मन्जुरीबमोजिम अदालतले निर्णय वा आदेश गरेमा त्यसबाट दुवै पक्षले न्यायको अनुभूति गर्न पाउने अवस्थाको सिर्जना हुन जान्छ। नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १०० को उपधारा (१) मा नेपालको न्यायसम्बन्धी अधिकार यो संविधान र अन्य कानून तथा न्यायका मान्य सिद्धान्तअनुसार अदालत तथा न्यायिक निकायहरूबाट प्रयोग गरिनेछ भन्ने व्यवस्था रहेको छ। यस्तै धारा १०७ को उपधारा (२) बमोजिम पूर्ण न्यायका लागि उपयुक्त आदेश जारी गर्न सक्ने असाधारण अधिकार यस अदालतमा रहेको छ। विवादरत दुवै पक्षलाई न्यायको अनुभूति हुने गरी न्याय सम्पादन गर्नु पनि न्यायका मान्य सिद्धान्तभित्रै पर्ने कुरा हो। प्रस्तुत रिट निवेदनमा उठाइएका विवादित विषयका सम्बन्धमा निवेदक र विपक्षीहरूले दिएको संयुक्त निवेदनबमोजिम आदेश जारी गर्न कुनै कानूनले प्रतिबन्ध लगाएको छैन र यस आदेशबाट अन्य पक्षलाई कुनै किसिमको असर पर्ने अवस्था र स्थिति पनि छैन। यस्तो स्थितिमा निवेदक र विपक्षीहरूको संयुक्त निवेदनबमोजिम आदेश जारी गर्दा दुवै पक्षले न्यायको अनुभूति गर्ने भई पूर्ण न्याय प्राप्त हुने देखिन आउँछ, जुन संविधानको मर्म र भावना तथा पक्षहरूको चाहनाअनुकूल हुने देखिने।

न्यायका मान्य सिद्धान्तलाई आत्मसात् गरी नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १०७(२) बमोजिम पूर्ण न्याय प्रदान गर्नका लागि बागलुङ जिल्ला अदालतले मिति २०६७।२।२३ मा गरेको डाक लिलाम मुचुल्का, सोलाई सदर गर्ने बागलुङ जिल्ला अदालतको मिति २०६७।३।३ को आदेश र सो आदेशलाई सदर गर्ने गरी श्री पुनरावेदन अदालत, बागलुङबाट भएको मिति २०६७।४।२७ को आदेश तथा बागलुङ जिल्ला अदालतका तहसिलदारको मिति २०६७।४।३१ को आदेशलगायत सोसँग सम्बन्धित काम कारवाहीहरू उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी

दिएको छ । अब दुवै पक्षको संयुक्त निवेदनमा उल्लेख भएअनुसार निम्नबमोजिम गर्नु गराउनु भनी परमादेश जारी हुने ।

(१) बागलुङ जिल्ला अदालतका तहसिलदारले मिति २०६६।५।४ मा दिलमाया घर्तीलाई घरजग्गा चलानी पुर्जा दिएका आधारमा एभरेष्ट बैंक, शाखा कार्यालय, बागलुङले मिति २०६७।५।७ मा मालपोत कार्यालय, बागलुङलाई धितो बन्धकी फुकुवा गर्ने गरी लेखिदिएको पत्र र सो पत्रका आधारमा मालपोत कार्यालय, बागलुङले मिति २०६७।५।७ मा निवेदक धनकुमारी गौचनका नामको कि. नं. १८५९ को घरजग्गा दिलमाया घर्तीको नाममा दाखिल खारेज गर्ने गरेको निर्णय तथा सो निर्णयका आधारमा बनेको जग्गा धनी प्रमाण पुर्जा बदर गरिदिनु ।

(२) सो घरजग्गा धनकुमारी गौचनका नाममा दाखिल खारेज गरी साबिकबमोजिम निवेदक धनकुमारी गौचनका नाममा दर्ता स्रेस्ता कायम गरी जग्गा धनी प्रमाण पुर्जासमेत बनाइदिनु ।

(३) निवेदक दिलमाया घर्तीले बागलुङ जिल्ला अदालतमा दाखिला गरेको धरौटी रकम निजलाई फिर्ता दिनु ।

(४) यो आदेशको कार्यान्वयन गर्नका लागि यस अदालतका रजिस्ट्रारको कार्यालयमार्फत सम्बन्धित अदालत र मालपोत कार्यालयमा आदेशको प्रतिलिपिसहित लेखी पठाइदिनु ।

इति संवत् २०७२ साल जेठ २८ गते रोज ५ शुभम् । यसै लगाउका मुद्दाहरूमा पनि यसैअनुसार फैसला भएका छन्:

- ०६९-WF-०००६, उत्प्रेषण, धनकुमारी गौचन वि. पुनरावेदन अदालत, बागलुङसमेत
- ०६९-WF-०००७, उत्प्रेषण, धनकुमारी गौचन वि. पुनरावेदन अदालत, बागलुङसमेत

संयुक्त इजलास

१

स.प्र.न्या. श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री सुशीला कार्की, ०७२-WH-००१८, बन्दीप्रत्यक्षीकरण, विष्णु लामासमेत वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाडौंसमेत

सिद्धान्ततः न्यायिक अधिकारक्षेत्र अदालत वा न्यायिक निकायमा अन्तर्निहित रहने अवशिष्ट अधिकार हो । परम्परागत र कठोर शक्ति पृथक्करणको पक्षमा विकास गरिएको संवैधानिक कानूनले अदालत वा न्यायिक निकायबाहेक अन्य निकायहरूमा न्यायिक जिम्मेवारी प्रदान गर्ने विषयलाई उचित मान्न नमिल्ने ।

उदार र खुला अर्थतन्त्रको विकाससँगै देखा परेको तीव्र औद्योगिकीकरण तथा यससँगै विस्तार भएको व्यापार, व्यवसाय एवम् विज्ञान र प्रविधिले ल्याएको जटिलता, राज्यको लोककल्याणकारी भूमिका र सरकारी सेवा प्रवाहमा आएको विस्तार र विविधिकरणले गर्दा अदालत वा न्यायिक निकायबाट मात्रै सम्पूर्ण न्यायिक अधिकार प्रयोग हुनुपर्छ भन्ने बेलायती कानून प्रणालीसमेत अघि बढ्न नसक्ने अवस्थामा पुग्यो । सरकारको कार्यक्षेत्र र प्रकृतिमा देखा परेको बहुआयामिकता र विविधताले न्यायको विशिष्टीकरणको माग र अभ्यास धेरै अगाडिदेखि बेलायतभित्रै आरम्भ भैसकेको देखिन्छ । यसरी सरकारको कार्यप्रकृतिमा देखापरेको विशिष्टीकरणबाट कतिपय न्यायिक विषयहरू त्यस्तो विशिष्टीकृत कार्य गर्ने निकाय वा अधिकारीहरूलाई सुम्पनु पर्ने बाध्यतात्मक अवस्था आइपरेको हो । प्रशासकीय न्याय सम्पादन वा न्यायिक विशिष्टीकरणले क्रमशः कानून प्रणालीको सीमा नाघ्दै वर्तमान समयमा सबै प्रकारका कानून प्रणाली र विश्वका जुनसुकै मुलुकको न्याय प्रणालीको अपरिहार्य र साझा अवयव बन्न पुगेको

देखिन आउने ।

विषयगत विशेषज्ञतासमेतका आधारमा प्रशासकीय अधिकारीबाटै सम्पन्न हुनुपर्ने प्रकृतिका क्रियाकलापसँग सम्बन्धित त्यस्ता फौजदारी कसुरहरू विशुद्ध अदालत वा न्यायिक निकायको जिम्मेवारीमा मात्र राख्दा न्याय सम्पादनमा विशेषज्ञताको अभाव हुने र साबिकबमोजिम नै प्रशासकीय अधिकारीलाई मात्र जिम्मेवारी दिइरहँदा न्यायिक प्रक्रियामा आधारभूत मूल्य मान्यता कायम हुन नसक्ने हुन्छ । त्यसैले यसप्रकारको असुविधा वा विरोधाभाषपूर्ण स्थिति हटाउनकै लागि खासखास प्रकृतिको विवाद निरूपण गर्न न्यायिक र प्रशासकीय अधिकारी सम्मिलित रहने न्यायाधिकरण वा विशिष्टीकृत अदालतको मिश्रित पद्धति (Hybrid Model) अवलम्बन गर्नुपरेको कुरा बोधगम्य नै हुने ।

देहायका विषयहरूमा देहायबमोजिम गर्नु भनी प्रत्यर्थीहरूका नाममा आदेश जारी गरिदिएको छ :

(१) प्रमुख जिल्ला अधिकारीलगायतका प्रशासकीय अधिकारीले एकलरूपमा प्रयोग गर्न सक्ने गरी विभिन्न नेपाल कानूनले हाल तोकेको फौजदारी मुद्दा हेर्ने क्षेत्राधिकारमा पुनर्विचार गरी उचित कानूनी र व्यवस्थापकीय प्रबन्ध गर्न भैरहेका कानूनी व्यवस्थामा अन्य के कस्तो सुधार र परिमार्जन गर्न आवश्यक हुन्छ भन्ने सम्बन्धमा नेपालको कानून प्रणाली, सामाजिक संरचना तथा यस सम्बन्धमा अन्य मुलुकको अभ्याससमेतको तुलनात्मक अध्ययन गरी छ महिनाभित्र सुझाव दिन कानून, न्याय र प्रशासनिक क्षेत्रका विज्ञ सम्मिलित एक अध्ययन समिति गठन गरी सो समितिले दिएको सिफारिससमेतका आधारमा यथाशिघ्र तत्सम्बन्धी कानूनहरूमा सुधार गरी लागू गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्नु भनी नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय र व्यवस्थापिका संसद्का नाममा

देहायबमोजिमको निर्देशनात्मक आदेश जारी गरिएको छ ।

(क) कानूनी राज्यको मान्यताअनुकूल बनाउन नियमित अदालतको अतिरिक्त एकलरूपमा खास प्रशासकीय अधिकारीलाई कस्तो मुद्दाको न्याय निरूपणको अधिकारक्षेत्र सुम्पने, कस्तो मुद्दामा विशेषज्ञ अदालत वा न्यायाधिकरणलाई न्यायिक अधिकारक्षेत्र सुम्पने भन्ने सम्बन्धमा सम्भाव्यता अध्ययन गरी त्यस्तो प्रशासकीय अधिकारी वा न्यायाधिकरणको गठन, क्षेत्राधिकार, दण्ड सजाय गर्न पाउने हद सम्बन्धमा विचार गरी क्षेत्राधिकार हेरफर गर्ने र मुद्दाहरू सार्ने सम्बन्धमा विचार गर्ने,

(ख) न्यायाधिकरण वा न्यायिक अधिकारप्राप्त प्रशासकीय अधिकारीबाट कार्यगतरूपमै स्वतन्त्र, सक्षम र निष्पक्षतापूर्वक न्यायिक प्रक्रिया सञ्चालन हुनसक्ने संविधानसम्मत एवम् वस्तुगत मापदण्ड निर्धारण गर्ने,

(ग) प्रशासकीय अधिकारीले सम्पादन गर्ने न्यायिक प्रक्रियामा नागरिकको विश्वास जगाउन र त्यसमा सहज पहुँच रहन सक्ने अवस्था सिर्जना गर्ने,

(घ) न्यायिक कार्यसम्पादनका आधारमा समेत प्रशासकीय अधिकारीको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन हुने व्यवस्था गरी त्यसलाई वृत्ति विकाससँग आबद्ध गराउने पद्धति स्थापना गर्ने,

(ङ) न्यायिक क्षेत्राधिकार प्रयोग गर्दा स्वच्छ सुनुवाई एवम् कानूनको उचित प्रक्रियाको अवलम्बन हुने तथा प्रभावकारी न्यायिक पुनरावलोकनको व्यवस्थासहितको छुट्टै कार्यविधिसम्बन्धी कानूनको तर्जुमा गर्ने ।

(२) अन्य कुराका अतिरिक्त प्रकरण १ मा उल्लेख

भएबमोजिमको कानूनी व्यवस्था गर्दा त्यस्तो कानूनमा मुद्दा हेर्ने अधिकारीको योग्यता तोक्नुका साथै सक्षमतापूर्वक न्यायिक कार्य गर्नसक्ने गरी सम्बन्धित कानून र न्यायिक प्रक्रियासम्बन्धी सारभूत तालिम अनिवार्यरूपमा लिनु पर्ने, तथा प्रशासकीय न्यायिक अधिकारीहरूको वृत्ति विकास र सेवाको सुरक्षासम्बन्धी पर्याप्त व्यवस्थासमेत समावेश गर्नु।

- (३) उपर्युक्त प्रकरण २ मा उल्लेख भएबमोजिमको कानूनी र व्यवस्थापकीय प्रबन्ध हुन केही समय लाग्ने देखिएको र सो नभएसम्म सम्बद्ध विषयसम्बन्धी कानून एवम् न्यायिक प्रक्रियाको ज्ञानबिना नै त्यस्तो जिम्मेवारी सुम्पिरहँदा अन्तरिम संविधानको धारा २४ बमोजिमको न्यायसम्बन्धी हक तथा धारा १०० र १०१ लगायतका प्रावधानको भावनाविपरीतको कार्य निरन्तर भइरहने अवस्था हुने भई त्यस्तो स्थितिलाई तत्काल रोकी व्यवहारिकरूपमा नै प्रभावकारी, निष्पक्ष र सक्षम न्याय सम्पादनको पूर्वाधार सिर्जना गर्न जरूरी भएको हुँदा कानूनमा स्नातकका साथै सम्बन्धित विषयको कम्तिमा स्नातकस्तरको उपाधिसहितको ज्ञान, पाँच वर्षको सम्बन्धित क्षेत्रको अनुभवप्राप्त गरेको वा माथि उल्लिखित अन्य योग्यता र अनुभव भएको तर कानूनमा स्नातक नभएकाहरूको हकमा सम्बद्ध विषयसँग सम्बन्धित कानून एवम् न्यायिक प्रक्रियासम्बन्धी राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान वा मान्यता प्राप्त प्रशिक्षण संस्थाबाट कम्तिमा तीन महिनाको प्रशिक्षण प्राप्त गरेको व्यक्तिमध्येबाट छनौट गरी योग्य व्यक्तिलाई जिम्मेवारी दिन एक वर्षभित्र जो चाहिने आवश्यक व्यवस्था गरी अनिवार्यरूपमा कार्यान्वयन गर्नु गराउनु भनी विपक्षी नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद् तथा प्रधानमन्त्रीको कार्यालय र गृह मन्त्रालयसमेतका

नाममा परमादेशको आदेश जारी हुने।

वस्तुतः कुनै पनि संवैधानिक परिवर्तनसँगै राज्यका अन्य निकायहरूमा जस्तै न्याय प्रशासनको क्षेत्रमा समेत परिवर्तन आउनु स्वाभाविक हुन्छ। तर संवैधानिक परिवर्तनअनुरूपको व्यवस्थापन गर्ने कानूनहरूको निर्माण नभएसम्म संविधानका व्यवस्थाहरू पूर्णरूपमा कार्यान्वयन हुन नसक्ने कुरालाई पनि हेक्का राख्नुपर्ने हुन्छ। त्यसैले संविधान जारी भएको तर संविधानअनुरूपका कानूनहरू बनिनसकेको सङ्क्रमणकालीन स्थितिलाई पनि संविधानले सम्बोधन गरेको हुन्छ। संविधानको यस्तो व्यवस्थालाई सङ्क्रमणकालीन प्रबन्ध पनि भन्ने गरिने।

अदालतबाहेकका अन्य निकायमा दायर भई विचाराधीन रहेका एक वर्षभन्दा बढी कैद सजाय हुने फौजदारी कसुरसम्बन्धी मुद्दाहरू संविधान जारी भएको मितिदेखि नै जिल्ला अदालतमा सार्ने र सो मितिपछि त्यस्ता प्रकृतिका मुद्दामा अदालतबाहेक अन्य निकायको कानूनी अधिकारक्षेत्र स्वतः समाप्त भएको देखिने।

वस्तुतः प्रमुख जिल्ला अधिकारी जिल्लास्थित कार्यालयहरूको समन्वय गर्दै आफूलाई खटाएको जिल्लामा शान्ति र व्यवस्था कायम राख्ने जिल्लाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकारी हो भन्नेमा विवाद छैन। जिल्लामा शान्ति र व्यवस्था कायम गर्ने प्रमुख दायित्व भएको प्रशासकीय अधिकारीलाई सोही प्रकृतिको कसुरसम्बन्धी मुद्दा हेर्ने न्यायिक अधिकार दिइएको अन्यथा नदेखिने।

वस्तुतः अदालतको अधिकारक्षेत्रका सम्बन्धमा केही मान्य सिद्धान्तहरू रहिआएका छन्। अदालतको अधिकारक्षेत्र कानूनबमोजिम निर्धारण गरिने र कानूनबमोजिम नै समाप्त हुने विषय हो। मुद्दाका पक्षहरूको मन्जुरी वा समर्पणबाट समेत कानूनबमोजिम तोकिएको न्यायिक अधिकारक्षेत्र

अन्यथा हुन सक्दैन । त्यस्तै अदालतको फैसला वा आदेशले पनि अधिकारक्षेत्रको सृजना गर्न तथा क्षेत्राधिकार नभएको निकायमा मुद्दा सार्न सक्दैन । अदालतले आफूसमक्ष पर्न आएको जुनसुकै विवादित विषयको तथ्यभित्र प्रवेश गर्नुपूर्व त्यस्तो विवादमा आफ्नो क्षेत्राधिकार रहेनरहेको कुरा निरूपण गर्नुपर्दछ । अधिकारक्षेत्रको अभावमा वा अतिक्रमण गरी भएको निर्णय कानूनको नजरमा निर्णय नै नभएसरह अर्थात् शून्य हुने ।

सारवान् कानूनले उपचार तोक्छ भने कार्यविधि कानूनले अधिकारक्षेत्रको व्यवस्था गर्दछ । अधिकारबिनाको उपचार निरर्थक हुन्छ । त्यसैले जहाँ उपचार हुन्छ त्यहाँ अधिकार पनि अन्तर्निहित रहेको हुन्छ । अधिकारक्षेत्र शून्यमा रहँदैन । अन्यत्र नतोकिएको अधिकारक्षेत्र सुरु अदालतमा निहित रहेको मानिन्छ । कुनै पनि विषयमा अदालतको अधिकारक्षेत्र छ वा छैन भन्ने विवाद भएमा क्षेत्राधिकार छ भन्ने प्रारम्भिक अनुमान गर्नुपर्ने ।

अदालतले कानूनको व्याख्या गर्दा आफ्नो अधिकारक्षेत्र सीमित हुने वा खुम्चने गरी गर्दैन । अदालतको गठन नै विवादको निरूपण गर्ने उद्देश्यबाट हुने हुँदा अदालतलाई न्यायिक क्षेत्राधिकार रहेको अनुमान गर्नु स्वाभाविक मानिन्छ । त्यस्तै अदालत तथा अन्य निकायमध्ये कसको अधिकारक्षेत्र आकर्षित हुने भन्ने विषयमा विवाद वा द्विविधा भएमा वा एकभन्दा बढी कानूनमा फरकफरक व्यवस्था भई अधिकारक्षेत्रसम्बन्धी प्रावधान बाझिएमा अदालतलाई नै अधिकारक्षेत्र रहेको अनुमान गर्नुपर्ने ।

संविधानसँग बाझिएका कानूनहरू संघीय संसदको पहिलो अधिवेशन बसेको मितिले एक वर्षसम्म कायम रहने भन्ने संविधानको संक्रमणकालीन व्यवस्था देखियो । यसको अर्थ सो अवधिसम्म त्यस्ता कानूनहरूको नियमित प्रयोग र पालना गर्न बाधा देखिएन । तर संविधानसँग बाझिएका कानूनहरू

अन्य नबाझिएका कानूनसरह भने होइनन् । त्यस्ता कानूनहरू निरन्तर संविधानसँग बाझिएरहेकै हुन्छन् । संविधानले दिएको सहूलियतलाई गम्भीरतापूर्वक ग्रहण गरी त्यस्ता कानूनहरू यथाशिघ्र परिमार्जन वा सुधार गर्नेतर्फ राज्यका सम्बन्धित निकायको तत्कालै ध्यान आकृष्ट हुनुपर्ने देखिन आउने ।

नयाँ संविधान निर्माण गर्ने विषय कसैको लहडमा सदैव भैरहने परिघटना होइन । सामान्य र समसामयिक परिवर्तनहरू संविधान संशोधनमार्फत् नै सम्बोधन गरिने हुँदा त्यस्तो अवस्थामा संविधान लेखनको जरूरत पर्दैन । विद्यमान संविधान र सोको संशोधनबाट मुलुकको शासन प्रणाली सञ्चालन हुन नसक्ने विषम परिस्थितिमा मात्र नयाँ संविधान लेखिन्छ । त्यसैले हरेक नयाँ संविधानले सो अगाडि बहाल रहेको संविधानले गरेको शासकीयलगायतका प्रावधानहरूमा आधारभूत भिन्नता ल्याउने अनुमान गर्न सकिन्छ । नेपालको संविधान, २०७२ नेपालको इतिहासमा लामो समयदेखि अपेक्षा गरिएको सार्वभौम जनताका प्रतिनिधिबाट लेखिएको हुँदा निश्चय नै यसले उल्लेखनीय परिवर्तन ल्याएको हुनुपर्ने ।

नयाँ संविधानले साबिकको भन्दा पृथक संवैधानिक व्यवस्था गर्ने कुरा स्वाभाविक हुन्छ तर संविधान जारी हुनुपूर्वका प्रणालीहरूलाई एकै पटक प्रतिस्थापन गरी नवीनतम् संवैधानिक व्यवस्थाहरू कार्यान्वयन गर्न व्यावहारिक र सम्भव हुँदैन । संविधान मूल कानून भएकाले नागरिक र राज्यबीचको सम्बन्ध सूत्र तथा शासन सञ्चालनको सामान्य मार्गदर्शन (Skeleton) सम्म संविधानले प्रशस्त गरेको हुन्छ । संविधानले दिएको खाकामा प्राण भरी जीवित तुल्याउने कार्य यसअन्तर्गत बन्ने ऐन कानूनहरू मार्फतमात्र सम्भव हुन सक्दछ । यसको लागि प्रथमतः संविधानअनुरूप राज्यका प्रमुख निकायहरूको गठन र स्थापना हुनु अपरिहार्य रहन्छ । त्यसपछि मात्र संविधानबमोजिमका नयाँ कानूनी व्यवस्था गर्न सम्भव

हुने।

केन्द्रीकृतबाट संघीय शासन प्रणालीमा प्रवेश गर्ने गरी मुलुकको शासकीय स्वरूपमा नै वर्तमान संविधानले आमूल परिवर्तन ल्याएको एवम् प्रदेशको गठन र सीमाङ्कन लगायतको कार्य नै विवादास्पद बन्न नसकिरहेको अवस्थामा संक्रमणकाल तत्कालै अन्त्य हुने स्थिति देखिँदैन। अर्कोतर्फ संविधानको पूर्ण कार्यान्वयनको लागि १०० भन्दा बढी नयाँ कानूनको निर्माण तथा ३०० भन्दा बढी कानूनहरूमा परिमार्जन आवश्यक भएको भन्ने प्रारम्भिक अनुमान सार्वजनिक भएबाटै संविधान लेख्नुभन्दा यसको सफल कार्यान्वयनको पाटो थप चुनौतिपूर्ण रहेको कुरा बोधगम्य नै मान्नुपर्ने।

वस्तुतः कुनै पनि संविधान स्वयम्मा असल वा खराब हुँदैन। यो कुरा संविधानको कार्यान्वयनमा निर्भर हुन्छ। संविधान कार्यान्वयनका लागि बनाइने कानून, संविधानान्तर्गतका गठन भएका राज्यका निकाय वा पदाधिकारीको क्रियाकलापबाटै संविधानले जीवन प्राप्त गर्ने हुँदा संविधानलाई सफल वा असफल बनाउने कुरा कार्यान्वयन गर्नेहरूमै निर्भर रहन्छ। असल कर्ताहरूले खराब संविधानको पनि सफल कार्यान्वयन गरेर देशलाई माथि उकासेको र खराब पात्रहरूले असल संविधानको पनि अवसान गराई मुलुकलाई अधोगतितर्फ धकेलेको दृष्टान्त खोज्न धेरै टाढा गइरहनु पर्ने।

स्वाभाविक छ, संविधानमा लेखिएका मूल व्यवस्थाहरू दीर्घकालीन र स्थायी हुन्छन्। अर्कोतर्फ संक्रमणकालीन व्यवस्थाहरू पुरानो संवैधानिक व्यवस्थाबाट नयाँ संविधान कार्यान्वयनसम्म पुग्ने वा राज्यसंयन्त्रलाई सुरक्षित अवतरण गराउने संवैधानिक रूपान्तरणका अस्थायी औजार (Transitional Constitutional Tools) मात्र हुन्। नयाँ संविधान पूर्णरूपमा कार्यान्वयनमा आइसकेपछि यस्ता संक्रमणकालीन व्यवस्थाहरूको औचित्य स्वतः समाप्त

हुँदै जाने।

कार्य प्रकृतिका दृष्टिकोणबाट मूलतः प्रमुख जिल्ला अधिकारीले नै हेर्नुपर्ने तथा जिल्ला न्यायाधीशलाई नसुहाउने जस्तो देखिने उक्त अधिकारक्षेत्र तत्कालका लागि अदालतमा नसार्दा पनि संविधानको मूल मर्म र भावना पराजित हुने देखिन्छ। तथापि जब संविधानले अदालतबाहेक अन्य निकायमा विचाराधीन एक वर्षभन्दा बढी कैद सजाय हुने फौजदारी कसुरसम्बन्धी मुद्दा जिल्ला अदालतमा सार्ने भनी स्पष्ट व्यवस्था गर्दछ भने त्यस्तोमा उद्देश्यमूलक व्याख्याको कुनै गुञ्जाइस नदेखिने।

संक्रमणकालीन प्रबन्धान्तर्गत नै एक वर्षभन्दा बढी कैद सजाय हुने अदालतबाहेक अन्य निकायमा विचाराधीन रहेका फौजदारी कसुरसम्बन्धी मुद्दाहरू संविधान प्रारम्भ भएपछि जिल्ला अदालतमा सार्नेछन् भनी संविधानको धारा ३०० को उपधारा (७) ले किटानी व्यवस्था गरेको देखिँदा सो व्यवस्था तत्काल कार्यान्वयन हुनुको कुनै विकल्प देखिँदैन। त्यसैले केही सार्वजनिक (अपराध र सजाय) ऐन, २०२७ अन्तर्गतको मुद्दा संविधानको धारा १५२ को उपधारा (२) बमोजिमका विशिष्टकृत न्यायिक निकाय गठन गरी अधिकारक्षेत्र नतोकिएसम्मका लागि संविधान लागू हुनासाथ तत्कालैदेखि सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा सार्ने देखिन आउने।

केही सार्वजनिक (अपराध र सजाय) ऐन, २०२७ अन्तर्गतको मुद्दा प्रमुख जिल्ला अधिकारी वा जिल्ला अदालतमध्ये कसले सुरु कारवाही र किनारा गर्ने भन्ने कुरामा अन्यायता भई कुनै जिल्लामा प्रमुख जिल्ला अधिकारीबाट अद्यापिसम्म म्याद थप हुँदै आएको र कुनै जिल्लामा जिल्ला अदालतमा म्याद थप गराउने गरेको भन्ने हुँदा निवेदनमा उठाइएका संवैधानिक र कानूनी प्रश्नको प्रयोग र पालनाका सम्बन्धमा द्विविधा उत्पन्न भएको भन्ने देखियो। यसरी एउटै कानूनी व्यवस्थाको प्रयोग र पालनामा

यस प्रकारको अन्यायता र द्विविधाको स्थिति कायम रहन दिनु न्यायोचित नभएको हुँदा न्याय प्रशासनको सुगमताको लागि समेत यस अदालतबाट आवश्यक आदेश वा निर्देशन हुनु वाञ्छनीय देखिन आउने।

केही सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दाहरू सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा कायम गर्ने प्रशासकीय कार्यसँगसमेत अन्योन्याश्रित सम्बन्ध राख्ने न्यायिकका अतिरिक्त प्रशासनिक प्रकृतिको भई प्रशासकीय अधिकारीसमेत संलग्न भई निर्णय निरूपण हुनुपर्ने देखिने।

प्रस्तुत संवैधानिक दायराअन्तर्गतको मुद्दाहरू संवैधानिक व्यवस्थाअनुसार तत्कालको लागि जिल्ला अदालतबाट हेर्नुपर्ने स्थिति देखिए पनि प्रशासकीय अधिकारीको मूलभूत कार्यसँग अन्तरसम्बन्धित भई खडा हुने यस्ता प्रकृतिका विवादहरू निरूपण गर्न संविधानको धारा १५२ को उपधारा (१) बमोजिम विशिष्टकृत अदालत वा न्यायाधिकरण गठन गर्न सकिने गरी संविधानले मार्ग प्रशस्त गरिरहेको देखिन्छ। संघीय कानूनबाट तदनुरूपका निकायहरू गठन गरी यस प्रकृतिका मुद्दाहरू हेर्ने सुरु अधिकारक्षेत्र त्यस्ता निकायहरूलाई प्रदान गर्ने वा हाल भैरहको सजायसम्बन्धी व्यवस्था पुनरावलोकन गरी संविधानअनुरूप बनाउने भन्ने विषय संघीय व्यवस्थापिकाको अधिकारक्षेत्रभित्र पर्ने देखिन्छ। त्यसैले यस अदालतबाट तत्सम्बन्धमा यसै गर्नु भनी हस्तक्षेप गर्न मिल्ने नदेखिने।

केही सार्वजनिक (अपराध र सजाय) ऐन, २०२७ को दफा ५ को उपदफा (१) बमोजिमको अधिकारक्षेत्र नेपालको संविधान, २०७२ को धारा ३०० को उपधारा (७) बमोजिम जिल्ला अदालतमा सार्ने देखिएको हुँदा जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा विचाराधीन मुद्दाहरू तत्काल सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा सार्नु र अब उपरान्त त्यस्ता मुद्दाहरूमा सम्बन्धित जिल्ला अदालतबाटै म्याद थपलगायतका

सुरु कारवाही र किनारा गर्ने व्यवस्था अविलम्ब मिलाउनु भनी नेपाल सरकार प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, गृह मन्त्रालय र कानून तथा न्याय मन्त्रालयसमेतका नाममा यो आदेश जारी हुने।

जिल्ला अदालतले हाल नियमितरूपमा सम्पादन गर्दै आएको कार्यबोझका अतिरिक्त संविधानबमोजिम सिर्जना हुन आएको उपर्युक्त अभिभारासमेत निर्वहन गर्नुपर्ने हुन आएको छ। जिल्ला अदालतहरूको हाल विद्यमान भौतिक संरचना, जनशक्ति र विनियोजित स्रोत साधनबाट मात्र संविधान सिर्जित थप दायित्व संविधानको अपेक्षाअनुरूप पूरा गर्न सम्भव हुने देखिँदैन। साथै विषयगत विशेषज्ञता माग हुने संवेदनशील र फरक प्रकृतिका विषयहरूको उपयुक्त विधिशास्त्रीय विकास सुनिश्चित गर्न आवश्यक जनशक्तिलगायतको संस्थागत क्षमता सिर्जना र विकास गरी अन्ततः विषय प्रकृतिअनुसार न्यायोचित सम्बोधन गरी सुरक्षा र न्यायको वातावरण कायम राखि राख्न हाल सिर्जित परिस्थितिअनुरूप थप जनशक्ति र स्थान व्यवस्थापन तथा स्रोत साधन विनियोजनको लागि नेपाल सरकारका मुख्य सचिवको संयोजकत्वमा अर्थ, गृह, कानून, सामान्य प्रशासन र वन मन्त्रालयसमेतका सचिवहरूको सहभागितामा तत्काल जो गर्नुपर्ने व्यवस्था मिलाई मुद्दा स्थानान्तरण र व्यवस्थापनको सहजिकरणको व्यवस्था मिलाउनु भनी नेपाल सरकार प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयका नाममा आदेश जारी हुने।

इजलास अधिकृतः सन्तोषप्रसाद पराजुली

कम्प्युटरः अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७२ साल कात्तिक १७ गते रोज ३ शुभम्।

२

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय, ०७१-WO-०६४३, उत्प्रेषण / परमादेश, पूर्णबहादुर मिजार वि. पुनरावेदन अदालत, पाटन,

हरिहरभवन, ललितपुरसमेत

अदालती बन्दोबस्तको ११० नं. समेतका आधारमा सम्बन्धित व्यक्तिले म्याद बुझ्न इन्कार गरे एकप्रति म्याद निजको घरदैलामा टाँस गरी अर्को एकप्रति सम्बन्धित गा.वि.स. वा नगरपालिकामा बुझाई सो गा.वि.स. वा नगरपालिकाको सूचना पाटीमा टाँस गर्ने एउटा कुरा हो, तर सम्बन्धित व्यक्तिको घरदैलामा टाँस नगरी स्वयम् गा.वि.स. को सूचना पाटीमा नै टाँस गर्ने प्रकृतिले तामेल गर्ने व्यवस्था सो अदालती बन्दोबस्तको ११०, १११ र ११२ नं. समेतमा उल्लेख भएको देखिँदैन। यसरी उक्त कानूनी व्यवस्थाविपरीत निज रिट निवेदकले प्राप्त गर्ने पुनरावेदनको म्याद निजको घरदैलामा टाँस नभई निजको घर ठेगाना रहेको चपली भद्रकाली गा.वि.स. मा टाँस भएको आधारमा मात्र सो पुनरावेदनको म्याद रीतपूर्वक तामेल भएको अवस्था नरहने।

कुनै पनि अभियोग लागेको व्यक्तिलाई सो अभियोगका सम्बन्धमा कारवाही अगाडि बढाउनुभन्दा पहिले सो सम्बन्धमा जानकारी दिनुपर्ने हुन्छ। त्यसैगरी कुनैपनि मुद्दामा अदालतबाट फैसला भैसकेपछि पनि सो सम्बन्धमा कानूनबमोजिम पुनरावेदन लाग्ने अवस्था छ भने त्यस्तोमा कानूनबमोजिम पुनरावेदनको म्याद दिई कानूनमा उल्लिखित व्यवस्थाबमोजिम पुनरावेदनको म्याद तामेल गर्नुपर्ने हुन्छ। मुद्दाको फैसलापश्चात् कानूनबमोजिम पुनरावेदन लाग्ने अवस्था रहेछ भने सो फैसलामा चित्त नबुझ्ने पक्षले कानूनमा उल्लिखित प्रक्रियाबमोजिम पुनरावेदन गर्न पाउनु नैसर्गिक अधिकार पनि हो। प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट तामेल भएको पुनरावेदनको म्याद कानूनमा उल्लिखित प्रक्रियाबमोजिम तामेल भएको अवस्था नपाइदा त्यस्तो म्यादका आधारबाट सम्बन्धित पक्षले पुनरावेदनको म्याद पाएको भन्न मिल्ने अवस्था पनि नरहने।

उपर्युक्त विवेचित आधारसमेतबाट यी रिट

निवेदकका नाममा काठमाडौं जिल्ला चपली भद्रकाली गा.वि.स. को सूचना पाटीमा टाँस भै तामेल भएको पुनरावेदनको म्याद गा.वि.स. को सूचना पाटीमा टाँस भएको मात्रको कार्यलाई मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको ११०, १११ र ११२ नं. को रीत पुर्याई तामेल भएको भन्न नमिल्ने हुनाले उक्त तामेली म्याद उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी दिएको छ। अब यी प्रतिवादी रिट निवेदक रहेको कारागारमा नै उक्त पुनरावेदनको म्याद जारी गरी रीतपूर्वक तामेल गरी कानूनबमोजिम गर्नु भन्नेसमेत व्यहोराको विपक्षीका नाममा परमादेशको आदेशसमेत जारी हुने।

इजलास अधिकृत: कमलप्रसाद ज्ञवाली

कम्प्युटर : विकेश गुरागाईं

इति संवत् २०७२ साल असार २९ गते रोज ३ शुभम्।

३

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय, ०७१-WH-००५५, बन्दीप्रत्यक्षीकरण, पूर्णबहादुर मिजार वि. पुनरावेदन अदालत, पाटन, हरिहरभवन, ललितपुरसमेत

कानूनबमोजिम बाहेक वा कानूनको उचित प्रक्रिया नै पुरा नगरी बिना कसुर कारण कसैलाई पनि गैरकानूनीरूपमा थुनामा राख्न पाइँदैन। यदि कसैले कुनै व्यक्तिलाई गैरकानूनीरूपमा वा कानूनको उचित प्रक्रियाबिना वैयक्तिक स्वतन्त्रताको अपहरण हुने गरी थुनामा राखेको रहेछ भने त्यस्तो बन्दीलाई बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गरी थुनामुक्त गरी दिनुपर्ने हुन आउने।

अदालतको फैसला या अन्तिम आदेशबमोजिम कसुर ठहर भई सजाय पाएका कसुरदारलाई सो दण्ड सजायको असुल गर्नु अदालतको कानूनी दायित्व हो र त्यसरी अदालतबाट सजाय पाएका कसुरदारहरूको सजाय असुल नगर्ने हो भने अदालतबाट भएका फैसलाको कुनै औचित्य नै रहँदैन र अदालतको फैसला निरर्थक हुन पुगी

समाजमा दण्डहीनताले प्रश्रय पाउने हुन्छ । रिट निवेदक पूर्णबहादुर मिजारलाई जिउ मास्ने बेच्ने मुद्दामा पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०६४।३।११ मा काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट भएको फैसलालाई केही उल्टी गरी यी रिट निवेदकसमेतलाई १० वर्ष कैद र रु. ४५,०००।- जरिवाना हुने ठहरी फैसला भई सो फैसलाबमोजिम दण्ड जरिवाना असुल गर्ने प्रयोजनार्थ काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट यी रिट निवेदकलाई कैदी पुर्जा दिई कारागारमा पठाइएको कार्यलाई कानूनविपरीत थुनामा रहेको भन्न मिल्ने अवस्था नरहने ।

रिट निवेदक पूर्णबहादुर मिजारलाई पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६४।३।११ को फैसलाले कैद लागेको देखिएको र सो फैसला कायमै रहेको अवस्थामा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गर्नुपर्नेसम्मको अवस्था भएन । यी रिट निवेदकका नाममा पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट तामेल भएको पुनरावेदन म्याद आजै यसै इजलासबाट ०७१-WO-०६४३ को उत्प्रेषण परमादेशको निवेदनमा उत्प्रेषणको आदेशले बदर भएको अवस्था हुँदा कानूनको रीत पुर्याई पुनरावेदन गर्ने प्रयोजनका लागि थुनाबाट छाडिदिने अनुमति भएमा बाहेक प्रचलित कानूनबमोजिम थुनामा रहेकालाई मागबमोजिमको बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी हुन नसक्ने हुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: कमलप्रसाद ज्ञवाली
कम्प्युटर: रामशरण तिमिल्सिना
इति संवत् २०७२ साल असार २९ गते रोज ३ शुभम् ।

४

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय, ०७१-WO-०७४५, उत्प्रेषण / परमादेश, शान्ति मानन्धर वि. वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण, बबरमहल, काठमाडौंसमेत

रिट निवेदक शान्ति मानन्धरलाई वादी नेपाल

सरकार प्रतिवादी यी रिट निवेदक शान्ति मानन्धर भएको वैदेशिक रोजगार कसुर मुद्दामा वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणबाट जारी भएको समाह्वान म्याद निज रिट निवेदक आफैले बुझेको देखिनुका साथै सो समाह्वान म्याद मुलुकी ऐन अदालती बन्दोबस्तको ११० नं. मा उल्लिखित कानूनी प्रक्रियाभित्र रही तामेल भएको देखिन्छ । निज रिट निवेदकले सो समाह्वान म्याद आफै बुझेको हैन भनी जिकिर लिए पनि सो सम्बन्धमा निजले पुष्ट्याई गर्न सकेको अवस्था छैन । अर्कोतर्फ निज रिट निवेदक उक्त वैदेशिक रोजगार कसुर मुद्दाको अनुसन्धानको क्रममा वैदेशिक रोजगार विभागमा उपस्थित भई बयान गरी अनुसन्धान अधिकारीबाट धरौटी माग गरेको र निजले धरौटी दाखिल गरी तारेखमा रही पछि उक्त मुद्दामा तारिख नै गुजारी बसेको अवस्था देखिँदा निजलाई सो मुद्दा सम्बन्धमा जानकारी नै थिएन भन्ने अवस्था पनि नरहने ।

उपर्युक्त विवेचित आधारसमेतबाट यो रिट निवेदकलाई वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणबाट वैदेशिक रोजगार कसुर मुद्दामा उपस्थित हुने समाह्वान म्याद जारी गरी सो म्याद रीतपूर्वक नै तामेल गरी सोही आधारमा कानूनबमोजिम अधिकार प्राप्त निकायबाट फैसला भई अन्तिम भएको फैसला कार्यान्वयनको क्रममा निज रिट निवेदकलाई कारागारमा पठाइएको कार्य कानूनसम्मत नै देखिएको हुँदा वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणबाट रिट निवेदकका नाममा तामेल भएको समाह्वान म्याद र मिति २०७१।१।२३ मा भएको फैसला बदर हुने अवस्था नदेखिँदा निवेदन मागबमोजिम रिट जारी गर्नुपर्ने अवस्था देखिएन । प्रस्तुत निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: कमलप्रसाद ज्ञवाली
कम्प्युटर: रामशरण तिमिल्सिना
इति संवत् २०७२ साल असार २९ गते रोज ३ शुभम् ।
यसै लगाउका मुद्दाहरूमा पनि यसैअनुसार फैसला

भएका छन्:

- ०७१-WH-००६१, बन्दीप्रत्यक्षीकरण, शान्ति मानन्धर वि. वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण बबरमहल, काठमाडौंसमेत।

५

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६८-CR-०७२३, बैङ्किङ कसुर, नेपाल सरकार वि. दुर्गा कार्की

व्यक्तिप्रति लक्षित भएको कारण चेक अनादरको विवाद दुनियाँवादी फौजदारी मुद्दाको रूपमा चल्ने देखिन्छ। सारमा जानीजानी खातामा भएकोभन्दा बढी रकमको चेक काटी हानी नोक्सानी पार्न खोजिएको पक्ष तथा रकम भुक्तानी भएको वा नभएको भन्ने आधार नै बैङ्किङ कसुर तथा चेक अनादर छुट्याउने लक्ष्मण रेखा देखिएको हुँदा सोहीरूपमा बुझ्नु र ग्रहण गर्नुपर्ने हुन्छ। त्यसैले प्रस्तुत मुद्दा बैङ्किङ कसुर ऐनअन्तर्गत नपर्ने भनी अभियोगपत्र खारेज गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालतको फैसला अन्यथा नदेखिने।

व्यक्तिले बैङ्किङ प्रणालीलाई नै नोक्सान पार्ने गरी गर्ने आपराधिक कार्य र व्यक्ति व्यक्तिबीच भएको विनिमय कारोवारबाट सिर्जित हुने दुस्कृतिलाई अलगअलग कानूनले भिन्नभिन्न कसुरको रूपमा परिभाषित गरेको साथै त्यसको लागि कानूनी उपचारको मार्ग र प्राप्त हुने उपचारसमेत फरक ढङ्गबाट निर्धारण गरेपछि त्यसको पालना र प्रयोग पनि सोहिअनुरूप गरिनु वाञ्छनीय हुन्छ। गलत प्रक्रियाबाट सही निष्कर्षमा पुग्न नसकिने।

सोझो अर्थमा चेक अनादर हुनु भनेको धारकले विनिमयपत्रमार्फत कारोवार गरिएको चेकमा उल्लेख भएको रकम भुक्तानी नपाउनु हो। आफ्नो खातामा रकम छैन भन्ने जान्दाजान्दै चेक काटी दिने कार्यमा निश्चितरूपमा धारकलाई धोका दिने ड्रअरको बदनियत अन्तर्निहित रहेको हुन सक्दछ। त्यसैले विधायिकाले

यस्तो कसुरलाई दुनियाँवादी फौजदारी मुद्दाको वर्गभित्र राखी चेकमा उल्लिखित साँवा ब्याज भराई ड्रअरलाई जरिवाना र कैदसमेतको सजाय तोकेको देखिन्छ। तर यस्तो व्यक्ति व्यक्तिबीच परस्पर विश्वासमा गरिएको विनिमय कारोवारको विषयलाई सरकार वादी भई चल्ने बैङ्किङ कसुरको रूपमा अभियोजन गर्ने कार्यबाट सम्बन्धित धारकले उल्टै आफ्नो लेना रकम असुल गर्न नसक्ने प्रतिकूल अवस्था पनि सृजना हुन सक्ने।

वस्तुतः राज्यको एउटा निकायले कानून बनाउँछ भने त्यसको प्रचलन र व्याख्या अरु नै निकायहरूबाट गरिन्छ। राज्यको शक्ति पृथकिकरणको लागि यो अपरिहार्य पनि हुन्छ। तर कतिपय अवस्थामा कानून निर्माण गर्ने निकायको भावना बुझाइमा हुन जाने कमिकमजोरीका कारण कानून कार्यान्वयनमा केही द्विविधा पर्न सक्दछ। कानूनको व्यवस्थालाई सहि ढङ्गबाट बुझ्न नसक्दा यदाकदा यसको प्रयोग र पालनमा अन्यौल उत्पन्न हुनसक्दछ। परिणामतः मर्का पर्ने पक्ष अर्थात् पीडितको न्यायमा पहुँचको अधिकार नै कुण्ठित हुन पुग्दछ। यस्तोमा कानून कार्यान्वयन गर्ने निकायहरूले सदैव पीडितको हितमा आफूलाई केन्द्रित गर्नु श्रेयस्कर हुन्छ। मर्का पर्ने पक्ष उपचारबाट वञ्चित भैरहने तर अभियोजन भने गरिरहनुको कुनै औचित्य नहुने।

अदालतको सरोकार प्रचलित कानूनले निर्दिष्ट गरेअनुरूप दाबी आएको छ छैन भनी हेर्नेसम्ममा सीमित हुन्छ। गलत ढङ्गबाट आएको दाबीबाट अदालतले इन्साफ दिन सक्दैन, केवल औल्याउनसम्म सक्दछ। प्रस्तुत मुद्दा र लगाउमा रहेका तथा अन्य मुद्दाहरूमा समेत वादी नेपाल सरकारको गलत अभियोजनका कारण सम्बन्धित मर्का पर्ने पक्षको न्यायमा पहुँचलाई सघाउ पुगेको देखिएन। पहिले नै यस्तो मुद्दा लाग्दैन भन्ने जानकारी पाएको भए आफूले कुनै उपचार नै पाउन नसक्ने प्रस्तुत मुद्दाको परिणामलाई वर्षौंसम्म पट्यारलाग्दो गरी निरुद्देश्य प्रतीक्षा गर्नुपर्ने अवस्था

आउने थिएन । त्यसैले अनुसन्धानकर्ता प्रहरी, अभियोजनकर्ता सरकारी वकिलसमेत यस विषयमा गम्भीर हुनुपर्ने ।

कानूनी स्थितिको सही समझ भएको भए गलत कानूनी उपाय खोजी गरेर समय बर्बाद गर्न नपर्ने र समयमा नै कानूनको सही उपचार प्रशस्त गर्न सक्ने अवस्था रहन्थ्यो, जसले कार्यान्वयनमा सहजता र न्यायको अनुभूति वृद्धि गराउँथ्यो । कतिपय यस्तो अनपेक्षित परिणामहरू समयको अन्तरालमा अपूरणीय हुन जान्छन् । यसको जवाफदेहिता कसले व्यहोर्ने भन्ने पनि प्रश्न उत्तुछ । तसर्थ नयाँ नयाँ कानूनहरू र एकै विषयमा रहेका विभिन्न कानूनहरूको बारेमा कानून कार्यान्वयन निकायका अधिकृतहरूलाई कानूनी अनुशिक्षण दिने दिलाउने नेपाल सरकार र वित्तीय संस्थाहरूले समेत गर्नुपर्ने देखिन्छ । त्यसको लागि ध्यानाकर्षण गर्नु गराउनु पर्ने देखिने ।

आफूले काटेको चेकलाई खाम्ने रकम आफ्नो खातामा नभएको जानी जानी चेक काटी बैंक तथा वित्तीय प्रणालीमा असर पार्ने गरी भुक्तानी लिने दिने कार्यमात्र बैङ्किङ कसुर तथा सजाय ऐन, २०६४ अन्तर्गत पर्ने स्पष्ट भएको र प्रस्तुत मुद्दामा सो अवस्थाको विद्यमानता नरही व्यक्ति व्यक्तिबीच भएको विनिमय कारोवार चेक काट्ने व्यक्तिको खातामा पर्याप्त रकम नभएको कारण सम्बन्धित बैंकबाट चेक अनादरसम्म भएको देखिँदा अभियोगपत्र खारेज गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६८।६।८ को फैसला मनासिब देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: अनिल कुमार शर्मा

कम्प्युटर: रामशरण तिमिल्सिना

इति संवत् २०७२ साल साउन २० गते रोज ४ शुभम् ।

६

स.का.मु.प्र.न्या. श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६९-WO-१३३१, उत्प्रेषण / परमादेश, ईश्वर चौधरीसमेत वि. लोक सेवा आयोग

केन्द्रीय कार्यालय, अनामनगर, काठमाडौंसमेत

निवेदकहरू कानूनले निर्दृष्ट गरेको म्यादभित्र योग्यता पूरा गरी सोबमोजिमको दरखास्त लिई गएको भन्ने तथ्य मिसिल संलग्न पेस भएका दरखास्त फाराम तथा त्यसमा संलग्न प्रमाणपत्रहरूको प्रतिलिपिबाट नदेखिएको अवस्थामा त्यस्तो दरखास्त फाराम बुझी परीक्षामा सहभागी गराउन कानूनतः लोकसेवा आयोग बाध्य छ भनी मान्न मिलेन । त्यसमा पनि उक्त विज्ञापनअनुसारको परीक्षा नै सम्पन्न भैसकेको भन्ने स्वयम् निवेदकहरूले इजलाससमक्ष व्यक्त गरेको देखिँदा अब यी निवेदकहरूलाई परीक्षामा सहभागी गराउनु भनी विपक्षीको नाममा आदेश जारी गर्न निरर्थक र निष्प्रयोजन हुने हुँदा निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी गर्न मिलेन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: ईश्वर पराजुली

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७१ साल चैत ८ गते रोज १ शुभम् ।

७

स.का.मु.प्र.न्या.श्री गिरीश चन्द्र लाल र मा.न्या. श्री दीपकराज जोशी, ०६६-CR-०३२३, ०३२४, ०३२५, ०३२६, ०३२७, भ्रष्टाचार, नेपाल सरकार वि. ईश्वरप्रसाद पोखरेलसमेत, उषा पोखरेल वि. नेपाल सरकार, किरण पोखरेल वि. नेपाल सरकार, तेजप्रसाद पोखरेल वि. नेपाल सरकार, ईश्वरप्रसाद पोखरेल वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादी उषा पोखरेलको नामको का.म.न.पा. मालीगाउँको कि.नं. १२६ को जग्गामा बनेको घर आ.व.२०५८/०५९ को दररेटको को आधारमा रु. २६,३८,२२५।०४ को आधारभूत लागतमा निर्माण भएको भन्ने व्यहोराले वादी पक्षले दाबी लिएको देखिन्छ । प्रतिवादी ईश्वरप्रसाद पोखरेलले उक्त घर करिब रु. ९,००,०००।- सम्मको लागतमा निर्माण गरेको भनी विशेष अदालत काठमाडौंमा बयान गरेको देखिन्छ । त्यसै गरी वादी पक्षले उक्त घर २०५४

सालमा निर्माण गरेको भनी दाबी लिएकामा प्रतिवादी पक्षले २०४६/०४७ सालमा निर्माण गरेको भनी दाबी गरेको देखिन्छ। विशेष अदालत काठमाडौंले प्रमाणको मूल्याङ्कन गरी घर उक्त २०४७/२०४८ को अवधिमा नै निर्माण गरेको भनी निष्कर्ष निकालेको देखिन्छ। उक्त ठहर निष्कर्षको सम्बन्धमा दुवै पक्षले स्वीकार गरेको नै देखिँदा उक्त घर २०४७/२०४८ सालको अवधिमा निर्माण सम्पन्न भएको तथ्य स्थापित हुन आउने।

पुनरावेदक प्रतिवादीले सो घरको पनि ओभरहेड कस्ट र ठेक्का कर घटाइनु पर्दछ भनी जिकिर लिएको सम्बन्धमा विचार गर्दा सो घर लोडवेरिड सिस्टमको भएको देखिन्छ। लोडवेरिड वाल सिस्टमको घर निर्माण लागतमा फ्रेम स्टक्चरको घरको निर्माण लागतमा जस्तो गरी ओभरहेड कस्ट र ठेक्का कर घटाउन मनासिब हुँदैन। तसर्थ २०४७/०४८ सालमा बनेको घरको घर निर्माण लागतमा सेनेटरी, बिजुली र साईड डेभलपमेन्टको मूल्यसमेतलाई विचार गरी विशेष अदालत काठमाडौंले निर्माण लागत रु. ९,५९,५०९।- कायम गरेको न्यायोचित देखिँदा अन्यथा गर्नु पर्ने नदेखिने।

बचाउ गर्ने सम्बन्धमा प्रतिवादीले केही फर्निचर श्रीमतीले दाइजोमा पाएको भनेको देखिन्छ। तर के कति फर्निचर प्रतिवादी उषा पोखरेलले दाइजोमा पाएको र के कति फर्निचरका सामान आफैँले खरिद गरिएको हो भन्ने कुरा स्पष्ट गर्न सकेको पनि देखिँदैन। केही फर्निचर भाडावालाका हुन् भनी पुनरावेदन जिकिरसमेत गरेको भए तापनि अनुसन्धानको क्रममा यो यो भाडावालाका फर्निचर हुन् भन्ने कुरा खुल्न सकेको छैन। भाडावालाको फर्निचर भए यो फर्निचर भाडावालाको हो भन्ने कुरा अनुसन्धान कै समयमा खुल्न सक्थ्यो। फर्निचर खरिदको लागतको सम्बन्धमा वादी नेपाल सरकारको तर्फबाट उपस्थित विशेषज्ञ जयन्त कुमार राजवंशीले गरेको मूल्याङ्कन प्रतिवेदनलाई प्रतिवादी पक्षले कारण र आधारसहित

जिकिर लिन सकेको नदेखिने।

अ.बं. १३९ नं. बमोजिम बुझिएका तेजप्रसाद पोखरेलले उल्लिखित सामान मेरो हो भनी उषा पोखरेलको बयानलाई समर्थन गर्दै बयान गरेको देखिन्छ। तर ए.सी. भाडामा बस्ने व्यक्तिको हो, हिटर, पड्खा र टि.भी. जस्ता विद्युतीय उपकरण तेजप्रसाद पोखरेलको हो भन्ने कुराको तथ्ययुक्त प्रमाण प्रतिवादी पक्षबाट पेस हुन सकेको देखिँदैन। यस्तो अवस्थामा प्रति दाबीबमोजिम उल्लिखित सामानको मूल्य रु. ६६,५००।- घटाउन मिल्ने देखिएन। प्रतिवादीको सो घरको प्रकृति र बनौट हेर्दा मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लिखित मूल्य अस्वभाविक पनि नदेखिएको र विद्युतीय सामग्रीको मूल्य घटेको पनि नदेखिँदा विशेष अदालतले रु. ३,२३,७००।- कायम हुने ठहर्याई निकालेको न्यायिक निष्कर्ष अन्यथा देखिएन। तसर्थ रु. ३,२३,७००।- प्रतिवादी ईश्वरप्रसाद पोखरेलको बिगोमा गणना नदेखिने।

कि.नं. ८०५, ८४९, ८५९, र ९२६ का जग्गाहरू बकसबाट प्राप्त भएको हुँदा बिगो कायम गर्न मिल्दैन भनी जिकिर लिएको प्रश्नमा विचार गर्दा तत्तत् कित्ता जग्गाको बिगो कायम गर्न नमिल्ने सम्बन्धमा यस इजलासबाट प्रतिवादीहरूले बकसपत्र पाउनुको प्रयोजन र कारण खुलाउन प्रतिवादी पक्षका विद्वान् कानून व्यवसायीहरूलाई अनुरोध गर्दासमेत सो को प्रयोजन र कारण खुलाउन सकेको देखिँदैन। साथै प्रतिवादीहरूको बयानबाट पनि सो कुरा तथ्यगतरूपमा खुल्न सकेको देखिँदैन। कुनै पनि दाताले बिना कारण र प्रयोजन कुनै पनि चल अचल सम्पत्ति कसैलाई दिँदैन र दिएको होला भनी बिना आधार कारण अदालतले अनुमान गर्न नमिल्ने।

अदालतबाट कानून एवम् प्रमाणको यथोचित विवेचना मूल्याङ्कन गरी न्यायका मान्य सिद्धान्तसमेतका आधारमा न्याय निरूपण गरिन्छ। अचल सम्पत्तिको हक प्राप्त गर्ने प्राथमिक र

विश्वसनीय आधारभूत प्रमाण आधिकारिक निकाय मालपोत कार्यालयबाट पारित रजिस्ट्रेशनको लिखत हो। सो लिखतमा लेखिएको व्यहोरा अन्यथा नभएसम्म मान्नु पर्ने।

वादी पक्षले आरोपपत्रको तालिका नं. २ मा उल्लिखित रकम प्रतिवादीको पारिश्रमिक हो भन्ने कुरालाई स्वीकार गरेको छ। यदि उक्त रकम बचत नहुने प्रकृतिको भई खर्च भै जाने आय रकम भएको भए आरोपपत्रमा स्पष्टरूपमा उल्लेख गरी दाबी लिनु पर्ने थियो। माग दाबी गर्दाको अवस्थामा तलबलाई स्वीकार गर्ने र पुनरावेदन तहमा आएर अस्वीकार गर्नु न्यायिक मूल्य र मान्यताको विपरीतसमेत हुने हुँदा यसतर्फ वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

आरोपपत्रको तालिका नं. १ बाट प्रतिवादी ईश्वरप्रसाद पोखरेल उक्त जिल्लामा का.मु.प्रमुख जिल्ला अधिकारी भै कार्यरत् रहेको देखिन्छ। तर उक्त जिल्लामा कार्यरत् रहेँदा आफूले दुर्गम र महङ्गी भत्ता पाएको वस्तुगत प्रमाण देखाउन सकेको देखिँदैन। रु. १०,५००।- भन्दा बढी पाएको तथ्य प्रमाणबाट नदेखिएको अवस्थामा पुनरावेदन जिकिरको आधारमामात्र दाबीको रकम प्रतिवादीको आयमा समावेश गर्न मिल्ने देखिएन। तसर्थ रु. १०,५००।- मात्र आयमा गणना गरेको विशेष अदालतको फैसला मनासिब देखिन आउने।

प्रतिवादी जाँच अवधिमा शाखा अधिकृत, सहायक सचिव, प्रशासकीय अधिकृत एवम् प्रमुख जिल्ला अधिकारीसमेतको पदमा काम गरेको तथ्यमा पनि विवाद छैन। प्रशासकीय अधिकृत एवम् प्रमुख जिल्ला अधिकारी उपयुक्त अवसरमा निर्वाचनमा खटिन सक्ने कुरा मननयोग्य नै हुन्छ। पुनरावेदक प्रतिवादी मिति २०३८।१०।२५ मा जिल्ला प्रशासन कार्यालय, महोत्तरीमा हाजिर भएको तथ्यमा विवाद छैन। सो समयमा निज प्रशासकीय अधिकृतको

हैसियतले कार्यरत् रहेको देखिन्छ। निर्वाचन अधिकृतको कार्यालय महोत्तरीको मिति २०३९।१२।२५ को पत्रबाट निज संसदीय निर्वाचनमा मतदान अधिकृत र २०४९ सालमा सम्पन्न भएको स्थानीय निकायको निर्वाचनमा रूपन्देहीमा का.मु.प्रमुख जिल्ला अधिकारीको हैसियतले निर्वाचन अधिकृत भै काम गरेको देखिन्छ। निर्वाचनसमेतमा खटिँदा खटिने निजामती कर्मचारीले आर्थिक सुबिधा पाउन सक्ने नै हुन्छ। तसर्थ निजले कानूनबमोजिम निर्वाचनमा खटिँदाको भत्ता पाउन सक्ने नै देखिन आउने।

पुनरावेदक प्रतिवादी निजामती सेवामा रहेँदा समय-समयमा सम्पन्न हुने तालिम, गोष्ठी, सभा, सम्मेलनमा भाग लिन जाने गरेको कुरा निजको बयान तथा पुनरावेदनबाट देखिन्छ। त्यस अवसरमा सहभागी भएका पुनरावेदकले आर्थिक सुबिधा पाउन सक्ने अवस्था रहन्छ। त्यसैगरी एक कार्यालय वा निकायबाट अर्को कार्यालय वा निकायमा सरुवा हुने निजामती कर्मचारीको नियमित प्रक्रिया हो। त्यसरी सरुवा भै जाँदा वा आउँदा पनि कानूनबमोजिम दैनिक भ्रमण भत्ताबापत केही रकम पाउन सक्ने नै देखिँदा निश्चित तथ्यको अधीनमा रही न्यायिक मनको प्रयोग गरी निर्णय गर्नु पर्ने हुँदा प्रतिवादी ईश्वरप्रसाद पोखरेलले प्रस्तुत शीर्षकमा रु. ६०,०००।- सम्म पाएको मान्नु न्यायोचित देखिन आउने।

अर्थ मन्त्रालयको कार्यको प्रकृति हेर्दा उपसचिव पदमा कार्यरत् व्यक्ति बजेट निर्माणमा खटिने कुरा स्वाभाविक र विश्वासयोग्य तथ्य नै हो। बजेट निर्माण कार्यमा खटिने कर्मचारीले केही अतिरिक्त रकम पाउने कुरालाई अर्थ मन्त्रालयको मिति २०६१।७।१८ को पत्रले पनि सर्भथन गरेको छ। वादी तर्फबाट पनि सो कुरालाई अन्यथा भन्न सकेको अवस्था छैन। अर्थ मन्त्रालयको मिति २०६१।७।१८ को पत्रमा पुनरावेदक ईश्वरप्रसाद पोखरेलले रकम बुझेको देखिने भौचरसमेत धुल्याई सकेको भन्ने देखिन्छ। कागजात

धुल्याएको आधारलाई मात्र कारण मानी भत्ता नपाउने भन्न नमिल्ने ।

प्रतिवादीको सुनसरी जिल्ला हरिपुर गा.वि.स. अन्तर्गतको ७-३-० विगाह जग्गाको हैसियत सम्बन्धमा २०२७ सालमा नापी हुँदाका बखत पटेर/पोखर उल्लेख भएको देखिन्छ भने मोरङको जग्गाको हकमा जङ्गल उल्लेख भएको देखिन्छ । विशेष अदालत काठमाडौंले उल्लिखित जग्गाको कृषि आय सम्बन्धमा विवेचना गरेको देखिँदैन । जग्गाको हैसियत सधैं एकनासको हुँदैन । नयाँ नयाँ प्रविधि र सिँचाई सुविधाको कारण कृषि प्रणालीमा सुधार हुँदै आएको र त्यस्ता जग्गाहरू साबिकको पटेर/पोखर र जङ्गल नै रही पाउने रहने अवस्था हुँदैन । विकासको क्रममा कृषियोग्य जमीनमा परिणत हुँदै आएको पाइने ।

वादी पक्षले आरोपपत्रमा प्रतिवादी उषा पोखरेलको वीरगञ्जको घर भाडाबापत रु. ३,१२,०००।- र काठमाडौंको घर भाडा रु. २,४०,०००।- प्राप्त गरेको तथ्यलाई स्वीकार गरेको देखिन्छ । वादीले यसरी घर भाडाबापतको आयलाई स्वीकार गरेको र विशेष अदालत, काठमाडौंले वीरगञ्जको घर भाडाको रु. २,३४,०००।- र काठमाडौंको रु. ८,१६,०००।- समेत रु. १०,५०,०००।- आय प्राप्त गरेको भनी आय गणना गरेको सन्दर्भ र औचित्यको रूपमा उक्त VDIS बापत तिरेको रकमलाई हेर्दा प्रतिवादी उषा पोखरेलले आफैं घोषक भई घर बहालबापतको आयसमेत भनी मिति २०५८।९।२८ मा VDIS तिरेको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीले घर बहाल आयसमेत भनी VDIS तिरेको देखिँदा सो हदसम्म प्रतिवादीको आय हुने देखिन आउने ।

पुनरावेदक प्रतिवादीले उक्त रकम जग्गा बहाल र घरभाडाबापतको सङ्ग्रहित रकमको VDIS तिरेको भनी बयान गरेको देखिन्छ भने स्वयम् कर घोषणा गर्ने फाराममा घर बहालसमेत उल्लेख भएको देखिन्छ ।

यस अवस्थामा घर बहाल कति र जग्गा बहाल कति हो भनी छुट्ट्याउनु पर्ने देखिन आयो । त्यस सम्बन्धमा विचार गर्दा जग्गा बहालबाट रु. ३,००,०००।- प्राप्त गरेको भनी बयान गरेको देखिँदा सो रकमबाहेक गरी रु. १६,५०,०००।- प्रतिवादीका घरबहालबापतको आय कायम हुने देखिन आयो । तसर्थ रु. १६,५०,०००।- प्रतिवादी ईश्वरप्रसाद पोखरेलको आयमा गणना हुन आउने ।

कि.नं. २४० को जग्गा २०४५ सालदेखि २०५५ सालसम्म १० वर्षको अवधिको लागि धिरोज अहमद मिया तेलीलाई भाडामा दिएको भनी विशेष अदालत, काठमाडौंमा बयान गरेको देखिन्छ । सो अदालतले अनुसन्धानको क्रममा सो को दाबी गर्न नसकेको र कबुलियतसमेत पेस गर्न नसकेबाट आयमा गणना गर्न नमिल्ने भनी दाबीको रकमलाई आयमा गणना गरेको देखिँदैन । प्रतिवादीको तर्फबाट पेस भएको VDIS तिर्ने प्रयोजनमा उल्लेख भएका विवरण हेर्दा घर भाडासमेतको रकमको VDIS तिरेको भन्ने व्यहोरा उल्लेख भएको छ । यसरी VDIS बापत तिरेको रु. १९,५०,०००। बाट घर भाडाको रु. १६,५०,०००। घटाइ बाँकी रु. ३,००,०००।- प्रतिवादी ईश्वरप्रसाद पोखरेलको आयमा गणना हुन आउने ।

छोरी चेलीले जन्मेदेखि नै माइती, मावली र अन्य आफन्तजनबाट कुनै समारोह, चाड पर्व, उत्सव, जन्मदिनसमेतका अवसरमा टीका टालोबाट नगद पाउने गर्दछन् । त्यसरी पाएको नगद पाउने व्यक्तिको नै हुने भन्ने हाम्रो नेपाली समाजको विशिष्ट चरित्र हो । अतः सम्पत्तिको स्रोत खुलाउने दायित्व भएका पुनरावेदक प्रतिवादी ईश्वरप्रसाद पोखरेलले बयानमा रु. ७५,०००।- प्राप्त गरेको भनी बयान गरेको देखिँदा विशेष अदालत काठमाडौंले गरेको फैसला सो हदसम्म अन्यथा देखिएन । रु. ७५,०००।- प्रतिवादी ईश्वरप्रसाद पोखरेलको आयमा गणना हुने ।

प्रतिवादी किरण पोखरेलको बैंक अफ

काठमाडौंको खाता नं. ०७००००४७६६२ मा मिति २०५९।४।२८ मा रु. ५,००,०००।- जम्मा भएको र सोमध्ये ४,००,०००।- पहिले नै भुक्तानी लिएको देखिएको भन्ने व्यहोरा उल्लेख भएको देखिन्छ। फिर्ता गरिएको भनिएको रकम भूतलक्षी हुन सक्दैन। त्यो भविष्य लक्षित हुन्छ। प्रस्तुत विवादमा मिति २०५९।४।२८ मा रु. ५,००,०००।- किरण पोखरेलको खातामा जम्मा भएको तथ्यलाई वादी पक्षबाट स्वीकार गरेको देखिन्छ। मिसिल संलग्न प्रमाण कागजात हेर्दा रु. ४,००,०००।- मिति २०५९।१।१९ मा फिर्ता भएको भन्ने देखिन्छ। मिति २०५९।४।२८ मा जम्मा गरेको रकम जम्मा गरेको मितिभन्दा पहिले नै मिति २०५९।१।१९ मा फिर्ता भएको भन्न मिल्दैन। मिति २०५९।४।२८ भन्दापछि फिर्ता भएको भए फिर्ता भएको मान्न मिल्ने हुन्थ्यो। यसरी मिति २०५९।४।२८ मा जम्मा भएको रु. ५ लाख रकम सापट लिनुभन्दा पहिले नै रु. ४ लाख फिर्ता भएको मान्न नमिल्ने हुँदा विशेष अदालत, काठमाडौंको फैसला सो हदसम्म मिलेको देखिएन। अब ईश्वरप्रसाद पोखरेलको आयमा रु. ४,००,०००।- थप भई रु. ५,००,०००।- आयमा गणना गर्न न्यायोचित नै देखिँदा दाबीको रु. ५,००,०००।- प्रतिवादी ईश्वरप्रसाद पोखरेलको आयमा गणना हुन आउने।

बैंकमा मौज्जात रहेको रकमबाट निक्षेपकर्ताले तोकिएबमोजिम ब्याज प्राप्त गर्ने कुरा कानूनसम्मत नै हो। यसै क्रममा पुनरावेदक प्रतिवादी ईश्वरप्रसाद पोखरेलसमेतको नाममा मौज्जात रहेको उल्लिखित रकमबाट रु. ६,९९,५४६।३४ बैंक ब्याज प्राप्त भएको भन्ने कुरा मिसिल संलग्न बैंक स्टेटमेन्टको अध्ययनबाट देखिन्छ। विशेष अदालतले उक्त ब्याज रकममध्ये रु. ६९,६०७।९८ लाई मात्र मान्यता दिएको देखिन्छ। ब्याजबापत प्रतिवादीले प्राप्त गरेको सो रकमलाई प्रतिवादीको आयमा गणना गर्न नमिल्ने सम्बन्धमा आरोपपत्रमा कुनै विवेचना गरेको

पाइँदैन। साथै स्रोत नखुलेको भनी दाबी लिएको पनि पाइँदैन। तसर्थ उक्त ब्याजबापत प्राप्त रु. ६,९९,५६४।३४ प्रतिवादीको आयमा गणना गर्न न्यायोचित देखिँदा सो रकम प्रतिवादीको आयमा गणना हुने।

प्रतिवादी पुनरावेदकको बुबाले जाँच अवधिमा रु. ८५,०००।- प्रतिवादी उषा पोखरेलले माइतीबाट रु. ५०,०००।- र दाजुभाईबाट सहयोग रकमबापत रु. ५०,०००।- समेत गरी जम्मा रु. १,८५,०००।- प्राप्त गरेको हुँदा सो रकम पनि आयमा गणना गरिनु पर्ने जिकिर लिएको देखिन्छ। विशेष अदालत काठमाडौंले सो रकम पुनरावेदकको आयमा गणना गरेको देखिँदैन। पुनरावेदक उषा पोखरेललाई सहयोगस्वरूप प्राप्त भएको भनिएको रु. ५०,०००।- निजको बुबा आँखा नदेख्ने हुँदा अच्युतप्रसाद पोखरेलमार्फत पठाएको भनी जिकिर गरेको देखिन्छ। निज अच्युतप्रसाद पोखरेलमार्फत प्रतिवादी उषा पोखरेलको खातामा सोरकम जम्मा भएको आरोपपत्रमा उल्लेख भएको भएतापनि अच्युतप्रसाद पोखरेलले त्यसरी रकम पठाउनु पर्नेसम्मको तथ्यगत र स्पष्ट अवस्था पुष्टि हुन सकेको छैन। त्यसमा पनि विराटनगरबाट गोविन्द पोखरेलले पठाएको रु. ६९,०००।- दाबी नगर्नुबाट पनि उपर्युक्त तथ्य खण्डित भएको छ। त्यसै गरी ईश्वरप्रसाद पोखरेलले बुबाबाट पाएको सहयोग स्वरूपको रु. ८५,०००।- र पुनरावेदक उषा पोखरेलले माइतीबाट पाएको सहयोग रु. ५०,०००।- समेतको विश्वासनीय प्रमाणको अभावमा आयमा गणना गर्न नमिल्ने।

पुनरावेदकले रु. ९,५००।- अंशबन्डा हुँदा प्राप्त गरेको रकम पनि आयमा गणना गरी पाउन जिकिर लिएको देखिन्छ। आरोपपत्र हेर्दा निज २०३२ सालमा अंश लिई छुट्टि भिन्न भएको र अंशबापत रु. ७५०।- मात्र प्राप्त गरेको भन्ने देखिन्छ। यसरी आरोपपत्रमा रु. ७५०।- मात्र प्राप्त गरेको भन्ने देखिएको र प्रतिवादीले

रु. ९,५००।- प्राप्त गरेको भन्ने दाबी गरेको देखिँदा उल्लिखित दाबीमा विरोधाभाषसमेत रहेको देखिँदा दाबीबमोजिमको रकम पुनरावेदक प्रतिवादीको आयमा गणना गर्न नमिल्ने।

पुनरावेदक प्रतिवादी ईश्वरप्रसाद पोखरेलले आफूले निजामती सेवामा प्रवेश गर्नुपूर्व पनि कृषि साम्रगी संस्थानसमेतमा २०२९ सालदेखि काम गरेको र सोबापत रु. २५,०००।- आय प्राप्त गरेको हुँदा सो रकम पनि आयमा गणना गरिनु पर्दछ भन्ने जिकिर लिएको देखिन्छ। कृषि सामग्री संस्थान काठमाडौंको मिति २०५९।९।२ को पत्र र जिल्ला प्रशासन कार्यालय सप्तरीको मिति २०५९।८।१९ को पत्रबाट निजले सो संस्थानसमेतमा कामकाज गरेको देखिएको भए तापनि उक्त रकम बैंक मौज्जात रहेको नदेखिँदा आयमा समावेश गर्न नमिल्ने।

माथि विभिन्न प्रकरणहरूमा विवेचना गरिएअनुसार प्रतिवादीहरूले जाँच अवधिमा सम्पत्ति जम्मा रु. ८२,४०,४०९।१३ मूल्य बराबरको चल अचल सम्पत्ति सङ्ग्रह गरेको पाइन्छ। ऐ. अवधिमा प्रतिवादीबाट जम्मा रु. ८२,६५,७२८।३४ वैध मौद्रिक आय आर्जन गरेको देखिन आएको छ। यसरी प्रतिवादी ईश्वरप्रसाद पोखरेल र प्रतिवादी उषा पोखरेलले वैध आय स्रोतको आयमा अमिल्दो र अस्वाभाविक सम्पत्ति आय आर्जन गरेको हो भन्ने वादी दाबी मिसिल संलग्न प्रमाणहरूको मूल्याङ्कनबाट पुष्टि हुन नआउने।

माथि विवेचना गरिएका आधार प्रमाणहरूबाट आरोपपत्रमा दाबी लिएको सम्पत्तिको वैधानिक स्रोत बिगोभन्दा बढी रु. २५,३९९।२९ देखिन आई स्वाभाविक भएको पुष्टि हुन आई वैध आयस्रोतको अनुपातमा प्रतिवादीहरूले अमिल्दो र अस्वाभाविक सम्पत्ति आर्जन गरेको नदेखिँदा पुनरावेदक प्रतिवादी ईश्वरप्रसाद पोखरेलले दाबीको कसुर गरेको ठहर्याई भएको विशेष अदालत, काठमाडौंको मिति २०६२।३।२ को फैसला मिलेको नदेखिँदा उल्टी भई

प्रतिवादी ईश्वरप्रसाद पोखरेलले सफाइ पाउने ठहर्छ। पुनरावेदक वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

पुनरावेदक प्रतिवादी उषा पोखरेलले उल्लिखित व्यहोराले बढी बिगो कायम गरेको, घटी आय गणना गरेको, बैंक मौज्जात, जग्गाबाट असुलउपर गर्ने र किरण पोखरेल तथा प्रविण पोखरेलले बकसबाट प्राप्त जग्गाको खरिद मूल्य कायम गरेको नमिलेको भन्नेसमेत व्यहोराले शिर्षकगतरूपमा लिएको दाबीको सम्बन्धमा उस्तै विषयवस्तु पुनरावेदक प्रतिवादी ईश्वर पोखरेलले पनि उठाएको र ईश्वरप्रसाद पोखरेलको हकमा विवेचना र विश्लेषण गरी निरूपण भै सकेको देखिँदा थप विवेचना गरी निरूपण गरी रहनु पर्ने नदेखिने।

तेजप्रसाद पोखरेलको पुनरावेदनको सम्बन्धमा विचार गर्दा तेजप्रसाद पोखरेल प्रस्तुत मुद्दाको सरोकारवाला पक्ष भएको देखिँदैन। सुरु विशेष अदालत काठमाडौंले तेजप्रसाद पोखरेललाई मुलुकी ऐन, अ.व. १३९ बमोजिम झिकाई बयान गराएको देखिन्छ। मिसिल हेर्दा निज तेजप्रसाद पोखरेललाई प्रतिवादी कायम नगरी विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा ७(ग) बमोजिम साधारण तारेखमा राखेकोसम्म देखिन्छ। तेजप्रसाद पोखरेलको हकमा प्रतिवादी कायम नगरेको अवस्थामा सो विवादको निरूपण हुन सक्दैन। तसर्थ तेजप्रसाद पोखरेलको तर्फबाट पेस भएको पुनरावेदन खारेज हुने।

माथि उल्लेख भएअनुसारका तथ्यहरू एवम् आय व्यय तालिकाहरूबाट प्रतिवादी ईश्वरप्रसाद पोखरेलको पैतृक सम्पत्ति, निजको वैध आय र सोबाट बढे बढाएको सम्पत्ति, निजसँग वर्तमान रहेको सम्पत्तिभन्दा रु. २५,३९९।२९ पैसा बढी नै देखिएकाले निजको वैध सम्पत्ति र आयको समुचित मूल्याङ्कन नगरी भएको विशेष अदालतको फैसला सम्बन्धमा पुनरावेदक/वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन

जिकिर पुग्न नसक्ने ठहर्नुको साथै तेजप्रसादलाई प्रस्तुत मुद्दाको सन्दर्भमा प्रतिवादी मान्न नमिल्ने हुँदा निजले गरेको पुनरावेदन खारेज हुने र पुनरावेदक प्रतिवादी ईश्वरप्रसाद पोखरेलले सफाइ पाउने ठहर भएकाले पुनरावेदक प्रतिवादी उषा पोखरेल, किरण पोखरेलसमेतको सम्पत्ति जफतसमेत नहुने गरी निजहरूसमेतले सफाइ पाउने नै ठहर्छ । सो ठहर्नाले विशेष अदालत काठमाडौंको मिति २०६२।३।२ को फैसला केही उल्टी हुने ।

इजलास अधिकृत: भीमबहादुर निरौला

कम्प्युटर अपरेटर: गीता घिमिरे (गिरी)

इति संवत् २०७२ साल असोज २४ गते रोज १ शुभम् ।

इजलास नं. १

१

मा.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय, ०७०-RC-०१२०, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. धनसरी कामी

प्रतिवादी धनसरी कामीले बच्चालाई मैले आफैँले कर्तव्य त गरेको हुँ तर मैले नजानेर कर्तव्य गरेको हो । अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको बयान व्यहोरा र ल्याप्चे सहिष्ठाप मेरो हो भनी अधिकार प्राप्त अधिकारीसमक्ष भएको बयानलाई अन्याया भन्न सकेको देखिन्छ । धनसरी कामी र तेजबहादुर डाँगीसँगको अवैध यौन सम्बन्धबाट बच्चा जन्मिएको कुरा थाहा भएको र त्यसरी जन्मिएको बच्चा निज धनसरी कामीले मारी आफ्नो घरको गहुँबारीमा खाल्डो खनि पुरेकी हुन् भन्ने कुरा थाहा पाएपछि धनसरी कामीको घरमा गई बच्चालाई पुरेको ठाउँमा हेर्दा बच्चा गाडेको शङ्का मानी प्रहरीलाई खबर गरी घटनास्थल आई हेर्दा नवजात शिशुलाई मृत अवस्थामा देखेको भनी रेशम बि.क. समेतले मौकामा कागज गरेको देखिन्छ । आफू र तेज बहादुर डाँगीको

करणीबाट जन्मिएको जातकलाई कर्तव्य गरी आफैँले मारेको र सो कार्यमा अरु कसैको संलग्नता नभएको भन्ने निजको स्वीकारोक्तिबाट निजले ज्यानसम्बन्धी महलको १३(३) नं. विपरीतको कार्य गरेको स्पष्ट हुँदा सुरु सल्यान जिल्ला अदालतबाट प्रतिवादी धनसरी कामीलाई सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहरी भएको फैसला र सोही फैसलालाई सदर गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत, तुल्सीपुरबाट भएको फैसला कानूनसम्मत हुँदा साधक सदर हुने ।

प्रतिवादीको बयान व्यहोरा हेर्दा निज एकल महिला भएकामा तेजबहादुर डाँगीको करणी विर्यबाट आफूले जातक जन्माएको कुरालाई स्वीकार गरेकी छन् । तेजबहादुर डाँगीसँग पटकपटक करणी हुने गरेको र पछिल्लो पटक २०६५।३।३० गतेका दिन बिना कण्डम करणी लिनुदिनु भएकामा गर्भ रहन गई जातक जन्मिएको सो जन्मिएको जातकलाई खुट्टाले खाटबाट भुइँमा खसाली मारिदिएको र त्यसपश्चात् सामाजिक बेइज्जतीबाट बच्नका लागि घर नजिकैको गहुँबारी कान्लामा खाल्डो खनी पुरेको भनी वारदातका सम्बन्धमा साबित भै न्यायिक कारवाहीमा सहजता पुर्याएको देखिन्छ । धनसरी कामीले निजको लोग्नेको जन्डिसको कारणबाट मृत्यु भएकामा आफू एकल महिला रहेको अघिल्लो लोग्नेबाट सन्तानसमेत भएको, श्रीमानसँगको सम्बन्धको सम्झना आइरहने र निज तेजबहादुर डाँगीले पनि केही हुँदैन म पनि बाँच्छु र तिमीलाई पनि बचाउँछु भनी आस्वस्त पारेका कारण निजसँग पटकपटक यौनसम्पर्क रहन गएको र पछिल्लो पटकको यौन सम्पर्कबाट जातक जन्मेको भई सामाजिक लोकलज्जाबाट बच्नका लागि परिस्थिति रहेको देखिने ।

लोग्ने मरी एकल महिलारूपमा रहेकी यी प्रतिवादीलाई लोग्नेको सम्झना आइरहने गरेकामा निज तेजबहादुर डाँगीको आश्वासनको भरमा पटकपटक करणी गर्ने गरेकामा पछिल्लो पटक करणी गर्दा गर्भ

रहन गई जातक जन्मेकामा सामाजिक लोकलज्जा ढाकछोप गर्नका लागि जातकसम्म मार्नुपर्ने स्थिति नभए पनि निजको मनोवृत्तिमा असहजता आई सामाजिक लाञ्छनाबाट बच्नका लागि त्यस्तो कर्तव्य हुन पुगी जातकको मृत्यु भएको देखिई निजलाई कानूनबमोजिम सजाय गर्दा निजबाट आश्रित नाबालक सन्तानसमेतको हितमा असर पुग्न जानेसमेत स्थितिलाई विचार गरी यी प्रतिवादी धनसरी कामीलाई ५(पाँच) वर्षको कैद सजाय हुने।

इजलास अधिकृत: विष्णुप्रसाद गौतम

कम्प्युटर: मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७२ साल जेठ २९ गते रोज ६ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय, ०७०-RC-००७३, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. शिवी कामी

प्रतिवादी आरोपित कसुरमा संलग्न नभएको भए वा निजले जयपति बलायरको कर्तव्य गरी हत्या नगरेको भए आफ्नी श्रीमती तथा धर्म कामीलाई वारदातका बखत आफू धर्म कामीको घरमा सुतेको भनी भन्नु पर्ने कारणसमेत रहँदैन। यी प्रतिवादीले अदालतसमक्ष बयान गर्दा आफूलाई प्रहरीले डर देखाई बयान गरेको भनी भने पनि प्रस्तुत मुद्दामा अनुसन्धानका लागि खटिएका प्रहरी हवलदार लोकबहादुर रावलले पुनरावेदन अदालत, दिपायलमा उपस्थित भै बकपत्र गर्दा प्रतिवादीलाई आफूहरूले गाली गलौज तथा कुटपिट नगरेको, वारदातको विषयमा निजकी श्रीमतीसँग सोधपुछ गर्दा वारदातको बारेमा जानकारी भएको भनी व्यहोरा खुलाई बकपत्रसमेत गरेको देखिँदा अनुसन्धान अधिकारीसमक्षको बयान डर, धाक धम्कीबाट भएको भनी अनुमान गर्न नमिल्ने।

अदालतमा भएको बयानमा यी प्रतिवादीले आरोपित कसुरमा इन्कारी बयान दिए पनि अनुसन्धान अधिकारीसमक्षको बयानलाई समर्थन हुने गरी मौकामा

कागज गरिदिने व्यक्तिहरूको व्यहोरा र सो व्यहोरालाई समर्थन हुने गरी निजहरूको अदालतसमक्ष भएको बकपत्र, बरामदी मुचुल्का, शव परीक्षण प्रतिवेदनको व्यहोरासमेतबाट जयपति बलायरको मृत्यु यी प्रतिवादी शिवी कामीको कर्तव्यबाट भएको पुष्टि भएकाले प्रतिवादी शिवी कामीलाई मुलुकी ऐन ज्यानसम्बन्धी महलको १, १३(३) को कसुरमा ऐ.को १३(३) बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहरी भएको सुरु डोटी जिल्ला अदालतको मिति २०६७।५।२८ को फैसला र सोही फैसलालाई सदर गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत, दिपायलबाट भएको मिति २०६९।३।१७ को फैसला कानूनसम्मत हुँदा सदर भै साधक सदर हुने।

इजलास अधिकृत: विष्णुप्रसाद गौतम

कम्प्युटर: मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७२ साल जेठ २९ गते रोज ६ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६५-CI-०२२६, जग्गा खिचोला चलन, रामपूत महतोसमेत वि. सहदेव यादव

पुनरावेदक प्रतिवादीले प्रत्यर्थी वादीका दाताउपर २०५४ सालमा जग्गा खिचोला मुद्दा दिएकामा खिचोला ठहरी फैसला भएको भए पनि २०५४ सालको उक्त खिचोला मुद्दाका प्रतिवादीको जग्गामध्येबाट खरिद भई प्रस्तुत मुद्दाका वादीको नाउँ दर्तामा आएको जग्गा हाल खिचोला भएको सम्बन्धमा पुनरावेदक प्रतिवादीउपर खिचोला मुद्दा लाग्नै नसक्ने भन्ने हुँदैन। पहिले खिचोला मुद्दाको फिरोद दिनेबाट हाल जग्गा खिचोला नभएको होला भन्न पनि नसकिने।

मिति २०६९।०२।२६ मा भएको नक्सामा विवाद देखिएको भनी जनाइएको जग्गा मिसाउँदा यी पुनरावेदकको जग्गाको दक्षिण मोहडा साबिकको जस्तो सिधा नभई बाङ्गो देखिई नापीको नक्सा प्रिन्टसँग मिल्न भिड्न आएको नदेखिनु र उक्त नक्सामा विवाद

देखाइएको भनेको न.नं. १ को जग्गा प्रत्यर्थी वादीको जग्गामा मिसाउँदामात्र वादीको स्वेस्ताअनुसारको क्षेत्रफल पुगी बढी नहुने भन्नेसमेतका आधार कारणबाट वादी दाबीअनुसार प्रतिवादीले जग्गा खिचोला नगरेको भन्न मिलेन । पहिला मुद्दा गर्दाको र हालको जग्गाको परिस्थितिमा नै परिवर्तन भइसकेको सन्दर्भमा पहिले खिचोला मुद्दा परी फैसला भइसकेको भनेर कार्य कारण र मुद्दाका पक्ष विपक्षहरूमा समेत परिवर्तन भइसकेको अवस्थामा मुद्दाको नाममात्र मिलेकै भरमा एकपटक उही विषयमा निर्णय भइसकेको भनी पुनः निर्णय गर्न मिल्दैन भनी खिचोला भएको स्पष्ट आधार देखिइसकेपछि वादी दाबी नपुग्ने भन्न मिल्दैन । यसकारण वादी दाबी पुन नसक्ने गरी भएको सुरुको उल्टी गरेको पुनरावेदन अदालतको फैसलालाई अन्यथा भन्न नमिल्ने हुँदा सिरहा जिल्ला अदालतले वादी दाबी पुन नसक्ने भनी गरेको फैसला उल्टी गरी वादी दाबीअनुसार प्रतिवादीले जग्गा खिचोला गरेको ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, राजविराजको मिति २०६५।१।२।२।१ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुन नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: बाबुराम सुवेदी
कम्प्युटर: मन्जिता ढुंगाना
इति संवत् २०७१ साल मङ्सिर ९ गते रोज ३ शुभम् ।

४

मा.न्या. श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या. श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६७-CR-११०९, कर्तव्य ज्यान, चप्टा धामी वि. नेपाल सरकार

प्रस्तुत मुद्दामा जिल्ला सिन्धुली रानीवास गा.वि.स.वडा नं.५ बस्ने चप्टा धामीले ऐ.ऐ. बस्ने कुकुवा भन्ने सोनेलाल धामीलाई मिति २०६५।१।७ मा बिहान ७ बजे कुटपिट गर्दा सोही कुटपिटको कारण उपचार हुँदाहुँदै मिति २०६५।२।४ मा सोनेलाल धामीको मृत्यु भएको भन्ने घटनास्थल प्रकृति मुचुल्कामा उल्लेख भएको छ । जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयअन्तर्गत जिल्ला

अस्पताल सिन्धुलीले सो अस्पतालमा उपचार हुन नसक्ने भनी अन्यत्र उपचारका लागि रिफर गरेको पत्रसहितको घा जाँच केस फाराम मिसिल संलग्न रहेको पाइयो । मिति २०६५।१।७ गते सोनेलाल धामीलाई यी प्रतिवादी चप्टा धामीले उत्तानो पारी लडाईं मुक्का र लात्तीले हानी कुटपिट गरेको देखेको हुँ भनी प्रत्यक्षदर्शी चन्द्रमाया बुढाथोकी, अग्नि धामी, बिरे धामी, चन्द्रलिला भुजेल, इन्द्रमाया पहाडी, ज्ञानकुमारी खड्कासमेतले अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष बकपत्र गरेको र सोही व्यहोरालाई समर्थन गरी अदालतमा समेत बकपत्र गरेको देखिँदा उक्त बकपत्रसमेतको प्रमाणहरूलाई प्रमाणमा संलग्न गर्नुपर्ने देखियो । यसरी उक्त मिसिल संलग्न सबुद प्रमाणका आधारमा यी प्रतिवादी चप्टा धामीले मृतक सोनेलाल धामीलाई सामान्य कुटपिट गरेको कुरा पुष्टि हुन आउँदा सुरु सिन्धुली जिल्ला अदालतले मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धी महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर्याई गरेको फैसला केही उल्टी गरी ऐ. महलको १४ नं. बमोजिमको कसुर कायम गरी १० वर्ष कैद हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, जनकपुरबाट भएको मिति २०६७।१।२२ को फैसला मिलेको नदेखिँदा सो फैसला उल्टी भै प्रतिवादी चप्टा धामीलाई ज्यानसम्बन्धी महलको १० नं. र कुटपिटको महलको २६ नं. बमोजिम ३ वर्ष कैद हुने ।

इजलास अधिकृत: नगेन्द्रकुमार कालाखेती
कम्प्युटर: सन्तोष अवाल
इति संवत् २०७१ साल असोज २८ गते रोज ३ शुभम् ।

इजलास नं.२

१

मा.न्या.श्री गिरीश चन्द्र लाल र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६८-WO-००४९, उत्प्रेषण, गौरी सरकार वि. मोहनराज पाण्डेसमेत

निवेदकले विपक्षीका नातेदार हेमराज पाण्डेले ससुराकै पालादेखि बसोबास गराई भोग कायम रहेको जग्गामा घर होटल व्यवसाय गरी आएको भनी हकको स्रोत देखाए तापनि सो जग्गामा निजको निर्विवाद हक स्थापित भएको प्रमाण देखाउन सकेको पाइँदैन । निवेदन दाबीको निजहरूको भोग बसोबास रहेको भनिएको कि.नं. ५३ को जग्गा विश्वराज पाण्डेसमेतसँगको अंश मुद्दामा वादी ज्वालाराज पाण्डेले जित्ती निजको अंश भागमा परी बन्डा मुचुल्का भै चलन पाएको भन्ने कुरामा विवाद देखिँदैन । दाबीको घर जग्गामा निवेदकको निर्विवादारूपले हकस्वामित्व स्थापित भएको भन्नेसमेत प्रमाणबाट देखिन आउँदैन । यसरी कानूनले निवेदकको हक स्वामित्व नै नपुगेको जग्गामा विपक्षीहरू वादी ज्वालाराज पाण्डे प्रतिवादी विश्वराज पाण्डेसमेत भएको अंश मुद्दामा भएको अन्तिम फैसलाबमोजिम बन्डा छुट्याई चलन चलाइएको कार्यलाई चुनौती दिने कुरा असाधारण अधिकार क्षेत्रको विषय हुन नसक्ने ।

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३२ मा मौलिक हक "प्रदत्त हकको प्रचलनको लागि धारा १०७ मा लेखिएको तरिकाअनुसार कारवाही चलाउन पाउने हक सुरक्षित गरिएको" पाइन्छ । त्यस्तै धारा १०७(२) मा "अर्को उपचारको व्यवस्था भएपनि सो उपचार अपर्याप्त वा प्रभावहीन देखिएको" स्थितिमा मात्र यस अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्रमा प्रवेश गरी उपचार माग गर्न सकिने व्यवस्था रहेको छ । प्रस्तुत निवेदनमा कानूनी उपचारको मार्ग नभएको भनी यस अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्र प्रयोग गर्न आए तापनि फैसला कार्यान्वयनतर्फको कार्यसमेत सम्पन्न भैसकेको स्थितिमा निवेदकले देखाएको कथित भोगाधिकारको आधारमा हक सिर्जना हुने नहुने विषय संविधानको धारा ३२ र १०७(२) अन्तर्गत यस अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्रबाट निरूपण हुने विषय रहेको मान्न सकिने । निवेदकले सामान्य कानूनी

क्षेत्राधिकारको विषयतर्फ प्रवेश गरी उपचार नखोजी यस अदालतको असाधारण क्षेत्राधिकारको प्रयोग गर्नु कानूनसम्मत हुने नदेखिने हुँदा निवेदकले दाबीको घर जग्गामा ससुराको पालामै वि. सं. २००८ सालदेखि आफूहरूको भोग बसोबास भएको भनी उल्लेख गरे तापनि सो घर जग्गामा निजको निर्विवादितरूपमा हक स्थापित भएको देखिँदैन । अर्कोतर्फ उक्त जग्गा अंश मुद्दाको अन्तिम फैसलाबमोजिम विपक्षीमध्येका ज्वालाराज पाण्डेको अंश भागमा परी बन्डा छुट्टिई दर्ता भइसकेको देखिन्छ । यसरी अंश मुद्दाको फैसलाले बन्डा चलन पाइसकेको जग्गामा रहेका घर टहरा हटाई फैसला कार्यान्वयन गर्दा कानूनले निर्धारण गरेको प्रचलित कार्याविधि अपनाई सम्पन्न गरेको देखिन आयो । यस स्थितिमा निवेदकको नाममा दर्ता नभएको जग्गामा भोगाधिकारको आधारमा हक सिर्जना हुने नहुने कुरा अदालतको सामान्य कानूनी अधिकारक्षेत्रबाट प्रमाण बुझी इन्साफ गर्ने विषय हुँदा असाधारण अधिकारक्षेत्रको प्रयोग गर्नु न्यायोचित एवम् कानूनसम्मत देखिएन । अतः चलन चलाई मुचुल्का उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी परमादेशसमेतको आदेश जारी गरिपाउँ भन्ने प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: शान्तिप्रसाद आचार्य

कम्प्युटर: कल्पना बर्तौला

इति संवत् २०७२ साल असार ३० गते रोज ४ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री गिरीश चन्द्र लाल र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६८-८१-०४१२, रोक्का बदर गरी फुकुवा गरिपाउँ, काठमाडौं जिल्ला का.म.न.पा. वडा नं. १ नारायण चौर, नक्सालस्थित लुम्बिनी बैङ्क लि. को तर्फबाट अख्तियारप्राप्त ऐ. बैङ्कका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत शोभदेव पन्त वि. दुर्गादेवी श्रेष्ठ, काठमाडौं जिल्ला का.म.न.पा. वडा नं. ३१ स्थित भृकुटीमण्डपमा प्रधान कार्यालय रहेको नेपाल स्टिल

प्रा.लि.समेत वि. दुर्गादेवी श्रेष्ठ

प्रत्यर्थी दुर्गादेवीले मन्जुरीनामाको लिखत सम्बन्धमा अ.बं. ७८ नं. बमोजिम बयान गर्दा लिखतमा भएको सहिछाप मेरो होइन, म लिखत सहिछाप गर्ने साक्षर व्यक्ति पनि होइन र सहिछाप गर्दा ल्याप्चेमात्र गर्ने गर्दछु भनी बयान गरेकामा पुनरावेदकहरूले उक्त लिखतमा लागेको सही प्रत्यर्थी दुर्गादेवीकै हो भनी भन्न नसक्नुका साथै निज दुर्गादेवी साक्षर व्यक्ति हुन् र निजले यसबाहेकका अन्य लिखतहरूमा हस्ताक्षरको सही गरेकी छन् भनी भन्न सकेकोसमेत पाइँदैन । साथै सो मन्जुरीनामाको लिखतबमोजिम ऋणीको सुरक्षणबापत लिएको थप धितोका लागि सम्बन्धित मालपोत कार्यालयबाट कानूनबमोजिम धितोबन्धक रजिस्ट्रेसन पारित हुन सकेको अवस्थासमेत रहेको नदेखिँदा प्रत्यर्थी दुर्गादेवीको मन्जुरीनामाबाट उक्त जग्गाहरू रोक्का रहेको भनी मान्न मिल्ने देखिएन । यसरी दाबीका उक्त कि.नं.का जग्गाहरू जग्गाधनी दुर्गादेवी श्रेष्ठको मन्जुरी लिई रोक्का गरेको भन्ने मिसिल संलग्न प्रमाणबाट पुष्टि हुन आएको नदेखिँदा यी प्रत्यर्थी दुर्गादेवी श्रेष्ठका नामका उल्लिखित जग्गाहरू रोक्का राख्न नमिल्ने भनी रोक्का बदर गरी फुकुवासमेत हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको फैसला अन्यथा देखिन नआउने हुँदा दुर्गादेवी श्रेष्ठका नाममा दर्ता रहेका कि.नं. १८४ समेतका १० कित्ता जग्गाहरू निजको मन्जुरी बेगर रोक्का राखेको देखिँदा रोक्का बदर भई उक्त जग्गाहरू फुकुवासमेत हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०६८।३।१० को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रत्यर्थीहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: नगेन्द्रकुमार कालाखेती

कम्प्युटर: श्रीकृष्ण हेङ्गजु

इति संवत् २०७१ साल फागुन ११ गते रोज २ शुभम् ।

इजलास नं. ३

१

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली, ०६५-WO-०४९९, उत्प्रेषण, खड्गलाल महर्जन वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबार, काठमाडौंसमेत

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२(१) ले प्रत्येक व्यक्तिलाई सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ । स्वच्छ वातावरणमा बाँच्न पाउनु पनि मानवको बाँच्न पाउने अधिकारभित्र पर्न आउँछ । अन्तरिम संविधानको धारा १३(१) ले प्रत्येक व्यक्तिलाई स्वच्छ वातावरणमा बाँच्न पाउने हक हुनेछ भनी मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ । स्वच्छ वातावरणमा बाँच्न पाउने हकअन्तर्गत वातावरणीय हानिबाट मुक्त हुन पाउने र वातावरणीय लाभमा समानरूपमा सबैको पहुँच र सहभागिता राख्ने हक स्वतः समावेश भएको हुने ।

प्राकृतिक स्रोतहरूको बिनास र क्षयीकरणको कारणले आज वातावरणमा प्रतिकूल असर परी मानव जीवन नै खतरामा परेको छ । प्राकृतिक स्रोतहरू भनेका प्रकृतिका अनुपम उपहार हुन् । यी स्रोतहरू मानव निर्मित नभई प्राकृतिकरूपमा प्रदत्त हुने भएबाट तिनीहरूको प्रयोग गर्दा मानव बस्ती र वातावरणमा असर नपारी भावी पुस्ताले समेत उपभोग गर्ने गरी प्रयोग गरिनुपर्दछ । तिनीहरूको वाञ्छित र विवेकपूर्ण सदुपयोग नगरेमा स्वयम् राष्ट्र, समाज र व्यक्तिको अस्तित्व र विकास नै खतरामा पर्ने हुन आउने ।

आर्थिक विकासबिना मानव जातिको विकास हुँदैन । आर्थिक विकास गर्ने क्रममा वातावरणकै हास पनि हुन सक्छ । तर आर्थिक विकास र वातावरण संरक्षणको सन्तुलित सम्बन्धबाटै दिगो विकास हुने कुरालाई ध्यानमा राखी वातावरणीय हासबाट मानव

जाति, जीवजन्तु, वनस्पति, प्रकृति तथा भौतिक वस्तुमाथि हुन सक्ने प्रतिकूल प्रभावलाई यथासक्य कम गरी स्वच्छ तथा स्वस्थ वातावरण कायम गर्न प्राकृतिक स्रोतको समुचित उपयोग र व्यवस्थापनबाट वातावरण संरक्षण हुन आउँदछ । यसैको नियमनको लागि वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ को र वातावरण नियमावली, २०६४ को तर्जुमा गरिएको हो । अतः उक्त ऐनहरूबाट पनि वातावरण ह्रास भएको अवस्थामा कानूनतः त्यस्ता उद्योगमाथि कारवाही गर्ने व्यवस्था रहेको ।

आर्थिक उपार्जनका उपायहरू अपनाई स्तरोन्नति गर्नु पनि मानवीय आवश्यकता हो । विकास र वातावरणको सन्तुलनका लागि प्रत्येक राष्ट्रले राष्ट्रिय कानूनको तर्जुमा गरेका हुन्छन् भने वातावरण संरक्षण सबै राष्ट्रको समान चासोको विषय भएकाले सन् १९७२ मा स्वीडेनको स्टकहोम (Stockholm) मा संयुक्तराष्ट्र संघको तत्त्वावधानमा सम्पन्न "UN Conference on Human Environment", सन् १९८७ मा "Brundtland Commission" ले दिएको प्रतिवेदन, सो आयोग (Commission) ले दिएको प्रतिवेदनलाई आत्मसात् गरी सन् १९९२ मा ब्राजिलको रियो दि जेनेरियो (Rio-de-Janeiro) मा सम्पन्न विश्व सम्मेलन (UN Conference of Environment and Development) बाट पारित रियो घोषणापत्र, एजेन्डा २१ र त्यसलाई निरन्तरता दिँदै हालैमात्र रियो दी जेनेरियोमा सम्पन्न अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय वातावरणसम्बन्धी सम्मेलन (Agenda 21-2012) ले पनि वातावरण संरक्षण र दिगो विकासको सिद्धान्तलाई अङ्गीकार गरी सोको कार्यान्वयन गर्न नेपाललगायतका सबै राष्ट्रले प्रतिबद्धता जाहेर गरेको पाइने ।

विश्व सांस्कृतिक तथा प्राकृतिक सम्पदा संरक्षणसम्बन्धी महासन्धि, १९७२ तथा जलपंक्षीको बसोबास जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय महत्त्वका

सिमसारसम्बन्धी महासन्धि, १९७१ एवम् जैविक विविधतासम्बन्धी महासन्धि, १९७२ लगायत २० वटाभन्दा बढी वातावरण र जैविक विविधताको संरक्षणसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिहरूलाई नेपालले स्वीकार गरिसकेको स्थितिमा त्यस्ता सन्धिजनित अन्तर्राष्ट्रिय कानूनले व्यवस्था गरेका प्रावधानहरूलाई सम्मान गर्नु (Obligation to Respect), संरक्षण गर्नु (Obligation to Protect) र परिपालना (Obligation to Fulfill) गर्नुपर्ने दायित्व नेपालको पनि रहेको छ । अतः नेपाल सरकार अख्तियार प्राप्त निकायहरूले वातावरण संरक्षणका लागि कानूनसम्मत विधिको अवलम्बन गरी वातावरण क्षय गर्ने उद्योगलाई चेतावनी दिने वा प्रतिबन्ध लगाउन सक्ने भन्ने देखिन आउने ।

निवेदकलाई स्पष्टीकरण पेश गर्ने मौका प्रदान गरे नगरेको दोस्रो प्रश्नतर्फ विचार गर्दा, निवेदक पूर्ण रोडा ढुङ्गालाई मापदण्ड पूरा गरी खानी सञ्चालन गर्नु भन्ने विभिन्न सरोकार राख्ने सरकारी निकायहरूको पटक पटकको निर्देशनहरू मन्त्रालय, विभाग, कार्यालयहरूबाट भएको भन्ने मिसिल संलग्न प्रमाणबाट देखिन्छ । यस सन्दर्भमा सर्वदलीय बैठक २०६३।९।५ मा बसी छलफल भई उक्त खानी २०६४।३।६ देखि बन्द गर्ने भनी भएको निर्णयमा वादी रोहवरमा बसी हस्ताक्षर गर्नुका अतिरिक्त सोको जानकारी मौकामा नै विपक्षीलाई दिएकोबाट निजलाई जानकारी भएको प्रष्ट हुन आएको छ । यसबाट ढुङ्गा खानीको इजाजतपत्र रद्द गरेको विपक्षी जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, ललितपुरको मिति २०६५।१०।२४ को निर्णय कानूनबमोजिमकै देखिनुका अतिरिक्त निवेदकलाई स्पष्टीकरण पेश गर्ने मौकासमेत प्रदान नगरेको भन्नेतर्फ खण्डित हुन आउने ।

उल्लिखित तथ्य, व्यवस्था एवम् विवेचनासमेतका आधारमा जिल्ला विकास समितिले खानी तथा खनिज पदार्थ नियमावली, २०५६ को नियम ३८ नं. ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी

रिट निवेदकको खानी बन्द गर्ने तथा अनुमतिपत्र रद्द गर्ने गरेको मिति २०६५।१०।२४ को निर्णय कानूनबमोजिमकै देखिएकाले निवेदकको निवेदन दाबी पुग्न नसकी प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: शकुन्तला कार्की

कम्प्युटर: खगेन्द्र खत्री

इति संवत् २०७१ साल माघ २६ गते रोज २ शुभम्। यसै लगाउका मुद्दाहरूमा पनि यसैअनुसार फैसला भएका छन्:

- ०६४-CI-०४८७, निषेधाज्ञा, खड्गलाल महर्जन वि. जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, मानभवन ललितपुरसमेत
- ०६५-WO-०५३३, उत्प्रेषण/परमादेश, प्रकाश देशार वि. नेपाल सरकार (म.प.) प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबार, काठमाडौंसमेत

२

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली, ०७१-WO-०५२७, उत्प्रेषण / परमादेश / प्रतिषेध, पञ्चलाल महर्जन वि. नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबार, काठमाडौंसमेत

रिट निवेदक पञ्चलाल महर्जनलाई नेपाल सरकार (म.प.) को मिति २०६९।१०।१९ को निर्णयानुसार गुठी संस्थान सञ्चालक समितिको अध्यक्ष पदमा २ वर्षको लागि नियुक्ति गरिएको भनी मिति २०६९।१।२३ को प.स. ०६९।०७० १(१) र च.नं. ३४९ को भूमिसुधार मन्त्रालयबाट दिएको नियुक्तिपत्रबाट देखिएको र सोपत्रको आधारमा निजको पदावधि मिति २०७१।१।१८ मा समाप्तसमेत भइसकेको अवस्थामा नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्बाट गुठी संस्थानको अध्यक्ष तथा प्रशासक पदमा अन्य व्यक्तिलाई नियुक्ति गर्ने गरी मिति २०७१।१।२४ गते भएको निर्णयलाई अन्यथा भन्न मिल्ने अवस्था

नदेखिने। नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०६९।१०।१९ को निर्णयको मितिबाट दुईवर्ष अर्थात् मिति २०७१।१०।१८ सम्ममात्र निज पञ्चलाल महर्जनको अध्यक्षको हैसियत रहने र अध्यक्ष भएको नाताले पाएको प्रशासकको कामसमेत गर्ने जिम्मेवारी प्रदान गरेको अवस्थामा मिति २०७१।१०।१८ पश्चात् पनि प्रशासकको पद कायमै रहेको भनी मान्न नमिल्ने। रिट निवेदकको पदावधि समाप्त भएपछि रिक्त भएको अध्यक्ष पदमा नेपाल सरकारले गुठी संस्थान ऐन, २०३३ को दफा ९(१)(क) बमोजिम गुठी संस्थान सञ्चालक समितिको अध्यक्ष नियुक्त गर्न र ऐन ऐनको दफा १२ (क) बमोजिम प्रशासक नियुक्त गर्न कानूनतः सक्ने नै देखिन आयो। गुठी संस्थान ऐन, २०३३ को दफा ९(१)(क) बमोजिम गुठी संस्थानले सञ्चालक समितिको अध्यक्ष पदमा २ वर्षको लागि नियुक्ति गरी दिएकोमा सो अवधि समाप्त भएपछि स्वतः पदावधि समाप्त हुने हुँदा प्रस्तुत रिट निवेदकको मागबमोजिम आदेश जारी गर्नु पर्ने अवस्था विद्यमान देखिन नआएकाले प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: गेहेन्द्रराज पन्त

कम्प्युटर: खगेन्द्रकुमार खत्री

इति संवत् २०७१ साल फागुन ३ गते रोज १ शुभम्।

- यसै लगाउको ०७१-AP-०२२७, अदालतको अवहेलना, पञ्चलाल महर्जन वि. सम्माननीय प्रधानमन्त्री सुशील कोइराला, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबार, काठमाडौंसमेत भएको मुद्दामा पनि यसैअनुसार फैसला भएको छ।

३

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या. श्री दीपकराज जोशी, ०६७-CR-०३४४, बिना इजाजत जडिबुटी ओसारपसार, नेपाल सरकार वि. गोविन्दबहादुर सिंह जुन सवारी साधनबाट ऐनले निषेधित गरेको वा नियन्त्रित गरेको जडीबुटी गैरकानूनी तरिकाले

ओसारपसार गरेको अवस्थामा बरामद भएको छ सो साधन चालकलाई समेत कसुरदार ठहर्याएको अवस्थामा मात्र सो सवारी साधनसमेत जफत हुने ऐनको मनसाय रहेको स्पष्ट हुन्छ । सवारी चालकले भने सफाइ पाउने तर सवारी साधन जफत हुने भनी अर्थ लगाउनु न्याय र कानूनको मनसायविपरीत हुन जाने देखिने ।

कानूनी व्यवस्थाअनुसार प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादी गोविन्दबहादुर सिंहलाई अभियोग दाबीबाट सफाइ दिने ठहर्याएको सुरु कैलाली जिल्ला अदालतको मिति २०६५।९।२० को फैसलालाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, दिपायलको मिति २०६६।०५।२९ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने र प्रतिवादी गोविन्दबहादुर सिंहले चलाई ल्याएको बोझबाहक से.१ त १७७९ नं. को ट्याक्टर जफत गर्ने गरेको सुरु कैलाली जिल्ला अदालतको मिति २०६५।०९।२० को फैसलालाई उल्टी गरेको पुनरावेदन अदालत, दिपायलको मिति २०६६।१२।२४ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: प्रेम खड्का

कम्प्युटर: खगेन्द्रकुमार खत्री

इति संवत् २०७१ साल चैत १५ गते रोज १ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७०-CI-०८५७, उत्प्रेषण / परमादेश, जगदीशनारायण चौधरीसमेत वि. रामबहादुर कुमाल

मोही बलबहादुर कुमालको एकमात्र हकवाला प्रत्यर्थी रामबहादुर कुमाल सम्बन्धित स्थानमा उपस्थित भैरहेको अवस्थामा गोबरडिहा गाउँ विकास समितिको कार्यालयले मृतक बलबहादुर कुमालको उत्तराधिकारी प्रस्तुत मुद्दाका प्रत्यर्थी रामबहादुर कुमाललाई हचुवाको भरमा बसाई सरी अन्यत्र गएको

भनी गरेको मिति २०६६।३।३ को सूचना सिफारिस सही र यथार्थपरक नभएको देखिन आयो जुन कुरालाई प्रत्यर्थी रामबहादुर कुमाल स्वयम् आफैँ उपस्थित भै निवेदन दिएबाट पुष्टि हुन आएको देखिने ।

अपुष्ट तथा गलत सूचनालाई आधार मानी प्रत्यर्थी रामबहादुर कुमाललाई सुनुवाईको मौकाबाट वञ्चित गरी निजको हकाधिकारलाई मेटाउने गरी प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तविपरीत विवादको जग्गाबाट प्रत्यर्थीका बाबु बलबहादुर कुमालको मोही लगत कट्टा हुने ठहरी भएको भूमिसुधार कार्यालय, दाङको मिति २०६६।३।२९ को निर्णयलाई कानूनबमोजिमको निर्णय भन्न मिल्ने नदेखिने ।

भूमिसुधार कार्यालय दाङबाट विवादको जग्गाबाट बलबहादुर कुमालको मोही लगत कट्टा गर्ने गरी भएको मिति २०६६।३।२९ को निर्णयलाई कानूनविपरीतको भनी उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत, तुलसीपुरबाट मिति २०७०।३।१९ मा भएको अन्तिम आदेश मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक विपक्षीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: अर्जुनप्रसाद कोइराला

कम्प्युटर: खगेन्द्रकुमार खत्री

इति संवत् २०७१ साल चैत १७ गते रोज ३ शुभम् ।

५

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६५-CI-०५३९, लिखत बदर, विद्यासागर तुलाधरसमेत वि. दिलमाया बज्राचार्यसमेत यस अदालतको इजलासबाट फैसला हुँदा प्रमाणमा रहेका यिनै वादी सर्वज्ञरत्न तुलाधरसमेत र यिनै प्रतिवादी जोगकुमारी बज्राचार्य भएको फैसला बदरसमेत मुद्दामा संयुक्त इजलासबाट मिति २०४५।१०।२३ मा वादी दाबीबमोजिम फैसला बदर हुने ठहरी फैसला भएको पाइन्छ । सोही फैसलाको आधारमा वादी दाबीबमोजिमको लिखत बदर हुने ठहरी

प्रस्तुत मुद्दामा सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट मिति २०५१।३।२२ मा फैसला भएको देखिन्छ। यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०४५।१०।२३ मा भएको उक्त फैसला यस अदालतको पूर्ण इजलासबाट मिति २०५८।१।१९ मा बदर भै फिराद खारेज हुने गरी फैसला भैसकेको रहेछ। यस अदालतको उक्त पूर्ण इजलासको २०५४ सालको दे.पु.इ.नं. १२५ मिति २०५८।१।१९ को फैसला बदरसमेत मुद्दामा फिराद खारेज हुने ठहरी संयुक्त इजलासको फैसला उल्टी कायम गरी फैसला भएको रहेछ। सो पूर्ण इजलासको फैसलालाई आधार मानी सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०५१।३।२२ को फैसला उल्टी गरी वादी दाबी नपुग्ने ठहरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६५।१।२९ को फैसला मनासिबै देखिन आउने।

उल्लिखित तथ्य, प्रमाण, विवेचना एवम् यस अदालतको पूर्ण इजलासको मिति २०५८।१।१९ को फैसला बदर मुद्दामा फिराद खारेज गर्ने गरी भएको फैसलासमेतका आधारमा वादी दाबीबमोजिम हुने ठहरेको सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०५१।३।२२ को फैसला उल्टी गरी वादी दाबी नपुग्ने ठहरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६५।१।२९ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने। इजलास अधिकृत: शकुन्तला कार्की
कम्प्युटर: खगेन्द्रकुमार खत्री
इति संवत् २०७१ साल पुस २७ गते रोज १ शुभम्।

इजलास नं. ४

१

मा.न्या. श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या. श्री गोपाल पराजुली, ०६९-CR-०९१३, जबर्जस्ती करणी, ध्रुव विष्ट, वि. नेपाल सरकार

यी प्रतिवादीलाई फसाउने मात्र उद्देश्यले

नभए नगरेको कुरा उल्लेख गरी घृणित र पीडितको भविष्यसँग जोडिएको जबरजस्ती करणी जस्तो गम्भीर अपराधमा मिथ्या आरोपमात्र लगाएका होलान् भनी मान्नु तर्कसङ्गत हुने नदेखिने।

यी पुनरावेदक प्रतिवादी ध्रुव विष्टले जाहेरवालाकी वर्ष १३ की नाबालक छोरीलाई जबरजस्ती करणी गरी मुलुकी ऐन, जबरजस्ती करणीको महलको १ नं. विपरीतको कसुर अपराध गरेको कुरा पुष्टि हुन आएकाले निजलाई ऐ.को ३(२) नं. बमोजिम १० (दश) वर्ष कैद हुने र ऐ.१० नं. बमोजिम पीडितले निज प्रतिवादीबाट रु. ४०,०००- क्षतिपूर्ति रकमसमेत भराई लिन पाउने गरी सुरु कैलाली जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।१।२।२२ मा भएको फैसला सदर हुने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत, दिपायलबाट मिति २०६९।१।२।६ मा भएको फैसला मनासिब देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत : सन्तोषप्रसाद पराजुली

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७२ साल साउन ३१ गते रोज १ शुभम्।

२

मा.न्या. श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या. श्री गोपाल पराजुली, ०६९-CR-०७०५, ०७०-CR-००२२, कर्तव्य ज्यान, कृष्ण भन्ने कृष्णमान शाक्य वि. नेपाल सरकार, नेपाल सरकार वि. कृष्ण भन्ने कृष्णमान शाक्य

प्रस्तुत मुद्दामा तत्काल रिस उठे पनि तत्काल कै कारणबाट रिस उठेको नभै पहिलेको झगडा सम्झी रिस उठेकाले सिमेन्टको स्ल्याबबाट सुतेको मान्छेलाई टाउकामा हान्दा मान्छे मर्न सक्छ भन्ने पूर्वअनुमान (Fore see) गर्न सक्ने कारणले समेत यसलाई आवेश प्रेरित हत्या भन्न सकिने देखिन आएन। तथापि बिना तयारी मृतकलाई देख्दा पुरानो कुरा सम्झी अचानक रिस उठी मादक पदार्थ सेवन गरेकाले रिसको मात्रा

झन् बढ्न गई अनायास सिमेन्टको स्ल्याबले हानी भागेको यस अवस्थामा यी प्रतिवादीलाई वारदातको अवस्था र गम्भीरतालाई विचार गर्दा आवेशप्रेरित हत्यामा हुने सजायको हाराहारीमा अर्थात् १० (दश) वर्ष कैद सजाय गर्नु उपयुक्त हुने देखिने।

यी पुनरावेदक प्रतिवादी कृष्ण भन्ने कृष्णमान शाक्यलाई ज्यानसम्बन्धी महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने ठहर्याई सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतले मिति २०६८।१।१४ मा गरेको फैसला सदर हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०६९।३।१२ मा भएको फैसला मनासिब देखियो। तर माथि उल्लेख भएबमोजिम यी प्रतिवादीलाई ऐनबमोजिम सजाय गर्दा चर्को पर्ने भएकाले मुलुकी ऐन अ.बं. १८८ नं. बमोजिम १० (दश) वर्ष कैद हुने।

इजलास अधिकृत: सन्तोषप्रसाद पराजुली

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७२ साल साउन ३१ गते रोज १ शुभम्।

३

मा.न्या. श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या. श्री गोपाल पराजुली, ०६९-CR-०७९१, जबर्जस्ती करणी, सानु उप्रेती वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादी आफ्नो लिंगले पीडितको योनीमा छोएको कुरामा अदालतमा बयान गर्दासमेत साबित रहेको देखिएको, अनुसन्धानको सिलसिलामा करणी गरेको तथ्यमा साबित रहेकालाई पीडितले अनुसन्धान अधिकारी र अदालतसमक्ष बकपत्र गर्दासमेत उसको पिसाब फेर्ने आफ्नो पिसाब फेर्नेमा जोडाई थिचेकामा दुखेको भन्ने उल्लेख गरी लेखाइदिएको व्यहोरा ले समर्थन गरिरहेको देखिँदा यी पुनरावेदक प्रतिवादीले पीडितको योनीमा आफ्नो लिङ्ग जोडाई थिचेको कुरा प्रमाणित हुन आएकाले निजले पीडितलाई करणी गरेको नै देखिने।

यी पुनरावेदक प्रतिवादी सानु उप्रेतीले

जाहेरवालाकी नाबालक छोरीलाई ललाई फकाई जबरजस्ती करणी गरी मुलुकी ऐन जबरजस्ती करणीको महलको १ र ३(१) नं. बमोजिमको कसुर अपराध गरेको कुरा पुष्टि हुन आएकाले सुरु चितवन जिल्ला अदालतले जबर्जस्ती करणीको उद्योगसम्मको कसुर कायम गरी निज प्रतिवादीलाई ५ वर्ष कैद सजाय हुने ठहर्याई मिति २०६८।६।११ मा गरेको फैसला उल्टी गरी यी पुनरावेदक प्रतिवादीले ऐ.को ३(१) नं. बमोजिम जबरजस्ती करणीको कसुर गरेको ठहर्याई ऐ. ३(१) नं. बमोजिम १०(दश) वर्ष कैद र ऐ.१० नं. बमोजिम पीडितले प्रतिवादीबाट रु. २५,०००।- क्षतिपूर्ति रकमसमेत भरी पाउने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०६८।३।१२ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: सन्तोषप्रसाद पराजुली

कम्प्युटर: सबिना अधिकारी

इति संवत् २०७२ साल साउन ३१ गते रोज १ शुभम्।

४

मा.न्या. श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या. श्री गोपाल पराजुली, ०६८-CR-१२२४, कर्तव्य ज्यान, सीताराम खड्कासमेत वि. नेपाल सरकार

कुनै पनि हत्यामा आत्मरक्षाको जिकिर लिन र सजायबाट छुट पाउन त्यस्तो हत्यामा प्रयोग भएको बल अन्तिम विकल्पको रूपमा प्रयोग भएको हुनुपर्दछ। कसैले ज्यान लिने मनसायले आक्रमण गरेको अवस्थामा सोबाट भाग्न उम्कन नपाउने वा गुहार मागी सहयोग प्राप्त गर्न नसक्ने अवस्थामा आक्रमणकारी विरुद्ध केही गर्दा निजको मृत्यु हुन गएको स्पष्टरूपमा देखिएको अवस्थामा मात्र आत्मरक्षाको जिकिर लिन सकिने हुन्छ। गुहार मागी वा भागी बाँच्न सक्ने अवस्थाको विद्यमानता भएमा त्यस्तो सुविधा प्रतिवादीले प्राप्त गर्न सक्दैन। प्रस्तुत मुद्दामा वारदातस्थलमा बसन्त सार्की एकजनामात्र थिए तर पुनरावेदक प्रतिवादीहरू दुईजना र एकराज

दर्जासमेत गरी तीनजना रहेको देखिन्छ । जुलमी वा आक्रमणकारी मृतकलाई प्रतिवादीमध्ये एकजनाले समाइसकेको र हतियार पनि सीतारामकै हातमा आइसकेको अवस्थामा पुनरावेदकहरूको ज्यान जान सक्ने अवस्था भएको वा आत्मरक्षा गर्न चोट छोड्नु पर्ने अवस्था थियो भनी मान्न नमिल्ने ।

प्रतिवादीहरूमध्ये सीताराम खड्कालाई मुलुकी ऐन ज्यानसम्बन्धी महलको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्म कैद र प्रतिवादी सुरज विष्टलाई ऐन १३(४) नं. बमोजिम जन्मकैदको सजाय हुने ठहर्याएको सुरु संखुवासभा जिल्ला अदालतको मिति २०६७।१।१७ को फैसला सदर हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, धनकुटाको मिति २०६८।१।२६ को फैसला मनासिब देखियो । तर माथि उल्लेख भएबमोजिम यी प्रतिवादीहरूलाई ऐनबमोजिम सजाय गर्दा चर्को पर्ने भएकाले मुलुकी ऐन अ.बं. १८८ नं. बमोजिम जनही १०(दश) वर्ष कैद हुने ।

इजलास अधिकृत : सन्तोषप्रसाद पराजुली

कम्प्युटर : मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७२ साल साउन ३१ गते रोज १ शुभम् ।

५

मा.न्या. श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या. श्री गोपाल पराजुली, ०७०-CR-०५५६, १९९४, कर्तव्य ज्यान, मिलन सुवेदी वि. नेपाल सरकार, विक्की भन्ने सैयद फारुक अनिस वारिसी, वि. नेपाल सरकार

यी पुनरावेदक प्रतिवादीहरू विक्की भन्ने सैयद फारुक अनिस वारिसी र मिलन सुवेदीले मृतक सुल्तान खानलाई गोली प्रहार गरी कर्तव्य गरी मारेको कुरा पुष्टि हुन आएकाले निजहरूलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धी महलको १ र १३(१) नं. को कसुर अपराधमा ऐ. १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने ठहर्याई सुरु काठमाडौं

जिल्ला अदालतले मिति २०६८।१।१८ मा गरेको फैसला सदर हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९।१।२।२० को फैसला मनासिब देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: सन्तोषप्रसाद पराजुली

कम्प्युटर : मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७२ साल साउन ३१ गते रोज १ शुभम् ।

६

मा.न्या. श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या. श्री गोपाल पराजुली, ०६९-CR-०६४१, जबर्जस्ती करणी, अनिलकुमार गुप्ता वि. नेपाल सरकार

जबरजस्ती करणीको कसुर भएको तथ्यलाई अदालतमासमेत प्रतिवादीले स्वीकार गरिसकेको यस अवस्थामा कसुर भएको तथ्यलाई पुष्टि गर्न थप प्रमाणको आवश्यकता नदेखिने ।

नाबालिका बच्ची नाङ्गै पारी सुताई आफू पनि नाङ्गै भई माथि चढी करणीको यौन आनन्द लिई वीर्यसमेत स्खलन गरिसकेको अवस्थामा लिङ्ग योनीमा छिर्यो छिरेन थाहा भएन भन्नेमात्र प्रतिवादीको कथनबाट त्यो वारदातलाई उद्योगको वारदात मान्न मिल्दैन । पूर्ण यौन तृप्ति लिएपछि त्यो करणीको वारदात हुने ।

किटानी जाहेरी दरखास्त, पीडितले मौकामा गरेको कागज, वस्तुस्थिति मुचुल्का, तथा प्रतिवादीले अनुसन्धानको क्रममा र सुरु अदालतमा समेत गरेको साबिती बयानसमेतबाट प्रतिवादीको आरोपित कसुर स्थापित र पुष्टि हुन आएकाले प्रतिवादी अनिलकुमार गुप्ताउपर परिवर्तित नाम ग-१० लाई जबर्जस्ती करणी गरेको ठहराई मुलुकी ऐन जबर्जस्ती करणीको ३(१) नं. बमोजिम १० वर्ष कैदको सजाय गरेको सुरु झापा जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत इलामको मिति २०६९।३।२५ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने । जबर्जस्ती करणीको

उद्योगमा मात्र सजाय गरिपाउँ भन्ने पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।
इजलास अधिकृत :- शा.अ. तीर्थराज भट्टराई
कम्प्युटर: सबिना अधिकारी
इति संवत् २०७२ साल भदौ २० गते रोज १ शुभम् ।

७

मा.न्या. श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या. श्री गोपाल पराजुली, ०६९-CR-०७०८, कर्तव्य ज्यान, बाबुराम थारु वि. नेपाल सरकार

भवितव्यको वारदात कायम हुन जानी जानी वा तत्काल उठेको रिसको आवेगमा आक्रमण गरेको अवस्था नभै एउटा कामको निमित्त साबधानीसँग हातहतियार उठाएकामा केही व्यहोराले अरूलाई लाग्न गएको अवस्था हुनुपर्ने ।

प्रस्तुत वारदात प्रतिवादी र मृतकबीच वाद-विवाद भई कुटाकुट हुँदा फरुवा जस्तो धारिलो, घातक र जोखिमी हतियारले टाउकोजस्तो संवेदनशील र मर्मस्थलमा पटक पटक प्रहार भएको देखिन्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीले कुनै अरू नै कार्य गर्दा उनको फरुवाले मृतकको टाउकामा लाग्न गएको नभई झगडा हुँदा फरुवाले मृतकको टाउकैमा हान्छु भनेर नै चोट छोडेको अवस्था देखिने ।

फलामको फरुवा जस्तो जोखिमी हतियारले टाउको जस्तो संवेदनशील अङ्गमा हान्ने कार्यबाट ज्यान मार्ने मनसाय जुलुमीको रहेको नै हुन्छ भनी मान्नुपर्ने हुने ।

प्रतिवादीलाई अभियोग दाबीबमोजिमको सजाय ठहर गरी कैदको हकमा १० वर्षमात्र गर्न मुनासिब हुने भनी अ.बं. १८८ नं. बमोजिम राय व्यक्त भएको सम्बन्धमा विचार गर्दा प्रस्तुत वारदातमा मृतकसँग यी प्रतिवादीको पूर्व रिसइवी र मार्नुपर्नेसम्मको पूर्वयोजना बनाएको वा मार्नुपर्नेसम्मको कारण केही भएको नदेखिएको अवस्थामा खेतमा पानी लगाउने विषयमा वाद-विवाद भै पहिले मृतकले नै लाठी प्रहार

गरेको कारणबाट आवेगमा आई तत्काल उठेको रिस थाम्न नसकी साथमा रहेको फरुवाले प्रहार गरेको कारण ज्यान मर्न गएको देखिन्छ । प्रतिवादीले आफूले गरेको कसुर सम्बन्धमा मौकामा तथा अदालतमासमेत उपस्थित भई घटनामा साबित रही बयान गरी अदालतलाई गुमराह गर्न खोजेको पनि देखिँदैन । घटनाप्रति गल्ती भयो, माफी पाउँ भनी पश्चाताप पनि गरी बयान गरेकोसमेतबाट निजलाई सर्वस्वसहित जन्म कैद गर्दा सजाय चर्को पर्ने देखिई १० वर्षमात्र कैद गर्दा पनि न्यायको उद्देश्य पुरा हुने देखिँदा प्रतिवादी बाबुराम थारूलाई अ.बं. १८८ नं. बमोजिम १० वर्षमात्र कैद हुने गरी व्यक्त रायसमेत सदर भई कैद वर्ष १० मात्र हुने ।

इजलास अधिकृत:- शा.अ. तीर्थराज भट्टराई
कम्प्युटर :- सबिना अधिकारी
इति संवत् २०७२ साल भदौ २० गते रोज १ शुभम् ।

८

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी, ०६८-CI-०३३१, ०४२१, अंश, जमानसिं बुढा वि. उमा बुढा लेखेकी उमा महत्तरा, उमा बुढासमेत वि. जमानसिं बुढासमेत

वादी गीता बुढा, उमा बुढा र प्रतिवादी जमानसिं बुढा र माइङजो बुढा चारै जना सगोलको दिदी, बहिनी, आमा र सौतेनी छोरा नाताका व्यक्तिहरू भएको देखियो । प्रतिवादीहरू जमानसिं बुढा र माइङजो बुढाले चार अंसियार रहेकामा दुई अंसियारमात्र देखाई मिति २०६३।२।१२ को बन्डापत्र ०६८-CI-०३३२ को अंशबन्डा लिखत बदर मुद्दाबाट बदर भएको र ०६८-CR-०३१५ को जालसाज मुद्दाबाट जालसाजी घोषित भएकाले अब उक्त बन्डापत्र कायम रहने अवस्था रहेन । तसर्थ यीनै चारजना गीता बुढा, उमा बुढा, जमानसिं बुढा र माइङजो बुढा अंसियार भएकाले निजहरूबीच अंशबन्डा हुनुपर्ने देखिन आउने ।

सगोलमा रहेका जुन सुकै अंसियारका नाममा

रहे भएको सम्पत्तिमा सबै अंसियारहरूको समान हक अन्तर्भूत रहेको हुनाले उक्त जग्गाहरू पनि बन्डा लाग्ने देखिन आउने।

अदालतको आदेशअनुरूप साक्षीहरू हाजिर भएपनि बकपत्र हुने दिन उपस्थित नभई बकपत्र हुन नसकेको अवस्थामा वादी प्रतिवादीका साक्षी बुझिएन भन्ने निस्सा प्रदान गर्दा लिइएको आधारसँग सहमत हुन नसक्ने।

तायदाती फाँटवारीमा उल्लिखित सम्पत्तिबाट चार भागको दुई भाग वादीहरूले अंश पाउने ठहर गर्नुपर्नेमा मिति २०६३।२।१४ मा पारित बडापत्रको लिखतमा उल्लिखित जग्गाबाटमात्र चार भागको दुई भाग वादीले अंश पाउने ठहर्याएको सुरु सुर्खेत जिल्ला अदालतको मिति २०६६।१।२।४ को फैसला सदर हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, सुर्खेतको मिति २०६७।४।३।९ को फैसला मिलेको नदेखिँदा केही उल्टी भई वादी प्रतिवादीले पेस गरेको तायदाती फाँटवारीमा उल्लिखित सम्पूर्ण सम्पत्तिको चार भागको दुई भाग अंश वादीले पाउने ठहर्ने।

इजलास अधिकृत: प्रेमप्रसाद न्यौपाने
कम्प्युटर: सबिना अधिकारी
इति संवत् २०७२ साल भदौ १६ गते रोज ४ शुभम्।
यसै लगाउका निम्न मुद्दाहरूमा पनि यसैअनुसार आदेश भएका छन्:

- ०६८-CI-०४२१, अंश, गीता बुढा, वि. जमानसिं बुढासमेत
- ०६८-CI-०३३२, अंशबन्डा लिखत बदर, जमानसिं बुढा, वि. उमा महत्तरा
- ०६८-CI-०३१५, जालसाज, जमानसिं बुढा, वि. उमा महत्तरा

९

मा.न्या. श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या. श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७०-CR-०९७६, नक्कली शैक्षिक प्रमाणपत्र पेस गरी भ्रष्टाचार गरेको,

देवनारायण दहैत थारु वि. नेपाल सरकार

पुनरावेदकले मौकामा वा विशेष अदालतमा बयान गर्दासमेत सद्दे व्यहोराको प्रमाणपत्र पेस गर्न नसकेकामा पछिबाट आफ्नो पहलकदमीमा कही कतैबाट आफ्नो पक्षमा ल्याएको जवाफबाट सम्बन्धित विहार विद्यालय परीक्षा समितिबाट पहिले खुलेको विवरण अन्यथा हुने नदेखिने।

एक विधिसम्मत निकायले आधिकारिकरूपमा पठाएको जवाफमा उल्लेख भएको कुरा ग्रहण नगरी पुनरावेदकले निजी तवरबाट पहल गरेर पठाउन लगाएको जवाफलाई भर गर्नु पर्ने अवस्था नहुने।

प्रमाणपत्र सद्दे रहेकाले अभियोग दाबीबाट सफाइ पाउँ भन्नेबाहेक प्रतिवादीको अरु पुनरावेदन जिकिर नरहेको र उल्लिखित प्रमाणपत्र झुट्टा देखिएको हुँदा प्रतिवादीले साबिक भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०१७ को दफा १२ को कसुर गरेको ठहर्याई उक्त ऐनको दफा १२ र २९(२) बमोजिम रु. ५००।- जरिवाना गरेको विशेष अदालत काठमाडौंको मिति २०७०।२।२८ को फैसला अन्यथा गर्न नमिल्ने।

इजलास अधिकृत: कपिलमणी गौतम
कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट
इति संवत् २०७२ साल भदौ १० गते रोज ५ शुभम्।

१०

मा.न्या. श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या. श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७०-CR-००८५, सुरु नियुक्ति तथा अन्य प्रयोजनको लागि नक्कली प्रमाणपत्र पेस गरी भ्रष्टाचार गरेको, लक्ष्मी पाण्डे वि. नेपाल सरकार

निवेदिकालाई प्रमाणपत्र दिने शैक्षिक बोर्डले नै निवेदिकाको प्रमाणपत्र नक्कली हो भनेपछि अब उक्त प्रमाणपत्र सक्कली नै हो भारतमा रहेको बोर्डका व्यक्तिहरूबाट त्रुटि भएको भन्ने जिकिर लिने निवेदिकाउपर नै सो प्रमाणित गर्नुपर्ने प्रमाणको भार रहन्छ। अन्यथा प्रमाणित गर्न नसके जारी गर्ने बोर्डले

भनेअनुरूप नै उक्त प्रमाणपत्रलाई नक्कली हो भनी मान्नुपर्ने हुने ।

प्रतिवादी लक्ष्मी पाण्डेले अस्थायी नियुक्तिका लागि पेस गरेको हाईस्कूलस्तरको शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र झुट्टा रहेको देखिएको हुँदा निजलाई भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा १६ को उपदफा (१) को कसुरमा सोही ऐनअनुसार ६ महिना कैद र रु. १०,०००/- जरिवाना हुने ठहरी विशेष अदालत, काठमाडौँबाट मिति २०६९।१।२० मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदिका प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुन नसक्ने ।

इजलास अधिकृत : कपिलमणी गौतम
कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट
इति संवत् २०७२ साल भदौ १० गते रोज ५ शुभम् ।

११

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७१-CR-०१३६, झुट्टा शैक्षिक योग्यता प्रमाणपत्र पेस गरी भ्रष्टाचार गरेको, *विनोदकुमार गौतम, वि. नेपाल सरकार*

प्रमाणीकरणसम्बन्धी व्यहोरा अदालतको आदेशबमोजिम साधिकार निकायबाट आउनु आवश्यक हुन्छ तर पुनरावेदकले मौकामा वा विशेष अदालतमा बयान गर्दासमेत सधै व्यहोराको प्रमाणपत्र पेस गर्न नसकेकामा पछिबाट आफ्नो पहलकदमीमा कहीं कतैबाट आफ्नो पक्षमा ल्याएको यसप्रकारको शङ्कास्पद जवाफबाट सम्बन्धित विहार विद्यालय परीक्षा समितिबाट पहिले खुलेको विवरण अन्यथा नहुने ।

प्रमाणपत्र सधै रहेकाले अभियोग दाबीबाट सफाइ पाउँ भन्नेबाहेक प्रतिवादीको अरू पुनरावेदन जिकिर नरहेको र उल्लिखित प्रमाणपत्र झुट्टा देखिएको हुँदा प्रतिवादीले साबिक भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०१७ को दफा १२ को कसुर गरेको ठहराई उक्त ऐनको दफा १२ र २९(२) बमोजिम रु.५००।- जरिवाना गरेको

विशेष अदालत, काठमाडौँको मिति २०६९।१।२० को फैसला अन्यथा गर्न नमिल्ने ।

इजलास अधिकृत: कपिलमणी गौतम
कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट
इति संवत् २०७२ साल भदौ १० गते रोज ५ शुभम् ।
१२

मा.न्या. श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या. श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७०-CI-००१६, मोही नामसारी गरी मोही हकको प्रमाणपत्र पाउँ, *चन्द्रबहादुर खुलाल वि. वनुलाल चौधरी*

जग्गाधनीले नै मोही देखाएको तदनुरूप खेस्ता र फिल्डबुकबाट त्यो कुरा पुष्टि भएको अवस्थामा अन्य अनुसूचीको अभाव भयो भन्दैमा वास्तविक मोहीलाई अन्यथा गर्नु उचित हुँदैन । वादीले फिरादसाथ पेस गरेको जग्गाधनी प्रमाण पुर्जाको छायाँप्रतिको मोही महलमा पटुवारी धामी वातरको नाम उल्लेख गरिनुका साथै फिल्डबुकको छापाप्रतिको जोताहाको महलमासमेत पटुवारी धामी वातरको नाम उल्लेख गरेको तथ्यले वादीको दाबीका आधारहरूलाई पुष्टि गरेको देखिने ।

कि.नं. २४७ र २४९ नं. को जग्गाको मोही स्व. पटवरी धिमा वातर भन्ने पटवारी धामी वातर भएको र निजको मृत्युपछि हकवाला निजको छोरा वादी वनुलाल चौधरी भएको प्रमाणित हुन आएकाले वादी दाबी खारेज गरी मोही नामसारी नहुने ठहर्याएको भूमिसुधार कार्यालय मोरङको मिति २०६८।१२।६ को निर्णय उल्टी गरी दाबीको जग्गाको मोहियानी हक वादी वनुलाल चौधरीको नाउँमा नामसारी हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, विराटनगरबाट मिति २०६९।१।१५ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: मीना गुरुङ
कम्प्युटर: सबिना अधिकारी
इति संवत् २०७२ साल भदौ ११ गते रोज ६ शुभम् ।

मा.न्या. श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या. श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६५-सी-०३४८, जोत दा.खा. दर्ता गरी जग्गा धनी प्रमाण पुर्जा पाउँ, बुद्धि नारायण महर्जनसमेत वि. लक्ष्मी प्रधान

घर पर्खाललगायत निर्माण गरी रूख रोपी बसोबास गरी आएको जग्गामा मोहीले खन जोत गरी भोग गर्न सक्ने अवस्था हुँदैन । विवादित भनिएको जग्गामा प्रत्यर्थी वादीले घर कम्पाउन्डलगायतका स्थायी संरचनाहरूको निर्माण गरी रूख बिरुवासमेत रोपी बसोबास गर्दै आएको जग्गामा पुनरावेदक प्रतिवादी बुद्धिनारायणले खन जोत भोग गरेको भन्ने यथोचित मान्न सकिने अवस्था नदेखिने ।

वादी दाबीको कि.नं. २२६ को क्षेत्रफल २-२-०-० को पूरै जग्गाका वादीका नाउँमा मोही हक दा.खा. गर्नु पर्नेमा क्षे.फ. ०-१४-१-० जग्गाका मात्र मोही हक दा.खा. गर्ने गरेको भूमिसुधार कार्यालय काठमाडौंको मिति २०६२।१०।१० को निर्णय सो हदसम्म केही उल्टी भई विवादित कि.नं. २२६ को २-२-०-० जग्गाको जोताहा मोहीमा पारित लिखतबमोजिम वादी सूर्यकुमारी न्हुच्छे प्रधानका नाममा मोही दा.खा. गरी जग्गाधनीमा कडेलचोक भगवती गुठी जनाई जग्गा धनी प्रमाणपुर्जा उपलब्ध गराई दिने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६५।३।२ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत : लोकनाथ पराजुली

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७१ साल चैत १० गते रोज ३ शुभम् ।

मा.न्या. श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या. श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६७-सी-०६९९, दूषित अंश छोडपत्र लिखत बदर, कृष्णबहादुर प्रजापती वि. तीर्थमाया (चक्रधर) प्रजापतीसमेत

अंसियारहरूबीच बन्डा लाग्ने सम्पत्तिको बराबर भाग लाग्ने भए पनि अंश पाउने कुनै अंसियारले आपसी सहमतिमा कानूनबमोजिम आफूले पाउने अंश भागभन्दा घटी वा बढी गरी लिन वा अंश हक नै परित्याग गर्न कानूनले रोक लगाएको देखिँदैन । तर आफूले पाउने अंशभन्दा घटी गरी लिने वा अंश हक नै परित्याग गर्ने हक निरपेक्षरूपमा रहन सक्दैन । अंसियारहरूका स्वास्नी, छोरा, छोरीले आफ्ना पति पिताबाटमात्र अंश पाउने हुँदा त्यसरी अंश घटी गरी लिँदा वा अंश हक छोड्दा स्वास्नी छोरा छोरी हुनेले तिनिहरूको मन्जुरी लिनु वा स्वीकृती र समर्थन हुनु आवश्यक हुन्छ । आफ्ना आश्रित अंसियारहरूको अंश हकमा असर पार्ने बदनियत राखी आफूले पाउने अंशभन्दा घटी गरी त्यस्ता आश्रित अंसियारहरूको मन्जुरी नलिई अंश लिन पाउने छुट कुनै पनि कानूनले प्रदान नगर्ने ।

प्रतिवादी कृष्णबहादुर प्रजापतीले र.नं. १२१५ मिति २०५७।७।१६ मा मालपोत कार्यालय, भक्तपुरबाट प्रतिवादीहरू जगतबहादुर प्रजापती र कान्छा प्रजापतीलाई अंशबापत रु. ५०,०००।- बुझी पारित दिएको अंश छोडपत्र लिखतबाट यी पुनरावेदक वादीहरूको नैसर्गिक अंश हकमा असर परेको देखिएको र वादीहरू तीर्थमाया प्रजापती, अन्जु प्रजापती र चन्द्रकृष्ण प्रजापती तथा निजहरूका पति पिता कृष्णबहादुर प्रजापती गरी प्रतिवादी कृष्णबहादुरका हाँगामा जम्मा ४ अंसियार रहेको देखिँदा निज कृष्णबहादुर प्रजापतीले उक्त मिति २०५७।७।१६ मा गरी दिएको अंश छोडपत्र लिखत वादीहरूको हकमा कायम रहन नसक्ने भएकाले वादी दाबीबमोजिम सो लिखतमध्ये ४ खण्डको ३ खण्ड बदर हुने ठहर गर्नु पर्नेमा वादी दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्याई सुरु भक्तपुर जिल्ला अदालतले मिति २०६३।५।१५ मा गरेको फैसला सदर हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६६।२।१९ को फैसला मिलेको

नदेखिँदा उल्टी भै वादी दाबीबमोजिम उक्त मिति २०५७।७।१६ को अंश छोडपत्र लिखत ४ खण्डको ३ खण्ड बदर हुने ठहर्ने ।

इजलास अधिकृत: सन्तोषप्रसाद पराजुली
इति संवत् २०७२ साल भदौ २ गते रोज ४ शुभम् ।
यसै लगाउका निम्न मुद्दाहरूमा पनि यसैअनुसार आदेश भएका छन्:

- ०६७-CI-०६८९, अंश चलन, तीर्थमाया (चक्रधर) प्रजापतीसमेत वि. कृष्णबहादुर प्रजापती
- ०६७-CI-०६९०, अंश चलन, कृष्णबहादुर प्रजापती वि. तीर्थमाया (चक्रधर) प्रजापतीसमेत
- ०६७-CI-०६९२, दूषित अंश छोडपत्र लिखत बदर, तीर्थमाया (चक्रधर) प्रजापतीसमेत वि. जगतबहादुर प्रजापतिको मु.स.गर्ने जेहेन्द्र प्रजापतीसमेत

इजलास नं. ५

१

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६६-CI-१२८५, बाटो थुनछेक गरेको भत्काई पाऊँ, सरिता मल्ल वि. राधा अर्याल

प्रत्यर्थीले घर निर्माण गर्दा पास गरेको नक्सासम्बन्धी काठमाडौं महानगरपालिका नक्सा शाखाको फाइल हेर्दा प्रस्तुत मुद्दामा दाबी गरिएको बाटो देखाई नक्सा पास गरिएको देखिन्छ । उक्त नक्साउपर यी पुनरावेदकले उजुर गर्न सकेकोसमेत पाइँदैन । मिति २०६२।१।८ को राजिनामा लिखतमा समेत कि.नं. १७० को जग्गामा गोरेटो बाटो रहेको भन्ने उल्लेख भएको पाइन्छ । साथै काठमाडौं महानगरपालिका वडा कार्यालयले मालपोत कार्यालय, डिल्लीबजारलाई

लेखेको घरबाटो प्रमाणित भन्ने विषयको च.नं. २७६७ मिति २०६२।१।८ को पत्रको मिसिल संलग्न छायाँप्रति हेर्दा प्रत्यर्थीको कि.नं. १७० को जग्गामा गोरेटो बाटो रहेको भनी प्रमाणित गरेको देखिन्छ । माथि उल्लेख गरिएबमोजिम प्रत्यर्थीले घर निर्माण गर्ने क्रममा नक्सा पास गर्दा देखाएको बाटोलाई अवरोध गर्ने गरी हाल आएर अन्यथा गर्न नमिल्ने ।

प्रतिवादीको जग्गा हुँदै वादीले कि.नं. १७० मा जाने बाटो अवरोध गर्न मिल्ने नदेखिँदा अनुमति बेगर निर्माण गरेको पर्खाल भत्काउनु पर्ने ठहर्याई काठमाडौं महानगरपालिकाबाट मिति २०६५।२।१९ मा भएको निर्णय सदर गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६६।५।२९ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: कृष्णप्रसाद पौडेल
कम्प्युटर: विदुषी रायमाझी
इति संवत् २०७१ साल चैत १ गते रोज १ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६४-CI-०७१४, ०६३०, रैकर परिणत, दर्ता नामसारी, तुली श्रेष्ठसमेत वि. लक्ष्मीदेवी चित्रकारसमेत, हरिबहादुर श्रेष्ठ वि.लक्ष्मीदेवी चित्रकारसमेत

बिर्ता र रैकरको विवाद उठेको हुँदा प्रस्तुत मुद्दामा दुवै पक्षबाट पेस भएका प्रमाणहरूको मुल्याङ्कन गरी निर्णय गर्नु पर्ने अवस्थाको विद्यमानता देखिन्छ । उपर्युक्तबमोजिम दाबीको जग्गा रैकर परिणत भइसकेको वा बिर्ता जग्गा के हो भन्ने विषयमा दोहोरो दाबी परी हक बेहकको प्रश्न उठेको पाइयो । यी पुनरावेदकहरू तथा प्रत्यर्थीहरूबीच दोहोरो दाबी परी बिर्ता रैकर विवाद स्पष्टरूपमा देखिई रहेको हुँदा यस अवस्थामा मालपोत कार्यालयले हक बेहकको प्रश्नमा अदालत गई हक कायम गरी ल्याउनु भनी सुनाउनु पर्ने

हुन्छ । प्रमाण बुझी हक बेहकको प्रश्नको निरूपण गर्ने अधिकार मालपोत कार्यालयलाई हुँदैन । प्रस्तुत मुद्दामा मालपोत कार्यालय कलंकीले हक बेहकको प्रश्नमा अदालत गई हक कायम गरी ल्याउनु भनी सुनाउनु पर्नेमा विवादित जग्गा रैकर परिणत नामसारी दर्ता हुने ठहर्याएको हुँदा उक्त निर्णय बदर गरी हक बेहकमा काठमाडौं जिल्ला अदालतमा जानु भनी दुवै पक्षलाई सुनाइदिने गरी भएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको फैसला कानूनसम्मत देखिने ।

विवादित जग्गा रैकर परिणत नामसारी दर्ता हुने ठहर्याएको मालपोत कार्यालय कलंकीको मिति २०६२।८।२३ को निर्णय बदर गरी हक बेहकमा काठमाडौं जिल्ला अदालतमा जानु भनी दुवै पक्षलाई सुनाई दिने गरी भएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६४।२।२० को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदकहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: कृष्णप्रसाद पौडेल

कम्प्युटर: विदुषी रायमाझी

इति संवत् २०७१ साल चैत ३ गते रोज ३ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६८-CR-०४४८, ०६८-CR-०५५७, ०६८-CR-०७१०, कर्तव्य ज्यान, रामबहादुर खड्गी वि. नेपाल सरकार, नेपाल सरकार वि.रामबहादुर मिजारसमेत, गणेशबहादुर खड्गी वि. नेपाल सरकार

कुनै पनि कसुरमा प्रतिवादीले आफ्नो बचाउको प्रयत्न गर्नु स्वाभाविक नै हुन्छ र सोक्रममा निजको इन्कारी पनि सोही बचाउको प्रयास हुने हुँदा इन्कारीमा मात्र भरपरि कसुरमा निजको संलग्नतालाई अरु प्रमाणको रोहमा विचार गर्नु नपर्ने भन्ने हुन सक्ने । अतः यी प्रतिवादीको सुरु अर्थात् मृतकलाई प्र. गणेशबहादुरको घरमा ल्याउने र अन्त अर्थात् मृतकको

मृत्यु हुँदाका अवस्थामा प्र. गणेशबहादुरको घरमा पुग्ने रहने र अस्पताल पुर्याउने कार्यमा भएको संलग्नता लगायतको घटनाक्रमको सिलसिला र प्रमाणहरू प्र. गणेशबहादुरको आग्रहबमोजिम परोपकारी भावनाले भएको संयोगवशको घटनामात्र हो भन्ने यी प्रतिवादीको इन्कारी बयान एवम् पुनरावेदन जिकिरको कुनै आधार देखिँदैन । प्रतिवादी गणेशबहादुर यी प्रतिवादीको भतिजा भएकाले काकालाई बचाइदिने उद्देश्यले यिनलाई बाहेक गरी प्र. गणेशले मौकामा बयान गर्नुबाटै यिनका विरुद्धका जाहेरवालीको कथनसमेतको प्रमाणहरू अन्यथा हुन सक्ने देखिँदैन । सुरुदेखि अन्तसम्म यी प्रतिवादीले प्रतिवादी गणेशबहादुरको लागि मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धी महलको १७(३) नं. को "लेखिएदेखिबाहेक अरु किसिमका मतलबी" को रूपमा रही बसी कार्य गरेको प्रमाणित भएकाले यी प्रतिवादी रामबहादुर खड्गीलाई ऐ. महलको १७(३) नं. बमोजिम ६ महिना कैद गर्ने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको फैसला मिलेकै देखिने ।

वादी नेपाल सरकारले पुनरावेदनमा जिकिर लिए जस्तो यी तीनै जना प्रतिवादीहरू मृतकको घरमा गएको भन्नेसमेतका कुनै कुरा अनुसन्धानका क्रममा तयार भएका कागजमा उल्लेख भएको पाइँदैन । यी प्रतिवादीहरूको मृतकसँग रीसइवी रहेको पनि देखिँदैन । मृतक प्र. गणेशबहादुरको घरमा पुगी सकेपछि बन्धक रहेको अवस्थामा यी प्रतिवादीहरू सो स्थानमा पुगेका र मृतकलाई यातना आदि दिएका वा त्यसमा प्र. गणेशबहादुरलाई सघाउने गरी कुनै काम गरेको पनि देखिँदैन । जिप व्यवसायी प्र. रामबहादुरले चलाएको जिपमा गन्तव्यमा जानलाई यी प्रतिवादीहरू चढेको अवस्थामा सो जिपमा प्र. गणेशबहादुर र मृतक पनि आइबस्नुबाहेक यी प्रतिवादीहरूबाट अरु के कुन काम भयो सो कुरालाई वादीले स्पष्ट गर्न सकेको पाइँदैन । आखिर मृतकलाई के कुन कारण अर्थात् पूर्व रीसइवी वा लोभलालच वा प्र. गणेशबहादुरसमेतको

आग्रह दबाब के परी यी प्रतिवादीहरूले निजहरूसँग मिलेमतो गरी प्रस्तुत वारदातमा मतियार भै काम गर्नु पर्यो मिसिलबाट खुल्न सकेको देखिँदैन । यसर्थ प्रतिवादीहरू काले भन्ने रामबहादुर मिजार, भैल खड्गी र कुमाले मिजारले अभियोगदाबीबाट सफाइ पाउने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालतसमेतको फैसलालाई अन्यथा भन्न मिल्ने नदेखिने ।

प्रतिवादी गणेशबहादुर खड्गीलाई मुलुकी ऐन ज्यानसम्बन्धी महलको १६ नं. बमोजिम १० वर्ष कैद र प्रतिवादीहरू रामबहादुर खड्गी, रामबहादुर मिजार, भैल खड्गी र कुमाले मिजारले सफाइ पाउने ठहर्याएको सुरु काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला अदालतको मिति २०६७।१।१३ को फैसला प्रतिवादीहरू गणेशबहादुर र रामबहादुरको हकमा केही उल्टी गरी प्रतिवादी गणेशबहादुर खड्गीलाई मुलुकी ऐन ज्यानसम्बन्धी महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्म कैद र प्रतिवादी रामबहादुर खड्गीलाई ऐ. १७(३) नं. बमोजिम ६ महिना कैद हुने तथा प्रतिवादीहरू रामबहादुर मिजार, भैल खड्गी र कुमाले मिजारले सफाइ पाउने ठहर्याएको सुरु फैसला सदर हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०६७।१०।११ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीहरू गणेशबहादुर खड्गी र रामबहादुर खड्गी तथा पुनरावेदक वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

प्रतिवादी गणेशबहादुर खड्गीको ऋण मृतकले नतिरेको, मृतकको ज्यानै लिने भन्ने यी प्रतिवादीको प्रत्यक्ष नियत (direct intent) नभै मृतकलाई लामो थुनामा राखेको, कुटपिट गरेको, निजलाई खानपीन र हेरचाह नगरेकोसमेतको हेलचेक्रयाइपूर्ण क्रियाकलापको कारणबाट भएको मृतकको मृत्युको प्रस्तुत वारदात reckless manslaughter को कसुरको सामीप्यमा रहेको देखिन्छ । प्रतिवादीको मूल मकसद ऋण असुल गर्ने रहेको छ । मृतकको

शरीरमा स्पष्ट साङ्घातिक घाचोटहरू लागेको देखिँदैन । मृतकलाई निजका आफन्तहरूले पनि भेटघाट गर्न पाएकै अवस्था छ । यी प्रतिवादीलाई प्रशस्त पश्चात्तापबोध पनि भैसकेको देखिन्छ । यस्तो वारदातमा प्रतिवादीलाई ऐनबमोजिमको सजाय गर्नु भनेको कसुरको मात्राभन्दा कडा सजाय गर्नु हुन्छ । तसर्थ यी प्रतिवादीलाई ऐनबमोजिम सजाय गर्दा चर्को पर्ने देखिएकाले निजलाई मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ नं. बमोजिम १४ वर्ष कैद हुने ।

इजलास अधिकृत: कपिलमणी गौतम

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७२ साल असार २३ गते रोज ४ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६९-CI-0७४५, अंशदर्ता, रामलाल केवट वि. लुटावन केवटसमेत

कुनै सम्पत्ति दाइजो, पेवा वा निजी आर्जनको हो भन्ने कुरा वस्तुगत प्रमाणबाट पुष्टि गर्ने दायित्व प्रमाण ऐन, २०३१ को २६ अनुरूप त्यस्तो दाबी वा जिकिरकर्ताको हुन्छ । प्रस्तुत मुद्दामा यी पुनरावेदक प्रतिवादी रामलाल केवट र दुर्गावती केवटले पुनरावेदन अदालतले बन्डा लाग्ने ठहर्याएको उल्लिखित जग्गाहरू दाइजो वा पेवाबाट खरिद गरी लिएको हो भन्ने अन्य ठोस प्रमाण पेस गरी आफ्नो जिकिर पुष्टि गर्न सकेको देखिन नआउने ।

अंशबन्डाको १८ नं को मनसाय पनि दाइजो पेवा भनी जसले दाबी लिन्छ उसले सो कुराको पुष्टि गरेमा मात्र निजी ठहरी अन्य अंशियारलाई बन्डा नलाग्ने भन्ने हो तर प्रस्तुत मुद्दामा निजी भन्ने प्रतिक्रिया जिकिरबाहेक अन्य कुनै पनि वस्तुगत प्रमाणहरू पुनरावेदकबाट पेस हुन सकेको देखिँदैन । यसरी वस्तुगत प्रमाणबाट दाइजो पेवासमेत पुष्टि हुन नसकेको र पुनरावेदक रामलाल केवटले बाबु भिखारीबाट अंश भरपाई गरी छुट्टिनुभन्दा अगाडि सबै परिवार सगोलमा

रहेको अवस्थामा दुर्गादेवी केवटका नाउँमा कायम हुन आएका उक्त जग्गाहरू प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ६ क को "एकाघरसँगका अंशियारहरूमध्ये जुनसुकै अंशियारका नाममा रहेको सम्पत्ति सगोलको सम्पत्ति हो भनी अदालतले अनुमान गर्नेछ" व्यवस्थाअनुसार कानून दर्गावती केवटको दाइजो पेवाको नभई सगोलको सम्पत्ति नै मान्नु पर्ने देखिन आउने।

पुनरावेदक रामलाल केवटसमेत आफ्नो बाबु भिखारी केवटबाट अंश भरपाईको पारित लिखतमार्फत अंश लिई छुट्टिभिन्न भै सकेको अवस्थामा अंशबन्डा हुन बाँकी वादीहरू लुटावन केवट, हरिचन्द्र केवट र प्रतिवादी रोहित केवटसमेत ३ जना कायम गरी पुनरावेदककी श्रीमती दुर्गा देवी केवटका नाममा रहेका जग्गासमेतबाट ३ भागको २ भाग प्रत्यर्थी वादीहरूले अंश पाउने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, बुटवलबाट मिति २०६९।१।१३ मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: कपिलमणि गौतम

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७२ साल असार २३ गते रोज ४ शुभम्।

५

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६७-CR-१२३०, ०६८-CR-००५०, कर्तव्य ज्यान, इन्द्र कुँवरसमेत वि. नेपाल सरकार र नेपाल सरकार वि. टंक कुँवरसमेत

जाहेरी दरखास्त अन्य स्वतन्त्र प्रमाणहरूबाट पुष्टी नभएसम्म जाहेरी आफैँ स्वतन्त्र प्रमाण हुन सक्दैन। अन्य प्रमाणबाट समर्थित नभएसम्म जाहेरी दरखास्त केवल अपराध अनुसन्धानको लागि सहयोगीमात्र हुन सक्दछ। जाहेरी दरखास्तको न्यायिक परीक्षणबिना केवल जाहेरीकै आधारमा सजाय गर्दै जाने हो भने अन्याय पर्न जान्छ। जाहेरी दरखास्तलाई मूल्याङ्कन गर्ने महत्त्वपूर्ण आधार भनेको प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा १८ बमोजिम त्यस्तो जाहेरी दिने

व्यक्ति स्वयम् साक्षीका रूपमा अदालतमा उपस्थित भई जाहेरीमा लेखिएको कुरालाई समर्थन हुने गरी बकपत्र गरेको हुनुपर्दछ। प्रस्तुत मुद्दाको तथ्यगत अवस्थालाई केलाउँदा जाहेरी दरखास्तमा प्रतिवादी टंक कुँवर र श्याम कुँवरको नाम उल्लेख भएको बाहेक जाहेरवालाको अदालतमा भएको बकपत्रबाट जाहेरी समर्थनसमेत हुने गरी बकपत्र भएको पनि नदेखिने। प्रहरीमा कागज गर्ने व्यक्तिहरू, वस्तुस्थिति मुचुल्काका व्यक्तिहरू र घटनास्थल मुचुल्कामा साक्षी बस्नेहरूको बकपत्रसमेतबाट निजहरूको हकमा जाहेरी व्यहोरा समर्थित नभइरहेको अवस्थामा कर्तव्य ज्यान जस्तो गम्भीर अपराधमा सजाय गर्न मिलेन निज प्रतिवादीहरू टंक कुँवर र श्याम कुँवरले आरोपित कसुरबाट सफाई ठहर्याएको सुरु कैलाली जिल्ला अदालतको मिति २०६६।०९।२९ को फैसला सदर हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, दिपायलको मिति २०६७।१२।०६ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

परिस्थितिजन्य प्रमाणहरूबाट डोटेली र बझाङ्गे पक्षको बीचमा सामुदायिक वनको विषयमा झैझगडा हुनु र मिलापत्र भए पनि बझाङ्गे पक्ष उक्त मिलापत्रमा सहमत नभएको कारण डोटेली पक्ष अर्थात् कुँवर टोलमा गई भिडन्तको सुरुवात हुँदा मृतक जितेन्द्र सिंहको मृत्यु धारिलो हतियारको प्रहारबाट भएको भन्ने घटनास्थल मुचुल्का, लास जाँच प्रकृति मुचुल्का तथा शव परीक्षण प्रतिवेदनको Cause of death मा head injury भनी लेखेको पाइनु र जाहेरवालालगायत प्रहरीमा कागज गर्ने, मौकामा कागज गर्ने, वस्तुस्थिति मुचुल्कामा सहिछाप गर्नेहरूले अदालतमा आई बकपत्र गर्दासमेत मानबहादुर कुँवर, प्रेम कुँवर, गान्ते भन्ने इन्द्र कुँवर र रामबहादुर कुँवरको साथमा खुकुरी देखेको र निजहरूको प्रहारबाटै मृतक जितेन्द्र सिंहको मृत्यु भएको हो भनि बकपत्रसमेत गरेको देखिन आएकोले यी प्रतिवादीहरू निर्दोष रहेछन् भन्न मिल्ने

नदेखिने। प्रतिवादी राम कुँवर, मानबहादुर कुँवर, गान्टे भन्ने इन्द्रबहादुर कुँवर र प्रेमबहादुर कुँवरलाई मुलुकी ऐन ज्यानसम्बन्धी महलको १ नं. को कसुरमा १३(३) नं. बमोजिम वादी दाबीअनुसार सजाय ठहर गरेको सुरु कैलाली जिल्ला अदालतको मिति २०६६।९।२९ को फैसला मिलेको नदेखिँदा केही उल्टी भई उक्त प्रतिवादीहरूलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धी महलको १३ (४) बमोजिम सजाय गर्ने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, दिपायलको मिति २०६७।१२।६ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक प्रतिवादी तथा वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

प्रतिवादी गान्टे भन्ने इन्द्रबहादुर कुँवर, रामबहादुर कुँवर, प्रेमबहादुर कुँवर र मानबहादुर वि.क. लाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धी महलको अ.वं. १८८ नं. बमोजिम १० वर्षमात्र कैद हुने।

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद बस्याल

कम्प्युटर: रूपा महर्जन

इति संवत् २०७२ साल जेठ १० गते रोज १ शुभम्।

६

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६७-WO-०६४५, परमादेश, *गणेशबहादुर विश्वकर्मासमेत वि. नेपाल सरकार प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबारसमेत*

कमैया (निषेध गर्ने) सम्बन्धी ऐन, २०५८ को प्रस्तावनामा “कमैया श्रम निषेध गर्न, मुक्त कमैयालाई पुनर्स्थापना गर्न तथा सामाजिक न्यायको दृष्टिले मुक्त कमैयाको जीवनस्तर अभिवृद्धि गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकाले” भन्ने उल्लेख भएको हुँदा केवल उक्त ऐनको परिभाषा खण्डमा कमैया श्रमिकको परिभाषाभित्र हलीलाईसमेत राखेको कारणले मात्र उक्त ऐनले सम्पूर्ण हलिया प्रथालाई समेट्ने भन्ने अर्थ गर्न नमिल्ने।

मुक्त हलियाहरूको संरक्षण सशक्तिकरण र

विकासको लागि कानून बनाई विशेष व्यवस्था गरी ती समुदायको उत्थानको विशेष कार्यक्रम तथा नीति बनाई लागू गर्नुपर्ने राज्यको दायित्वअन्तर्गत पर्न आउने।

नेपाल सरकारको मिति २०५७।४।२ को घोषणाले नेपालमा हलिया प्रथा गैरकानूनी भएको घोषणा गरेको अवस्था छ। संविधान र कानूनले हलियाहरूलाई मुक्त गर्दैमा मुक्त हलियाहरू संविधान र कानूनले दिएका सबै हक अधिकार एवम् स्वतन्त्रता उपभोग गर्न सक्षम हुँदैनन्। पुस्तौं पुस्तादेखि प्रथाको नाममा पीडित रहँदै आएका र हक अधिकारको उपभोग गर्नबाट वञ्चित र उचित शिक्षा प्राप्त गर्नबाटसमेत वञ्चित हलिया समुदायको उत्थानको लागि राज्यको संरक्षण आवश्यक पर्ने हुन्छ। यसैलाई दृष्टिगत गरी नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १३(३) को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशले आर्थिक र सामाजिक दृष्टिले पिछडिएको वर्गको लागि कानूनद्वारा विशेष व्यवस्था गर्न सकिने व्यवस्था गरेको हो। अतः निवेदकहरूले निवेदनमा माग गरेबमोजिम हलिया मुक्ति तथा श्रम निषेधसम्बन्धी विशेष व्यवस्थासहितको छुट्टै ऐनको तर्जुमा गरी हलिया समुदायको उत्थानको लागि संविधानले संरक्षण दिएबमोजिम आवश्यक कारवाही गर्नुपर्ने भन्ने निवेदकहरूको मागको सम्बन्धमा उचित सम्बोधन गर्नु भनी विपक्षीहरू प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, कानून तथा न्याय मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय र शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयको नाममा परमादेशको आदेश जारी हुने।

इजलास अधिकृत: कृष्णप्रसाद पौडेल

कम्प्युटर: विदुषी रायमाझी

इति संवत् २०७१ साल फागुन १ गते रोज ६ शुभम्।

७

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६७-WO-१०९९, उत्प्रेषण/परमादेश, *नेत्रबहादुर के.सी. वि. सुनीता गौतमसमेत*

नाता कायम सम्बन्धमा पुनरावेदन अदालत,

पाटनबाट भएको फैसलासहितको मिसिल हेर्दा हामीहरूबीच शारीरिक सम्बन्ध कायम रहेको छैन भन्ने उल्लेख गर्दै अन्नपूर्ण राणा विरुद्ध गोरख शमशेरको मुद्दामा स्थापित नजिर उल्लेख गरी शारीरिक सम्बन्ध रहँदैमा लोग्ने स्वास्थ्यको नाता कायम भै वैवाहिक स्थिति कायम हुन सक्दैन भनी शारीरिक सम्बन्ध रहेको तथ्यलाई स्वीकारै गरेको अवस्था देखिन्छ भने अर्कोतर्फ आफ्नो सतित्वलाई दाउमा राखी लोग्ने स्वास्थ्यको नाता कायम गराई पाउँ भनी वादीले भन्नुपर्ने अन्य कुनै विश्वासयोग्य कारण देखाउन सकेको अवस्था नहुँदा पुनरावेदक प्रतिवादी नेत्र बहादुर के.सी. को पुनरावेदन जिकिर पुन नसक्ने ठहर्छ भनी फैसला भई अन्तिम भई बसेको जिल्ला अदालत नियमावली, २०५२ को नियम ८०क मा रहेको कानूनी व्यवस्थालाई मध्यनजर गर्नुपर्ने हुन्छ । कुनै मुद्दामा ऐनको दफा ११ र १२ अन्तर्गत पुनरावलोकन गरी हेरिपाउँ वा दोहोर्याई पाउँ भन्ने निवेदन परी मुद्दा चलिरहेको भए तापनि पुनरावेदन तहको अदालतले अन्यथा आदेश दिएकामा बाहेक सोही कारणले मात्र त्यस्तो मुद्दामा भएको फैसलाबमोजिम फैसला कार्यान्वयन गर्न बाधा पर्ने छैन भन्ने व्यवस्था उल्लेख भएको पाइन्छ । प्रस्तुत रिट निवेदनमा निवेदक नेत्रबहादुर के.सी. विपक्षी सुनिता गौतमसँग चलेको नाता कायम मुद्दामा सुरु तथा पुनरावेदन अदालतबाट फैसला भई नाता कायम हुने ठहर भएपछि मुद्दा दोहोर्याई हेरी पाउँ भनी यस अदालतमा निवेदन दर्ता गरेको र सोही दोहोर्याई हेरिपाउँ भन्ने निवेदनको टुङ्गो नलागेसम्म फैसला कार्यान्वयन गर्न नमिल्ने भनी निवेदकले जिकिर लिएको देखिन्छ । जिल्ला अदालत नियमावलीमा भएको उक्त व्यवस्थाले मुद्दा दोहोर्याई हेरिपाउँ भन्ने निवेदन दर्ता हुँदैमा फैसला कार्यान्वयनको कार्यलाई रोक्न नमिल्ने स्पष्ट पारेको देखिने ।

विश्लेषण गरिएका आधार कारण र प्रमाणबाट मलाई जबर्जस्ती नागरिकता दिनका लागि सिफारिस

र सनाखत गराई नागरिकता दिने गरी भएको जिल्ला प्रशासन कार्यालय, दोलखाको निर्णय उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरिपाउँ भन्ने रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद बस्याल

कम्प्युटर: विदुषी रायमाझी

इति संवत् २०७१ साल फागुन १२ गते रोज ३ शुभम् ।

८

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६९-CR-०१५९, ०२२४, लागु औषध, अनुज उदास वि. नेपाल सरकार, विक्रम श्रेष्ठ वि.नेपाल सरकार

लागु औषधसम्बन्धी अपराध निरपेक्ष दायित्वअन्तर्गतको अपराध भएको हुनाले जसबाट लागु औषध बरामद भएको छ, निजले सो लागु औषध कानूनबमोजिम प्राप्त गर्न वा राख्न पाउने हो भनी तथ्ययुक्तरूपमा प्रमाणित गर्न नसकेमा सोबाट सिर्जित दायित्वबाट उन्मुक्ति पाउन सक्ने अवस्था हुँदैन । आफ्नो साथबाट ५५ ग्राम लागु औषध बरामद नभएको र आफू निर्दोष रहेको भए सोअनुसार आफ्नो निर्दोषिता प्रमाणित गर्ने अभिभारा प्रतिवादीले लिनुपर्दछ । हामी सेवनकर्तामात्र हौं भनेरमात्र पुग्दैन । सोको तथ्ययुक्त प्रमाण पेस गरी आफ्नो निर्दोषिता साबित गर्नुपर्ने हुन्छ । प्रतिवादीहरूको भनाई केवल हामीहरूबाट ५५ ग्राम लागु औषध बरामद भएको होइन भन्ने बयान व्यहोराबाहेक तथ्ययुक्त प्रमाण प्रस्तुत गरी आफू निर्दोष रहेको कुरा प्रमाणित गर्न सकेको नपाइने ।

अदालतको बयानमा तथ्यमा साबित भएकै देखिन्छ । मात्राको हकमा ५५ ग्राम बरामद भएको होइन भने पनि तथ्ययुक्त तरिकाबाट आफ्नो भनाइलाई समर्थन हुने र आरोपित कसुरलाई खण्डन हुने गरी बयान गर्न सकेको देखिँदैन । लागु औषधको परीक्षक तथा प्रतिवेदकहरूले अदालतमा उपस्थित भई गरेको बकपत्रमा बरामदी मुचुल्कालाई समर्थन हुने गरी

बकपत्र गरेको देखिँदा निज प्रतिवादीहरू अनुज उदास र विक्रम श्रेष्ठबाट ५५ ग्राम लागु औषध खैरो हिरोइन बरामद भएको पुष्टि हुन आउने ।

लागु औषध खैरो हिरोइन सेवन गर्ने काममा दुवैजना प्रतिवादीहरू साबित रहेका र बरामदित ५५ ग्राम लागु औषध केवल सेवनका लागि झोलामा राखी सँगै बसेका रहेछन् भनी अर्थ गर्न सकिने अवस्था छैन । निजहरूको साथबाट ५ थान मोबाइल सेट र रु.२०,८००/- नगदसमेत बरामद भएको भन्ने मिसिलबाट देखिन आएकोले लागु औषधको बिक्रीबाट रकम असुल हुन नसकेमा आफूले मोबाइलसमेत लिने गर्दा रहेछन् भन्ने कुरा ५ थान मोबाइलसमेत बरामद भएको परिस्थितिबाट पुष्टि हुन आउने ।

प्रतिवादी विक्रम श्रेष्ठ तथा अनुज उदासलाई लागु औषध नियन्त्रण ऐन, २०३३ को दफा ४ को खण्ड (छ) र (च) को कसुरमा सोही ऐनको दफा १४(१) (६)(२) बमोजिम जनही दश वर्ष कैद र एक लाख पचास हजार रुपैयाँ जरिवाना हुने ठहर्याई मिति २०६८/०३/२६ मा सुरु काठमाडौँ जिल्ला अदालतबाट भएको फैसलालाई सदर गर्ने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६८/१०/१७ गतेको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । लागु औषधको सेवनमा मात्र सजाय गरिपाउँ भन्ने पुनरावेदक विक्रम श्रेष्ठ र अनुज उदासको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद बस्न्याल

कम्प्युटर: रूपा महर्जन

इति संवत् २०७१ साल चैत १६ गते रोज २ शुभम् ।

९

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७१-WO-००३८, उत्प्रेषण / परमादेश, नवराज लो लामा वि. मकवानपुर जिल्ला अदालत, हेटौँडासमेत

मुलुकी ऐन, लेनदेन व्यवहारको दफा ८

ले घरको मुख्य भई कामकाज गरेको बाहेक अन्य अवस्थामा एकाघरको उमेर पुगेको कुनै व्यक्तिले कुनै व्यवहार गरेको रहेछ भने निजले आफूले पाउने धनमा निजको हक नपुगेसम्म साहूले सो धन समाउन नपाउने भन्ने व्यवस्था गरे पनि घरको मुख्य भई कामकाज गरेकामा त्यस्तो सर्तबन्देज लाने स्थिति नहुने । आफ्नो पेसा व्यापार वा घर व्यवहारमा पनि स्वतन्त्ररूपले आफ्नो विश्वसनीयताको आधारमा बन्द व्यापार, कारोबार वा व्यवहार गरेको जोसुकैलाई उक्त लेनदेन व्यवहारको ९ नं.को प्रयोजनका लागि घरको मुख्य भई काम गरेको सम्झनु पर्ने हुन्छ । अन्यथा त्यस्तो बन्द व्यापार, कारोबार वा घर व्यवहार चलन सक्दैन । चलन नसक्ने हुन्छ । सोही मान्यता र ऐनले गरेको व्यवस्थाअन्तर्गत रही अदालतले आफूले गरेको फैसला कार्यान्वयन गर्ने सिलसिलामा कानूनबमोजिम र न्यायका मान्य सिद्धान्तलाई आत्मसात् गरी अन्य अंशियारको साम्पत्तिक अधिकारमा खलल नपुग्ने गरी त्यस्तो सगोलको धनबाट फैसलाबमोजिम ऋणीउपरको दायित्वअनुसारको बिगो भरी भराउ गर्न उक्त ऐन र ऐनको प्राबधानले रोकेको मान्न नमिल्ने ।

फैसला कार्यान्वयनको लागि पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट सासु सेतीदेवी खड्काका नाम दर्ताको कि. नं. २२५५ को जग्गामा नामदर्ताको ४ खण्डको १ खण्ड जग्गा रोक्का गरी फैसला कार्यान्वयन गर्ने गरी भएको आदेश र कारवाहीमा कानूनी त्रुटि देखिएन । पुरै सम्पत्तिबाट विगो भरिभराउ गरीपाउँ भन्ने निवेदकको मागदाबी कानूनसङ्गतको नदेखिँदा निवेदकको मागदाबीबमोजिम रिट जारी गर्न मिलेन । रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद बस्न्याल

इति संवत् २०७१ साल चैत १५ गते रोज १ शुभम् ।

१०

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.व.रा., ०६९-CR-०२००, कर्तव्य ज्यान,

रामकुमार राई वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादीले अधिकारप्राप्त अधिकारी र अदालतसमक्ष बयान गर्दा कसुरमा इन्कार रही बयान गरे तापनि वारदातको दिन बिहान खेत खन्न गएको मृतकसमेत खोलामा माछा मारिरहेको प्रतिवादीले देखेपछि विवाद भएको र खेतको आली खन्दा खन्दै श्रीमती विन्दु राई काम छाडी हिँडेकामा सम्झाई बुझाई पुनः काम गर्न खेतमा ल्याएको भन्ने तथ्यलाई स्वीकार गरेको पाइन्छ । मृतकले आफैँले आफ्नो निधारमा ढुङ्गाले हिराएको हो भन्ने प्रतिवादीको कथन भए तापनि उक्त कथन विश्वासप्रद नदेखिने ।

मौकामा बुझिएका व्यक्तिहरू मिठू राई, रामबहादुर राई र आनन्दलाल श्रेष्ठले अदालतसमक्ष बकपत्र गर्दा प्रतिवादी रामकुमार राईले मृतक विन्दु राईलाई हात खुट्टाले जथाभावी हिराएको, प्रतिवादीले कुटपिट गरेपछि मृतक खेतभन्दा तलको पाखामा सुतेको र त्यही मर्ने स्थितिमा पुगेको भनी अदालतसमक्ष बकपत्र गरेको र उक्त बकपत्र व्यहोरा शव परीक्षण प्रतिवेदनमा “Contusion at forehead” अर्थात् निधारमा निलडाम टुटुल्को देखिएको भनी उल्लेख भएको व्यहोरासमेतबाट समर्थित भएको अवस्था छ । मृतक र प्रतिवादीको बीच खेतमा विवाद भएको तथ्यलाई प्रतिवादी स्वयम्ले स्वीकार गरेको पाइन्छ । उपर्युक्तबमोजिमका परिस्थितिजन्य प्रमाणहरूबाट मृतक विन्दु राईलाई प्रतिवादी रामकुमार राईले कर्तव्य गरी मारेको भन्ने तथ्य पुष्टि भैरहेको हुँदा केवल dislocation of second and third cervical vertebra भन्ने शव परीक्षण प्रतिवेदनको व्यहोरा तथा “मृतकलाई कर्तव्य गरी मारेको होइन आफैँ झुण्डिई मरेको हो” भन्ने प्रतिवादीको इन्कारी बयानको आधारमामात्र यी पुनरावेदक प्रतिवादीलाई अभियोग दाबीबाट सफाई दिन मिल्ने नदेखिने ।

वारदातको दिन खेत खन्न गएको अवस्थामा मृतकले काम छाडी हिँडेको कारण मृतक र

प्रतिवादीबीच विवाद भै प्रतिवादीले मृतकलाई कुटपिट गरेको अवस्था एकातर्फ देखिन्छ भने अर्कोतर्फ मृतकलाई मारुपर्नेसम्मको पूर्व रिसइवी रहेको भन्ने पनि देखिँदैन । साथै मृतकको ज्यान लिनुपर्नेसम्मको कारण पनि देखिँदैन । खेतमा गई काम गर्ने क्रममा मृतकले गरेको व्यवहारको कारण प्रतिवादीले गरेको कुटपिटबाट मृत्यु भएको भन्ने मिसिलबाट देखिएको हुँदा प्रतिवादीलाई सर्वश्वसहित जन्मकैद गर्दा चर्को पर्ने भनी मुलुकी ऐन अ.व. १८८ नं. बमोजिम ७ (सात) वर्षमात्र कैद गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट व्यक्त भएको रायसमेत मनासिब देखिन आउने ।

प्रतिवादी रामकुमार राईलाई मुलुकी ऐन ज्यानसम्बन्धी महलको १ र १३(३) नं. को कसुरमा ऐ.को १३(३) नं. बमोजिम सर्वश्वसहित जन्मकैदको सजाय गर्ने गरी नुवाकोट जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला सदर हुने ठहर्याई मुलुकी ऐन अ.व. १८८ नं. बमोजिम ७ (सात) वर्षमात्र कैद सजाय गर्ने गरी राय व्यक्त गरिएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९।३।१२ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादी रामकुमार राईको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृतः कृष्णप्रसाद पौडेल

कम्प्युटरः विदुषी रायमाझी

इति संवत् २०७२ साल असार ७ गते रोज २ शुभम् ।

११

मा.न्या. श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या. श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०६७-CI-०२१३, हक कायमसमेत, नन्दलाल महर्जनसमेत वि. चित्रकुमारी शाक्यसमेत

प्रतिवादीहरूले विवादित जग्गालाई पाटन यक्छे ल.नं. १५३ को पुनमाया कारंजितको नाममा दर्ता भएको देखाई दाबी गरे पनि हाल नापीबाट कायम कि.नं. ७४८ को जग्गासँग कुनै स्पष्ट सम्बद्धता देखाउन सकेको पाइँदैन । कुनैपनि जग्गा कसको हो भन्ने यकिन गर्न त्यस जग्गाको हकको स्रोत प्रष्ट हुन जरूरी

हुन्छ । जग्गाको हकको स्रोतहरू विभिन्न प्रकारका हुन्छन् । जुन यहाँ सविस्तार उल्लेख गरिरहन पर्ने देखिँदैन । प्रस्तुत मुद्दाका हकमा लामो समयसम्म जग्गाको भोग गर्ने त्यसै जग्गामा दशनङ्ग्रा खियाउने मोहीले गरिदिएको कागज र फिल्डबुकमा उल्लेख भएको मोहीको व्यहोरा अनुसूची १-४ समेतका प्रमाणहरू भई प्रस्तुत मुद्दाको हकमा वादीको हक पुगेको हकको स्रोतमा अङ्गिकार गर्नुपर्ने देखिन आयो । कुनै पनि जग्गा भएको हो भन्ने यकिन गर्न त्यस जग्गाको हकको समेत प्रष्ट हुन जरूरी हुन्छ । हकमा यसप्रकार उक्त जग्गा निज प्रतिवादीहरूकै रहेछ भनी मान्न मिल्ने नदेखिने ।

विवादित ललितपुर जिल्ला धापाखेल वडा नं.१(क) कि.नं. ७४८ को जग्गामा वादीहरूको हक पुग्ने देखिन आएको वादी दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्याएको सुरु ललितपुर जिल्ला अदालतको मिति २०६४।३।३२ को फैसला उल्टी गरी वादीहरूको दाबीबमोजिम हक कायम गरी नामसारी दर्तासमेत हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६६।१।६ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद बस्याल

कम्प्युटर: रूपा महर्जन

इति संवत् २०७१ साल फागुन ११ गते रोज २ शुभम् ।

१२

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०६८-WO-०१४६, प्रतिषेध, शिवचन्द्र चौधरी वि. महानगरीय प्रहरी वृत्त कालिमाटी, काठमाडौंसमेत

निवेदक नारी उत्थान तथा समाज संस्थाको भातृ संगठन पिछडा वर्ग नेपालको संरक्षण समितिको केन्द्रीय संयोजकको हैसियतले इमान्दारीपूर्वक आफ्नो

काम कर्तव्य गरी आएको विपक्षी मन्जु भन्ने जरिना खातुनलाई ऐ. संस्थाको रकम हिनामिना गरेकाले निजलाई उक्त संस्थाबाट हटाएको रिस मउपर पोखी मसँग विरोधी भई मउपर विपक्षी जरिना खातुनले दबाब दिई निजको दबाबमा प्रहरी कार्यालय मलंगवा हरिऔन र महानगरीय प्रहरी वृत्त कालीमाटीले मलाई बेलाबेलामा फोन गरी धम्काउने र तपाईंलाई पक्राउ गर्नु परेको छ भनी मानसिक यातना दिने गरेकाले विपक्षीबाट मलाई पक्राउ गर्ने, थुन्ने, कागज गराउने सम्भावना रहेकाले उक्त गैरकानूनी कार्य नगर्नु नगराउनु भनी विपक्षीको नाममा प्रतिषेध परमादेशलगायतको उपयुक्त आज्ञा आदेश जारी गरी पाउँ भन्ने निवेदकको मुख्य निवेदन जिकिर रहेको देखिने ।

जिल्ला प्रहरी कार्यालय सर्लाहीको लिखित जवाफ हेर्दा जरिना खातुन भन्ने मन्जु जोशीले विपक्षीलाई झिकाई समस्याको निराकरण गरी रकम दिलाई आवश्यक ज्यानधनको शान्ति सुरक्षा गरी पाउँ भनी शुभेच्छा सोनी चौधरी र शिवचन्द्र चौधरीसमेतलाई विपक्षी बनाई जिल्ला प्रशासन कार्यालय सर्लाहीमा निवेदन दिएकामा उक्त निवेदन कारवाहीको लागि यस कार्यालयमा प्राप्त भएको र निजहरूलाई उपस्थित गराइदिनु भनी महानगरीय प्रहरी वृत्त कालीमाटीलाई पत्राचार गरिएको महानगरीय प्रहरी वृत्त कालीमाटीको च.नं. ६७७ मिति २०६८।४।३२ गतेको पत्रसाथ उपस्थित गराइएकामा जरिना खातुन उर्फ मन्जु जोशी र सुभेच्छा सोनीबीच छलफल गराउँदा सम्झौताअनुसार रु. १,६५,०००।- सुभेच्छा सोनीले जरिना खातुन भन्ने मन्जु जोशीलाई दिनुपर्ने रकममध्ये रु. ४८,०००।- दिएको र बाँकी रकम १,१७,०००।- एक महिनाभित्रमा बुझाउने सम्झौता गरी दुवै पक्षले कागजसमेत गरेको हो । विपक्षी निवेदकलाई यस कार्यालयबाट जथाभावी पक्राउ गर्ने थुन्ने जस्ता कार्य नगरिएको ।

कानूनबमोजिम शान्तिसुरक्षाको लागि निवेदन परिसकेपछि अर्को पक्षलाई झिकाई छलफल गराउने कार्य कानूनले विपक्षी प्रहरी कार्यालयलाई तोकेको देखिन्छ । त्यसरी शान्तिसुरक्षा कायम गरिपाउँ भनी निवेदन परिसकेपछि विपक्षीलाई झिकाउने कार्यलाई स्वभाविकरूपमा लिनुपर्दछ । कानूनबमोजिम शान्ति सुरक्षाको लागि स्थापनार्थ निकायले जबरजस्ती पक्राउ गर्ने थुन्ने र यातना दिने कार्य गर्दछ भनी पूर्वानुमान गर्न मिल्दैन । अर्कोतर्फ जबरजस्ती पक्राउ गर्ने, थुन्ने र यातना दिने कार्य गरेको भए त्यसका विरुद्ध निवेदकको तर्फबाट साधारण अधिकारक्षेत्रअन्तर्गत मुद्दा अथवा निवेदन दिई कारवाही चलाउन कुनै कानूनले रोकेको देखिँदैन । रिट निवेदनको मुलभूत मान्यता भनेको वैकल्पिक उपचारको मार्ग रहेसम्म सामान्यतया रिट क्षेत्राधिकारमा प्रवेश गर्न मिल्दैन भन्ने हो । प्रतिषेधको अर्थ कुनै पनि काम गर्नबाट रोक्नु हो । सार्वजनिक निकाय वा पदाधिकारीलाई कानूनद्वारा तोकिएको क्षेत्राधिकारभन्दा बाहिर गई गैरकानूनीरूपमा काम कारवाही गर्नबाट रोक्न यो रिट जारी हुन्छ । गैरकानूनी काम कारवाहीलाई हुन नदिनु नै यस रिटको मुख्य उद्देश्य हो । प्रतिषेध र उत्प्रेषण प्रकृतिका दृष्टिले एकै प्रकारका रिट मान्न मिल्दैन । प्रतिषेधले गैरकानूनी काम कारवाही हुनबाट रोक्दछ भने उत्प्रेषणले सम्पन्न भैसकेका गैरकानूनी काम कारवाहीहरूलाई बदर गर्दछ । परमादेश काम कारवाहीको सक्रियताको लागि जारी हुन्छ भने प्रतिषेध काम कारवाहीको निष्क्रियतातर्फ केन्द्रित रहन्छ । जसको हक पुग्छ उसले मात्र यो रिट जारी गरी पाउन निवेदन दिन सक्दछ । आफ्नो क्षेत्राधिकार नाघेर गैरकानूनी काम कारवाही गर्न खोज्ने सार्वजनिक निकाय वा पदाधिकारी विरुद्ध यो रिट जारी हुन्छ । यो रिट उपचारात्मकभन्दा निरोधात्मक प्रकृतिको रिट हो । सम्पन्न भइसकेको कार्यको लागि यो रिट जारी गर्न मिल्दैन । यो रिट जारी गर्न कानूनबमोजिमको

काम कर्तव्य र अधिकार भएको निकायले गैरकानूनी कार्य गर्न लागेको भन्ने शङ्काको अवस्था हुनुपर्दछ । प्रस्तुत निवेदनको तथ्यगत अवस्थालाई केलाउँदा रिट निवेदकले आफूलाई विपक्षी प्रहरी कार्यालयले जबरजस्ती पक्राउ गर्ने थुन्ने आशङ्काको अवस्था प्रमाणित गर्न सकेको नदेखिने ।

विश्लेषण गरिएका आधार, कारण र प्रमाणहरूबाट निवेदकलाई कानूनप्रतिकूल यातना दिएको भन्ने स्थापित हुन नआएको त्यसरी यातना दिएको पाइएमा कानूनबमोजिमको उपचारको मार्ग अवलम्बन गर्न सक्ने नै देखिँदा निवेदन दाबीबमोजिमको प्रतिषेधको आदेश जारी गर्न मिलेन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद बस्याल

कम्प्युटर : विष्णुदेवी श्रेष्ठ

इति संवत् २०७१ साल चैत १९ गते रोज ५ शुभम् ।

१३

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०६७-CI-०५६६, फिल्डबुक दर्ता बदर जग्गा हक कायम, शेरबहादुर सुनुवार वि. ऐमान राईसमेत

जग्गाको प्रारम्भिक दर्ता खेस्ता हेर्ने र साबिक लगतबमोजिम कसको जग्गा हो भन्ने विषयमा यकिन गर्ने अधिकार मालपोत कार्यालयलाई हुनेमा यी वादी मालपोत कार्यालयमा नगई फिल्डबुक बदर गरिपाउँ भनी अदालतमा प्रवेश गरेको र त्यसरी मालपोत कार्यालयमा जानुपर्ने विषयमा अदालतमा प्रवेश गरी नालेस गरेको विषयमा फिराद दाबी खारेज गरेको विषयलाई अन्यथा मान्नुपर्ने नदेखिने ।

वादी दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्याएको सुरु पाँचथर जिल्ला अदालतको मिति २०६६।२।४ को फैसला केही उल्टी गरी फिरादपत्र नै खारेज गर्ने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, इलामको मिति २०६६।१०।२० को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर

हुने ।

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद बस्याल

कम्प्युटर: रूपा महर्जन

इति संवत् २०७१ साल फागुन ११ गते रोज २ शुभम् ।

१४

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०६९-WO-१११९, उत्प्रेषण / परमादेश, डिकबहादुर लिम्बु वि. पाथीभरा बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.समेत

स्वशासित संगठित संस्थाहरू कानूनी व्यक्तिको रूपमा रहेका हुन्छन् । यिनीहरू आफ्नो विनियमअनुसार कार्य गर्न स्वतन्त्र रहेका हुन्छन् । यस्ता स्वतन्त्र संगठित संस्थाहरूले कुनै अर्को व्यक्तिलाई मुद्दा चलाउने र यस्ता व्यक्तिहरूलाई कसैले विपक्षी बनाई मुद्दा दायर गर्न सक्ने अधिकार राख्दछन् । रिट निवेदनको व्यहोराबाटै निवेदकले पाथीभरा बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाबाट कागज गरी कर्जा लिएको कुरा स्वीकार गरेको देखिन्छ । केही ऋण चुक्ता गरिसकेको र मेरो ठग्ने भाग्ने उम्कने गलत नियत थिएन भनी रिट निवेदकले उल्लेख गरेको देखिए पनि समयमै ऋण चुक्ता नगरेकाले ऋण असुलीको लागि आफ्नो विनियममा भएको व्यवस्थाबमोजिम पत्राचार गर्नु कानूनी व्यक्तिको रूपमा रहेको विपक्षी सहकारी संस्थाको कानूनी कर्तव्य नै रहेको देखिन आउने । कुनै पनि स्वशासित वा स्वायत्त निकायमा संगठनात्मक स्वायत्तता, आर्थिक, प्रशासनिक वा व्यवस्थापकीय स्वायत्तता र कार्यगत स्वायत्तताहरूको पूर्ण उपभोग गर्न पाउने अन्तर्निहित अधिकार रहेको हुन्छ । यस्तो स्वायत्तताअन्तर्गत अर्थ सङ्कलन गर्ने, परिचालन गर्ने, आफ्नो उद्देश्य हासिल गर्न आवश्यक नीति तथा कार्यक्रम बनाउने, यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक कर्मचारी भर्ना गर्ने, कर्मचारीहरूको योग्यता तथा सेवाका सर्तहरू निर्धारण गर्ने र कार्यालय स्थापना तथा विस्तार गर्ने जस्ता प्रशासनिक एवम् व्यवस्थापकीय कार्यहरूसमेत

पर्न आउने । समयमा रकम बुझाउन नल्याएपछि रकम बुझाउन पत्राचार गरेकामा आफ्नो कर्तव्यलाई बिर्सेर रिटक्षेत्रको अवलम्बन गर्न खोज्नु आफैँमा सफा नियत देखिँदैन । यसरी सहकारी संस्थामा राखेको रकम नतिर्ने र पचाउने अवस्था संस्थाकै पदाधिकारीहरूबाट हुन गयो भने सर्वसाधारणले जम्मा गरेको रकमसमेत धरासायी हुने देखिन्छ । यसरी छुट दिँदै जाने हो भने संस्थाका पदाधिकारीहरूले सर्वसाधारणलाई झुट्टा प्रलोभन देखाई, झुक्याई रकम सङ्कलित गर्ने र सङ्कलित रकम संस्थाको उद्देश्यअनुरूप खर्च नगरी व्यक्तिगत फाइदाका लागि दुरुपयोग गर्दै जाने अवस्था उत्पन्न हुन जान्छ । जसले गर्दा संस्थाको उद्देश्य पूरा हुन नसक्ने ।

समान उद्देश्य, आकाङ्क्षा र आवश्यकता भएका व्यक्तिहरू एक आपसमा सामूहिक हितलाई प्रबर्धन गर्न सामूहिकरूपमा ति उद्देश्य पुरा गर्न सामाज्यस्य स्थापना गरि सामूहिक भलाइका लागि पारस्परिक सहयोगबाट काम गर्ने प्रतिबद्धता जनाई निर्धारित उद्देश्य हासिल गर्न संलग्न व्यक्तिहरूको समूहलाई सहकारी संस्था भनिन्छ । यसको उद्देश्य समुदायमा छरिएर रहेको श्रम, सीप, प्रविधि, र पुँजीलाई एकत्रित गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा योगदान पुर्याउन तथा सदस्यहरूको आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक रूपान्तरण गरी समृद्ध समाजको निर्माण गर्न सहकारी सङ्घ संस्थाहरू सशक्त माध्यमको रूपमा स्थापित भएका हुन्छन् । सानोतिनो आर्थिक क्षमतालाई एकिकृत गरी सामूहिक प्रयासद्वारा कृषि विकास, घरेलु विकास, घरेलु इलम र उद्योग धन्दाहरूको प्रबर्धन एवम् सामूदायिक सेवाहरूको विस्तार र परिचालन गरी सहकारी क्षेत्रले राष्ट्रको आर्थिक विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान दिन सक्छ । सामूहिकरूपमा व्यक्तिहरू संलग्न भई स्थापित हुने यस्ता संगठनमा पूर्णतः प्रजातान्त्रिक विधिको अवलम्बन गरिने । सदस्य केन्द्रित व्यवसाय सदस्यहरूकै नियन्त्रणमा सञ्चालन

गरी प्रयोगको आधारमा लाभको बाँडफाँड गर्ने सहकारी संस्थाहरूमा फर्त हरेक किसिमको व्यवसाय गर्न सम्भव हुन्छ । सार्वजनिक तथा निजीभन्दा भिन्न तवरले सञ्चालन हुने यो व्यावसायिक परिपाटिभन्दा शिक्षा, स्वास्थ्य, सूचना प्रविधि, बैङ्किङ, पूर्वाधार, पर्यटन, प्रविधि हस्तान्तरणलगायतका सबैजसो व्यवसायहरू सञ्चालनको गुन्जायस रहने हुँदा विश्वमा सम्पन्न, कम विकसित तथा अति कम विकसित सबै देशहरूमा सहकारिताको विकास भएको पाइने । सहकारी एकका लागि सबै र सबैका लागि एक भन्ने मुल मन्त्रमा आधारित रही संस्थामा आबद्धता जनाउने सम्पूर्ण सदस्यहरूको हितमा केन्द्रित हुने व्यवसाय हो । समाजका हरेक सदस्यलाई असल र योग्य नागरिक बनाई समाजलाई नै परिवर्तन गर्ने सहकारिताको लक्ष्य हो । यसका आफ्नै नैतिक मूल्यहरू हुन्छन् । इमानदारी, पारदर्शिता र खुलापन, सामाजिक उत्तरदायित्व र अरूको हेरचाह जस्ता विषयहरू सहकारीका नैतिक मूल्यहरू हुन् । सहकारी संस्थाहरूमा नैतिक मूल्य र मान्यता हराउँदै गयो भने समाजको सानोसानो पुँजीलाई एकिकृत गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा योगदान पुर्याउने सहकारीको आदर्श नै हराएर जाने ।

शुद्ध आत्मा र सफा हात रिटका पूर्वसर्त हुन् आफूउपरको निर्दोषिता प्रकट गर्ने सक्षम अदालतप्रति विश्वास नगरी रिट दर्ता गराएको कार्यलाई मनासिब भन्न मिलेन । तसर्थ निवेदनको मागबमोजिम उत्प्रेषणको आदेश जारी गर्न मिलेन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद बस्याल

कम्प्युटर: विदुषी रायमाझी

इति संवत् २०७१ साल चैत १९ गते रोज ५ शुभम् ।

यसै लगाउका मुद्दाहरूमा पनि यसैअनुसार फैसला भएका छन्:

- ०६९-WO-०१२१, उत्प्रेषण / परमादेश, निरादेवी माडमु (तुम्वापो) समेत वि. श्री

पाथीभरा बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.समेत

इजलास नं. ६

१

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६९-CR-००८६, जबर्जस्ती करणी, कुमार कामी भन्ने कुम्भबहादुर सुनार वि. नेपाल सरकार

अशक्त अवस्थाकी १०२ वर्षीय पीडित आफैँले यी प्रतिवादी कुम्भबहादुर सुनारसमेत उपर जाहेरी दिई जाहेरीको व्यहोरा समर्थन हुनेगरी अदालतमा आई बकपत्रसमेत गरेको अवस्था छ । निज पीडितले लगाएको सारीमा रगत जस्तो देखिने दागहरू रहेको, मेरुदण्ड वरिपरि ढाडका दुवै पातामा कोतरिएको घाउहरू रहेको, देब्रे पाखुराको पछिल्लो भागमा नीलडाम रहेको र योनीको भित्तामा नीलडामहरू रहेको भन्ने स्वास्थ्य परीक्षण प्रतिवेदनबाट निजउपर जबर्जस्ती करणी भएको तथ्य स्थापित भएको देखिन आउने । यी १०२ वर्षीय पीडितले वारदातको भोलिपल्ट जम्मा भएका मानिसहरू सामुसमेत यी प्रतिवादीसमेतले जबर्जस्ती करणी गरेको भनी बताएकी र निजहरूउपर किटानी जाहेरी परेको एवम् सो जाहेरीलाई परीक्षण प्रतिवेदनसमेतले पुष्टि गरिराखेको अवस्थामा यी प्रतिवादीसमेतले यी १०२ वर्षीय पीडितउपर जबर्जस्ती करणी गरेको तथ्य स्थापित हुन आएको देखिने ।

यी प्रतिवादी कुमार कामी भन्ने कुम्भबहादुर सुनारलाई अभियोगदाबीबमोजिम मुलुकी ऐन, जबर्जस्ती करणीको महलको १ नं. को कसुरमा ऐ. ३(५) नं. बमोजिम ५ वर्ष कैद ऐ. ३क नं. बमोजिम थप ५ वर्ष कैद हुने र ऐ. १० नं. बमोजिम यी प्रतिवादीसमेतबाट पीडितले रु. ५०,०००/- क्षतिपूर्ति भराई पाउने

ठहराएको सुरु धादिङ जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६८।१०।१७ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: विदुर काफ्ले

कम्प्युटर अपरेटर: रानु पौडेल

इति संवत् २०७२ साल भदौ ३ गते रोज ५ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७१-CR-०४१४, लागु औषध हेरोइन, नारायण तामाङ वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादी नारायण तामाङ आफूले आरोपित कसुरमा इन्कार रही अधिकारप्राप्त अधिकारी र अदालतसमक्ष बयान गरेको देखिन्छ। साथै आफूबाट लागु औषध बरामद नभएको भनी बरामदी मुचुल्कामा रोहवरमा बस्ने लोकमान श्रेष्ठ र राजेश तामाङले अदालतमा बकपत्र गरेका हुँदा आफू निर्दोष रहेको भन्ने भनाइ प्रतिवादीको रहेको देखिन्छ। साथै वारदातको समयमा खाना ढिलो ल्याएको भनी डान्सबारका स्टाफहरूसँग भएको वादविवादमा यी प्रतिवादी नारायण तामाङको समूहमा रहेका नुरसाङ भन्ने नरसाङ शेर्पा, कृष्ण गुरुङ भन्ने कृष्णकुमार गुरुङ र जय गुरुङसमेत संलग्न रहेको भनी सुरुमा निजहरूलाई समेत प्रतिवादी बनाई अनुसन्धान गरिएकामा यी प्रतिवादीसरह नै वारदातमा संलग्न ती व्यक्तिहरूउपर अभियोजन गरिएको नदेखिने। वारदातको सुरुमा समान भूमिकामा रहेका ती व्यक्तिहरूउपर मुद्दा चलाउन नपर्ने र यी प्रतिवादी नारायण तामाङउपरमात्र मुद्दा चलाउन पर्ने स्पष्ट आधार र कारणसमेत सुरु अभियोग दाबीबाट स्पष्ट हुन सकेको छैन। यी प्रतिवादीबाट लागु औषध भेटिएको भनिएको Adidas झोला आफ्नो नभएको भनी प्रतिवादीले अदालतमा बयानको क्रममा भनेको देखिन्छ। नेपाल सरकारको साक्षीको रूपमा अदालतमा उक्त बकपत्र गरेका गोपाल थापाले समेत प्रतिवादी

नारायण तामाङबाट लागु औषध बरामद नभएको भनी उल्लेख गरेको अवस्था छ। लागु औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा ८(२) को व्यवस्था हेर्दा बरामदी मुचुल्कामा स्थानीय जनप्रतिनिधि वा स्थानीय भलाद्मी वा सरकारी कर्मचारीमध्ये एक साक्षी हुनुपर्ने र तीमध्ये कोही नभए कम्तीमा २ जना लागु औषध अधिकारी वा कम्तीमा २ जना प्रहरी सहायक निरीक्षक दर्जासम्मको रोहवरमा मुचुल्का तयार गर्नुपर्नेमा प्रहरी प्रतिवेदनबाटै उठान भएको प्रस्तुत मुद्दामा त्यसो भए गरेको नदेखिने। मुचुल्काको रोहवरमा राखिएका डान्सबारका स्टाफहरू लोकमान श्रेष्ठ र राजेश तामाङले अदालतमा बकपत्र गर्दा आफूहरूलाई बरामदी मुचुल्का भनी सही गराएको नभै क्षतिपूर्ति मिलापत्रको कागज भनी सही गराएको र प्रतिवादीको साथमा Adidas लेखिएको झोला नरहेको एवम् निजबाट कुनै लागु औषध बरामद नभएको भनी बकपत्र गरेका छन्। यसरी ऐनको व्यवस्थाविपरीत तयार पारिएको बरामदी मुचुल्काबाट प्रस्तुत मुद्दाको सुरुवात भएको र बरामदी मुचुल्कामा सही गर्ने व्यक्तिहरूले नै सो विषयमा नभै अन्य विषयमा तयार भएको कागज भनी सही गरेको भनी अदालतमा बकपत्र गरेको देखिँदा यी प्रतिवादी नारायण तामाङउपरको अभियोग शङ्कारहित तवरबाट पुष्टि हुन सकेको देखिएन। यस्तो अवस्थामा प्रतिवादीलाई अभियोग दाबीबमोजिम कसुर कायम गरी सजाय गरेको सुरु फैसला बदर गरी अभियोग दाबीबाट सफाइ दिने ठहराएको पुनरावेदन अदालतको फैसला मिलेकै देखिँदा परिवर्तन गरिरहनुपर्ने नदेखिने।

प्रतिवादी नारायण तामाङलाई अभियोग दाबीबाट सफाइ दिने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०७०।१।३० को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: विदुर काफ्ले

इति संवत् २०७२ साल भदौ २ गते रोज ४ शुभम्।

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७०-CI-०३३५, मोही नामसारी, रमेशकुमार खनालसमेत वि. कृष्णनारायण श्रेष्ठ

वादीका बाबु स्व. तुलसीनारायण श्रेष्ठ रहेको भन्ने तथ्य पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले स्वीकार गरेको हुँदा सोतर्फ थप विवेचना आवश्यक देखिएन । मोहियानी हक कानूनअनुसार प्राप्त हुने हक हुँदा त्यसको समाप्ति पनि कानूनअनुसार नै हुनुपर्ने मानिन्छ । वादी कृष्णनारायणका बाबु स्व. तुलसीनारायणको प्रतिवादीहरूको जग्गामा रीतपूर्वकको मोहियानी हक रहे भएको देखिएकामा त्यसको कानूनी हैसियत रीतपूर्वक समाप्त भैसकेको भन्ने मिसिल संलग्न कागजातहरूबाट खुल्न नआउने । भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ को पाँचौं संशोधनपश्चात् थप भएको दफा २६(घ)२. मा जग्गा बाँडफाँडसम्बन्धी व्यवस्था रहेको र उक्त दफामा "दफा २६घ१. बमोजिम म्यादभित्र जग्गा बाँडफाँड गर्न जग्गावाला वा मोहीमध्ये कसैको पनि निवेदन पर्न नआएमा तोकिएको अधिकारीले ७ नं. फाँटवारी र उपलब्ध भएसम्मका प्रमाण बुझी मोही लागेको जग्गा यस ऐनका अन्य दफाहरूमा उल्लिखित व्यवस्थाको अधीनमा रही बाँडफाँड गरिदिनेछ" भन्ने व्यवस्था गरिएको हुँदा स्वेस्तामा मोहियानी हक रहेको खण्डमा मात्र पनि उपर्युक्त संशोधनपश्चात् अन्य कुनै पनि बहानामा मोहियानी हक समाप्त गर्न मिल्ने नदेखिने ।

भूमिसम्बन्धी ऐनमा भएको चौथो र पाँचौं संशोधनपश्चात् मोहियानी हक स्वतः प्राप्त हुने अवस्थामा बाबुको नाममा रहेको मोही हक छोरामा नामसारी हुन कुनै कानूनी अड्चन देखिँदैन । यसरी प्रचलनमा रहेको कानून कै आधारमा मोहियानी हकको नामसारी हुने अवस्था देखिँदा जग्गा नकमाएको हुँदा मोही लगत कट्टा गरिपाउँ भनी पुनरावेदकले लिएको

जिकिर मनासिब देखिन नआउने । एकपटक मोही कायम भएपश्चात् कानूनबमोजिम उक्त मोही निष्कासन नभएसम्म निजको मोहियानी हक सुरक्षित रहने देखिँदा जग्गा नकमाएको भन्ने आधार र कारण उल्लेख भएकै आधारमा भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ मा भएको चौथो र पाँचौं संशोधनपश्चात् मोही लगत कट्टा गर्न मिल्ने देखिएन । यसरी कट्टा गर्न नमिल्ने मोही लगत नामसारी गरिपाउँ भन्ने निवेदन दिने हक हकवालामा सुरक्षित हुने हुँदा दाबीअनुसार उक्त मोहियानी हक सम्बन्धित हकवालामा नामसारी हुने नै देखियो । मिसिल संलग्न सबुद प्रमाणको रोहमा सुरु भूमिसुधार अधिकारीबाट भएको निर्णय उल्टी गरी कि.नं. ३०४, ३०५ र ९३१ को जग्गामा रहेको मोही तुलसीनारायण श्रेष्ठको नाममा रहेको मोहियानी हक निजका छोरा कृष्णनारायण श्रेष्ठको नाममा नामसारी हुने ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको फैसला मिलेकै देखिन आउने ।

मोही लगत कट्टा गरी बाबुको मोही हक छोरामा नामसारी हुन नसक्ने गरी भएको सुरु फैसला उल्टी गरी दाबीबमोजिम मोही लगत नामसारी गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०७०।१।२ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीहरूको पुनरावेदन जिकिर पुन नसक्ने ।

इजलास अधिकृतः चन्द्रप्रकाश तिवारी

कम्प्युटरः रानु पौडेल

इति संवत् २०७२ साल जेठ २२ गते रोज ६ शुभम् ।
यसै लगाउका मुद्दाहरूमा पनि यसैअनुसार फैसला भएका छन्ः

- ०७०-CI-०३३४, मोही लगत कट्टा, रमेशकुमार खनाल वि. कृष्णनारायण श्रेष्ठ
- ०७०-CI-०३३६, मोही लगत कट्टा, इन्दिरा ढुंगाना खनाल वि. कृष्णनारायण श्रेष्ठ
- ०७०-CI-०३३७, मोही लगत कट्टा, गोविन्दबहादुर खनाल वि. कृष्णनारायण श्रेष्ठ

४

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री ओम प्रकाश मिश्र, ०७१-RC-००५७, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. पासाङ शेर्पा

आफ्नो दूषित अभिलाषा पूरा गर्न नसकेको झोँकमा धारिलो हतियारको प्रयोगबाट वारदात घटाएको देखिँदा निज प्रतिवादीको हकमा ज्यानसम्बन्धी महलको १४ नं. आकर्षित हुने अवस्था देखिएन। वारदातको एकमात्र कारण करणी गर्न नपाएको रिस भन्ने उल्लेख भएको र सोही रिसको आवेग साम्य पार्न जोखिम हतियार प्रयोग गरी भर्खरै जीवनको यौवन अवस्थामा पुगेकी किशोरीको स्वतन्त्रतापूर्वक बाँच्न पाउने अधिकारमा समेत गम्भीर आघात पर्ने गरी वारदातलाई क्रूरतापूर्वक अन्जाम दिएका प्रतिवादीलाई न्यायिक स्वविवेकको प्रयोग गरी अ.ब. १८८ नं. बमोजिम सजाय घटाउनु पनि न्यायको रोहमा मनासिब नदेखिने।

प्रतिवादी पासाङ शेर्पालाई ज्यानसम्बन्धी महलको १३(१) नं. को कसुर गरेको ठहर गरी सर्वस्वसहित जन्मकैद गर्ने सुरु फैसला साधकको रोहमा सदर गरी साधक जाँचको लागि यस अदालतमा पठाउने गरी पुनरावेदन अदालत, इलामबाट मिति २०७०।१।३० मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: चन्द्रप्रकाश तिवारी

कम्प्युटर: रानु पौडेल

इति संवत् २०७२ साल जेठ २२ गते रोज ६ शुभम्।

५

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६८-CR-०१९७, सवारी ज्यान, नेपाल सरकार वि. गुञ्जन लामा भन्ने वीरबहादुर लोप्चन

दुर्घटना भएको मोटरसाइकलमा मृतक र आरोपित सबै सवार रहेकामा दुर्घटनाबाट उक्त मोटरसाइकल सवार व्यक्तिहरूको नै मृत्यु भएको देखिँदा

दुर्घटनामा आरोपित प्रतिवादी वीरबहादुरको समेत मृत्यु हुन सक्ने सम्भावनालाई इन्कार गर्न सकिँदैन। यसरी दुर्घटना हुनुपूर्व अनुमान गर्न नसकिने र दुर्घटना भएको अवस्थामा समेत त्यसका चालक आरोपित व्यक्तिको समेत मृत्यु हुन सक्ने अवस्थामा ज्यान मर्न सक्ने ठूलो सम्भावना छ भन्ने कुराको पूर्व जानकारी प्रतिवादीलाई भएको भन्ने मानी लापरवाहीपूर्वक सवारी चलाएको भनी अनुमान गर्न मिल्ने नदेखिने। प्रतिवादी वीरबहादुरले अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष बयान गर्दा पञ्चराम मोक्तान हल्लिएको कारण मोटरसाइकलको सन्तुलन बिग्रन गै सडकको बायाँतर्फ सालको रूखमा ठक्कर खाई सवारी दुर्घटना भएको भन्ने व्यहोरा लेखाएकामा दुर्घटनास्थलको वस्तुस्थिति विचार गर्दा निजको बयान यथार्थपरक देखिँदा मोटरसाइकल दुर्घटना हुनुमा यी प्रतिवादीले जानाजान लापरवाही गरी सवारी चलाएको भन्ने देखिँदैन। दुर्घटना भएको सवारी साधनको चालक भएको कारणले मात्र निजको लापरवाही स्थापित हुन सक्दैन, स्वतन्त्र प्रमाणहरूबाट लापरवाही गरी सवारी चलाएको तथ्य पुष्टि हुनुपर्दछ। सवारी चलाउँदाका बखत पर्याप्त सावधानी अपनाए तापनि आकस्मिकरूपमा उत्पन्न भएको कुनै कारणबाट सवारी दुर्घटना हुन जान्छ भने त्यसलाई लापरवाही अथवा जानाजान गरिएको कार्य भनी नामकरण गर्नु उचित देखिँदैन। मिसिल संलग्न कागजातबाट प्रतिवादी वीरबहादुरले मोटरसाइकल चलाउँदा पर्याप्त सावधानी अपनाउन खोजे पनि मोटरसाइकलमा सवार पञ्चरामको शरीर हल्लिएको कारण सवारी साधनको सन्तुलन बिग्रन गई हुन गएको दुर्घटनामा प्रतिवादीको लापरवाही रहेको भनी सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा १६१(२) बमोजिम सजाय गर्न मिल्ने नदेखिने।

दुर्घटना भएको सवारी साधन भाडाको सवारी नभई निजी सवारीको रूपमा रहेको दुइपाङ्ग्रे मोटरसाइकल भन्नेमा विवाद छैन। उक्त मोटरसाइकल

दुर्घटना भई पैदलयात्रू तथा अन्य तेस्रो पक्षको मृत्यु हुन गएको नभई मोटरसाइकलमै सवार व्यक्तिको नै मृत्यु भएको प्रस्तुत दुर्घटनालाई पूर्वानुमानयोग्य लापरवाहीपूर्णकार्यमान्नसकिँदैन। व्यक्तिगतप्रयोजनको लागि प्रयोग हुने सवारी साधन मोटरसाइकल चलाउँदा अन्य सवारी साधन चलाउँदा जस्तो तेस्रो पक्षको ज्यान जान सक्ने जोखिम कम हुने हुँदा मोटरसाइकल दुर्घटना भई कायम हुन आएको वारदातलाई अन्य सवारी दुर्घटना भै उत्पन्न हुने परिणामसँग तुलना गर्नु उपयुक्त नदेखिने। नागरिकको सेवा सुविधाका लागि सञ्चालन हुने सार्वजनिक सवारी साधन र व्यक्तिले नितान्तरूपमा आफ्नो व्यक्तिगत प्रयोजनको लागि चलाउने मोटरसाइकलको दुर्घटनाबाट उत्पन्न हुने जोखिम एकै प्रकृतिको हुन सक्दैन। सार्वजनिक सवारी दुर्घटना हुँदा सवारी साधनभित्र रहेका तथा सडकछेउमा रहेका धेरै मानिसहरूको ज्यान जाने जोखिम हुन्छ भने मोटरसाइकल दुर्घटनाबाट सीमित सङ्ख्यामा मानिस हताहत हुने सम्भावना रहन्छ। यसरी फरक किसिमका सवारी साधनको दुर्घटना हुँदा त्यसबाट उत्पन्न हुने जोखिम पनि सोहीअनुसार नै घटीबढी हुने हुँदा लापरवाहीको मापन पनि सोहीअनुसार गर्नुपर्ने हुन्छ। सबै किसिमको सवारी दुर्घटनामा एउटै मापदण्ड अवलम्बन गरिनु न्यायोचित नदेखिने।

सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा १६१(३) मा "कसैको ज्यान मर्न सक्दछ भन्ने नदेखिएको अवस्थामा कसैले कुनै सवारी चलाउँदा सवारी दुर्घटना हुन गई सवारीमा रहेको वा सवारीबाहिर जुनसुकै ठाउँमा रहे बसेको कुनै मानिसको मृत्यु हुन गएको रहेछ भने त्यसरी सवारी चलाउने व्यक्तिलाई एक वर्षसम्म कैद वा दुई हजार रूपैयाँ जरिवाना वा दुवै सजाय हुनेछ" भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको पाइन्छ। मिसिल संलग्न तथ्य प्रमाणहरूबाट प्रतिवादीले मोटरसाइकल चलाउँदाका बखत कसैको ज्यान मर्न सक्ने अवस्था नदेखिएकामा अकस्मात् भएको सवारी दुर्घटनाबाट

मानिसको मृत्यु भई कायम हुन आएको वारदातमा माथि उल्लिखित कानूनी व्यवस्थाअनुसारको कसुर कायम हुने देखिँदा जानाजान लापरवाही गरी सवारी चलाएको भन्ने तथ्य स्थापित नै हुन नसकेको प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादी वीरबहादुरको कार्यलाई सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा १६१(२) अनुसारको कसुर मान्न मिल्ने नदेखिने।

प्रस्तुत मुद्दाका आरोपित प्रतिवादीले सवारी चालक अनुमतिपत्र प्राप्त नगरेको भए तापनि निजले तीव्र गतिमा सवारी चलाएको प्रमाणित हुन नसकेको र घटनाबाट पीडित तेस्रो पक्ष नभई स्वयम् उक्त मोटरसाइकलमा सवार व्यक्तिहरू नै रहेको अवस्थामा पुनरावेदन अदालतको फैसला फरक पर्न सक्ने भनी मिति २०७०।१२।११ मा यस अदालतबाट विपक्षी झिकाउने गरी भएको आदेशसँग सहमत हुन नसकिने। सुरु फैसला केही उल्टी गर्दै प्रतिवादी वीरबहादुर लोप्चनलाई सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा १६१(३) अनुसार ३ महिना कैद र रु. २०००।- जरिवाना हुने गरी भएको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०६७।१२।१५ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: चन्द्रप्रकाश तिवारी

कम्प्युटर: रानु पौडेल

इति संवत् २०७२ साल जेठ १८ गते रोज ५ शुभम्।

६

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६९-CR-०४७०, अपहरण तथा शरीर बन्धक र रहजनी चोरी, नेपाल सरकार वि. पवन भरसमेत

सुरूको ठाडो जाहेरी मोटरसाइकल चोरीसम्ममा सीमित रहेको, दोस्रो जाहेरी पहिलो जाहेरवाला प्रमात्माप्रसाद यादवका भाइ सत्रूहन यादवबाट परेकामा पहिलो र दोस्रो जाहेरीका

विषयवस्तुहरू परस्परमा मेल खाएको देखिँदैन । आफ्नो भाइ सवार रहेको मोटरसाइकल चोरी भएको भन्ने पनि पहिलो जाहेरीमा खुलेको देखिँदैन । प्रतिवादी प्रभुदयाल अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष कसुरमा साबित रहे पनि अदालतमा इन्कार रहेका छन् । फरार रही पछि पक्राउ परेका प्रतिवादीहरूले पवन भर र जितेन्द्र कुर्मी अदालतसमक्ष आरोपित कसुरमा इन्कार रही बयान गरेको अवस्था छ । सुरुको ठाडो जाहेरीका जाहेरवाला अर्थात् वादी पक्षका साक्षी प्रमात्माप्रसाद यादवले सुरु जाहेरीमा वारदात मिति २०६५।५।२६ उल्लेख गरेकामा अदालतमा बकपत्र गर्दा वारदात मिति २०६५।५।१९ भनी उल्लेख गरेबाट सुरुको ठाडो जाहेरी र बकपत्रको व्यहोरा परस्परमा बाझिएको देखिन्छ । जाहेरवाला सत्रूहन यादवले अदालतसमक्ष बकपत्र गर्दा घटना हुँदा तत्काल प्रतिवादी प्रभुदयाललाई नचिनेको, निज पक्राउ परेपछि निजको भनाइअनुसार जाहेरी दिएको र आफूलाई घेरा हाल्नेमध्ये एक व्यक्ति प्रभुदयाल हुन् भन्ने कुरा निज प्रभुदयालको बयानबाट यकिन गरेको भनी उल्लेख गरेबाट निज प्रतिवादी पक्राउ परेपछि भएका अनुसन्धानको आधारमा आफूले पोल गरेको भन्ने देखिन आउँछ । साथै चोरी भएको भनिएको मोटरसाइकल हाल प्रमात्माप्रसाद यादवको कब्जामा रहेको भन्ने कुरा निजको बकपत्रबाटै पुष्टि भएको देखिने ।

वारदातको विषयमा परस्पर विरोधाभाषी तथ्यहरू आएबाट अभियोगदाबी आफैँमा स्पष्ट देखिँदैन । सुरुको ठाडो जाहेरीमा मोटरसाइकल चोरी भएकोसम्म उल्लेख गर्नु र दोस्रो जाहेरीमा थप घटनाक्रम उल्लेख गर्नु आफैँमा सन्देहास्पद छ । चोरी भएको भनिएको मोटरसाइकल स्वयम् सवारी धनीसँग हुनु, मोटरसाइकल दसीको रूपमा पस भएको नदेखिनुसमेतबाट अभियोग दाबीबमोजिम कसुर पुष्टि हुन सक्ने स्थिति नदेखिँदा प्रतिवादीहरूलाई सफाइ दिएको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको फैसला मिलेकै

देखिन आउने ।

तसर्थ, सुरु रूपन्देही जिल्ला अदालतको फैसला केही उल्टी गरी प्रतिवादीहरूलाई अभियोग दाबीबाट सफाइ दिने ठहराएको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको मिति २०६९।१।२५ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत : विदुर काफ्ले

कम्प्युटर : रानु पौडेल

इति संवत् २०७२ साल भदौ १ गते रोज ३ शुभम् ।

७

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७०-CR-०३३०, जबर्जस्ती करणी, नेपाल सरकार वि. दीपक वि.क.

पीडितको स्वास्थ्य परीक्षण प्रतिवेदनबाट योनीमा कुनै घाउचोट नरहेको, योनी नच्यातिएको र करणीको लक्षण नदेखिएको भनी उल्लेख भएको र प्रतिवादीको स्वस्थ परीक्षण प्रतिवेदनमा समेत योनाङ्ग वरिपरि घाउचोट नरहेको र करणीको लक्षण नदेखिएको भनी उल्लेख भएको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीको योनाङ्ग वरिपरि घाउचोट नरहेको र करणी गरेकोसमेत नरहेको तथा पीडितको योनीमा समेत कुनै घाउचोट नरहेको, योनी नच्यातिएको र योनीमा करणीको कुनै लक्षण फेला नपरेको भन्ने स्वास्थ्य परीक्षण प्रतिवेदनबाट समेत प्रस्तुत वारदात पूर्णरूपमा जबर्जस्ती करणीको नभै जबर्जस्ती करणीको उद्योगसम्म रहेको देखिन्छ । सो कुरालाई प्रतिवादीको बयानबाट पनि समर्थित हुन आउनुको साथै जाहेरवालाको बकपत्रबाटसमेत प्रतिवादी आफ्नी छोरीमाथि चढेको देखे पनि स्पष्टरूपमा करणी नै गरेको भनी लेखाउन सकेकाले प्रस्तुत वारदात जबर्जस्ती करणीको उद्योगसम्ममात्र रहेको देखिँदा यस अदालतको मुद्दा दोहोर्याई हेर्ने निस्सासँग समेत सहमत हुन सकिएन । अतः यी प्रतिवादीउपर जबर्जस्ती

करणीको उद्योग ठहर गरेको सुरु फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालतको फैसला मिलेकै देखिन आउने । यी प्रतिवादी दीपक वि.क. लाई मुलुकी ऐन, जबर्जस्ती करणीको महलको ५ नं. बमोजिम उद्योगको कसुर ठहर गरी ऐ. ३(१) नं.को आधा ५ वर्षमात्र कैद सजाय हुने ठहर गरेको सुरु पाल्पा जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको मिति २०६८।९।१९ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत : विदुर काफ्ले

कम्प्युटर: रानु पौडेल

इति संवत् २०७२ साल भदौ १ गते रोज ३ शुभम् ।

८

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७०-CR-१४४१, मानव बेचबिखन, नेपाल सरकार वि. अमृतप्रसाद ओलियासमेत

हामीहरूलाई बुलेट डान्सबारका सञ्चालकसमेतले इच्छाविपरीत छोटो कपडा लगाई डान्स गराउने, रक्सी र चुरोट जस्ता नसालु पदार्थ खुवाई ग्राहकसँग यौनसम्पर्क गर्न लगाउने, बन्धक बनाई बाहिर जान र आफन्तसँग सम्पर्क गर्न नदिने र त्यसो गर्न नमाने फलामे डन्डीले कुटपिट गर्ने गरेकाले आवश्यक कारवाही गरिपाउँ भनी पीडितहरूले किटानी जाहेरी दिएपछि प्रस्तुत मुद्दाको उठान भएको र सोही व्यहोराको पीडितहरूको मौकाको बयान अदालतबाट प्रमाणितसमेत भएको देखिने । प्रतिवादीहरू अमृतप्रसाद ओलिया र प्रभात लामाले अनुसन्धानको क्रममा र अदालतमा समेत इन्कारी बयान गरेका छन् भने गौरव लामाको नाममा पक्राउ परेका व्यक्तिले आफू चरित्रकुमार लामा भएको र आफूउपर कुनै अभियोग नलागेको भनी इन्कारी बयान गरेको देखिन्छ । यी व्यक्ति गौरव लामा नै हुन् भन्ने आधिकारिक प्रमाण वादी नेपाल सरकारबाट पेस हुन

सकेको देखिँदैन । आफूहरूउपर मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारसम्बन्धी कसुर भएको भनी जाहेरी दिई अदालतबाट बयान प्रमाणितसमेत भएको अवस्थामा समेत पीडितहरूले अदालतमा आई प्रतिवादीहरूबाट आरोपित कसुर नभएको र आफ्नो इच्छाविपरीत नग्ननृत्य र वेश्यावृत्तिजन्य कार्य गराएको भनी बकपत्र गरेको देखिन्छ । अनुसन्धानको क्रममा प्रतिवादीहरूले यी पीडितहरूलाई बन्धक बनाएको तथा इच्छाविपरीत रक्सी खुवाई नग्ननृत्य गराएको र ग्राहकहरूसँग यौनजन्य कार्य गर्न लगाएको भन्ने तथ्यलाई पुष्टि गर्न सकेको नदेखिने ।

पीडितहरूले बकपत्रमा आफूहरू उक्त डान्सबारमा लामो समयदेखि आत्मसम्मानपूर्वक काम गर्दै आएको भनी उल्लेख गरेबाट लामो समयसम्म इच्छाविपरीत युवतीहरूलाई डान्सबारमा काम लगाएको अवस्था देखिँदैन भने समूहमा रहेका युवतीहरूलाई अनन्तकालसम्म कुटपिट गरी इच्छाविपरीत डान्सबारमा नाचन लाउने तथा यौनजन्य कार्यमा लगाउन सम्भव पनि हुँदैन । यसबाट पीडित जाहेरवालाहरूको जाहेरी र प्रमाणित बयानसमेतलाई पुष्टि हुने गरी वादी नेपाल सरकारतर्फबाट कुनै प्रमाण पेस हुन सकेको देखिँदैन । यसरी पीडित जाहेरवालाहरूको जाहेरी र प्रमाणित बयानलाई वादी नेपाल सरकारले अन्य स्वतन्त्र प्रमाणबाट पुष्टि गर्न नसकेको र पीडित/जाहेरवालाहरू स्वयम् अदालतमा आई प्रतिवादीहरूबाट आफूहरूउपर आरोपित कसुर नभएको भनी बकपत्र गरेकोसमेत अवस्थाबाट प्रतिवादीहरूको अभियोगदाबी पुग्न सक्ने नदेखिँदा यी प्रतिवादीहरूले आरोपित कसुरबाट सफाई पाउने ठहराएको सुरु फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालतको फैसला मिलेकै देखिन आउने ।

तसर्थ, प्रतिवादीहरू अमृतप्रसाद ओलिया, प्रभात लामा र गौरव लामालाई सफाई दिने ठहराएको सुरुको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत,

पाटनको मिति २०७०।५।९ को फैसला सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत/उपसचिव: विदुर काफ्ले
इति संवत् २०७२ साल भदौ १ गते रोज ३ शुभम् ।

इजलास नं. ७

१

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७०-CR-०१४३, नकबजनी चोरी, नेपाल सरकार वि. आकाश श्रेष्ठ

आफूसमेतको सरसल्लाहमा जाहेरवालाको डेरामा चोरी गरेको र आफ्नो भागमा रु.२६,०००।- परेको भनी यी प्रतिवादीले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष साबिती बयान गरेको देखिन्छ भने सो तथ्यलाई पुष्टि हुने गरी प्रतिवादीको साथबाट रु. २६,०००।- बरामद भएको भन्ने बरामदी मुचुल्कासमेत रहेको देखिन्छ । यी प्रतिवादीले अदालतमा बयान गर्दा विदेश जानको लागि म्यानपावरमा पैसा बुझाउन भनी राहदानीसाथ बाटोमा हिँड्दा पक्राउ परेको र उक्त रकम आफ्नो हो भन्ने बयान जिकिर लिए पनि बरामदी मुचुल्कामा प्रतिवादीको राहदानीसमेत बरामद भएको भन्ने देखिँदैन र यी प्रतिवादीले विदेश जान लागेको भने पनि आफ्नोतर्फबाट समेत राहदानी पेस गर्न सकेको देखिँदैन । विदेश जान लागेको भन्ने राहदानीसमेत पेस हुन नआएको हुँदा यी प्रतिवादीको साथबाट बरामद भएको रकम प्रतिवादीको दाबीबमोजिम निजकै हो भनी विश्वास गर्न सक्ने अवस्था नदेखिने ।

अभियोग दाबीबमोजिम जाहेरवालाको रु. २,१०,०००।- बराबरको धनमाल चोरी गरेकाले सो सम्पूर्ण रकम चोरी गरेको ठहर गरिपाउँ भन्ने जिकिरको सम्बन्धमा विचार गर्दा प्रतिवादी आकाश श्रेष्ठको सँगसाथबाट रु. २६,०००।- मात्र बरामद भएको

देखिन आयो । सोबाहेकको जाहेरीमा उल्लिखित अन्य धनमाल निजबाट बरामद भएको तथा निजले चोरी गरेको मिसिल संलग्न प्रमाणबाट नदेखिँदा अभियोग दाबीबमोजिमको नपुग बिगो रु. १,९४,०००।- यी प्रतिवादीबाट भरिपाउनु मनासिब नदेखिने ।

प्रतिवादी होम भन्ने आकाश श्रेष्ठले जाहेरवालाको डेराकोठाबाट नकबजनी तवरले चोरी गरेको देखिएकाले सुरु काठमाडौँ जिल्ला अदालतबाट निज प्रतिवादीले सफाइ पाउने ठहर्याएको फैसलालाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६८।१०।२४ को फैसला उल्टी हुने ठहर्छ । यी प्रतिवादी होम भन्ने आकाश श्रेष्ठले चोरीको महलको ३ नं. बमोजिम नकबजनी तवरले चोरी गरेको ठहर्छ । सो ठहर्नाले निजलाई सोही महलको १४(१) नं. बमोजिम ऐजनको १२ नं. ले हुने सजायको डेढो बढाई सजाय हुने भएकाले निजले गरेको चोरीको कसुर पहिलो पटकको देखिँदा डेढ महिना कैद र बिगो रु. २६,०००।- को डेढी रु. ३९,०००।- जरिवाना हुने ।

इजलास अधिकृत: गेहेन्द्रराज रेग्मी
कम्प्युटर: चन्द्रा तिमिल्सेना
इति संवत् २०७२ साल साउन २५ गते रोज २ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६९-CR-०४००, भ्रष्टाचार र अनुचित कार्य गरेकामा कारवाही गरिपाउँ, निर्णय बदर, राजलाल यादव वि. मालपोत कार्यालय, सिरहाको प्रमुख मालपोत अधिकृतसमेत

सरकारी जग्गा व्यक्ति विशेषले आफ्नो नाउँमा दर्ता गर्नका लागि माग गरेको कार्य, दर्ता भएको कार्य तथा व्यक्ति विशेषको नाममा दोहोरो दर्ता भएको आदि कार्य आफैँमा भ्रष्टाचारको कसुरभित्र पर्ने कार्य हुन्छन् । भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ३ अनुसार रिस्वत लिने दिने, दफा ४ अनुसार बिना मूल्य वा कम मूल्यमा वस्तु सेवा लिने, दफा ५ अनुसार

दान, दातव्य, उपहार वा चन्दा लिने, दफा ६ अनुसार कमिसन लिने, दफा ७ अनुसार राजश्व चुहावट गर्ने, दफा ८ अनुसार गैरकानूनी लाभ वा हानि पुर्याउने बदनियतले काम गर्ने, दफा ९ अनुसार गलत लिखत तयार गर्ने, दफा १० अनुसार गलत अनुवाद गर्ने, दफा ११ अनुसार सरकारी कागजात सच्याउनेलगायत दफा २० सम्ममा वर्णित सारवान् कसुरमध्ये विपक्षीहरूबाट के कुन दफाअन्तर्गतको कसुर भयो वा के कुन रकम लिने खानेलगायतको काम भयो त्यसलाई अभियोजकले स्पष्टरूपमा अभियोगपत्रमा खुलाउनुपर्छ । सो प्रयोजनको लागि निवेदकले पनि आफ्नो निवेदनपत्रमा तत्सम्बन्धी सबुद प्रमाणसहित किटानी जिकिर लिनु आवश्यक हुने ।

निवेदकले अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगसमक्ष दिएको निवेदनमा उक्त आयोगले छानबिन गरी कानूनबमोजिम निर्णय गरेकै देखिन्छ । यसमा भ्रष्टाचार मुद्दा नै चलनको लागि विपक्षी आयोग पनि सन्तुष्ट हुनु आवश्यक छ । अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले देखादेखी कानूनविपरीत, पक्षपातपूर्ण र अविवेकी भै कसैलाई बचाउने उम्काउने दुस्प्रयास गरेको नपाइएसम्म सम्बन्धित विषयमा निर्णय गर्ने अधिकार पाएको अधिकारीको विवेकाधीन कुरामा यस अदालतले अकाट्य सबुद प्रमाणबिना हस्तक्षेप गर्नु उपयुक्त हुँदैन । माथि उल्लेख भएबमोजिम पुनरावेदकबाट त्यस किसिमको एउटै पनि सबुद प्रमाण गुञ्जन नआएकाले विशेष अदालत, काठमाडौंले मिति २०६८।९।१२ मा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट भएको निर्णय मनासिब ठहर्याई गरेको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदकको जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: इन्द्रकुमार खड्का

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमिल्सेना

इति संवत् २०७२ साल असोज ५ गते रोज ३ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६९-CR-०८१४, अदालतको अपहेलना, कोशिलेशकुमार चौधरी वि. लहान नगरपालिकाको कार्यालय, लहान सिरहासमेत

कुनै पनि निकायले नियमबमोजिम लिएको परीक्षाको नतिजा प्रकाशित गर्नको लागि कानूनमा तोकिएको प्रक्रिया पूरा गर्नुपर्ने नै हुन्छ । लहान नगरपालिका पनि स्थानीय निकाय भएको र उक्त निकायले स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन तथा नियमावलीको पालना गर्नु पर्ने नै हुन्छ । सो हुँदा लहान नगरपालिकामा पदपूर्ति गर्दा पनि स्थानीय स्वायत्त शासन नियमावली २०५६ को नियम २१५ बमोजिमको पदपूर्ति समितिबाट नै हुनु पर्ने देखिन्छ । प्रक्रिया नै पूरा गर्न बाँकी रहेको भनी विपक्षीबाट खुलाई आएको अवस्थामा अदालतले हस्तक्षेप गर्न नमिल्ने ।

इजलास अधिकृत: गेहेन्द्रराज रेग्मी

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमिल्सेना

इति संवत् २०७२ साल साउन २५ गते रोज २ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७०-CI-१२६०, लेनदेन, फारवेस्टर्न ट्रेडिङ कम्पनीसमेत वि. कौशल ठठेर

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को पुनरावेदन अदालतको अधिकार उल्लेख भएको दफा १४ को देहाय (घ) मा तल्लो अदालत...ले मुद्दामा निर्णय गर्नु पर्ने प्रश्नहरू मध्ये केहीमा निर्णय गरी र केहीमा निर्णय नगरी फैसला गरेको रहेछ भने मनासिब माफिकको समय तोकी बाँकी प्रश्नहरूको समेत निर्णय गरी मुद्दा किनारा गर्नु भनी मिसिल तल्लो अदालत... कहाँ पठाउने भनी उल्लेख भएको तदनुसार प्रस्तुत मुद्दालाई सुरु अदालतले खारेज गरी मुद्दाको विषयवस्तुभिन्न प्रवेश नगरी गरेको फैसलालाई बदर गरी पुनः फैसला गर्न पठाउँदा प्रस्तुत मुद्दामा लेनदेन

व्यवहारको महलको ४० नं. नै लाग्ने भनी सो ४० नं. सम्बन्धमा उठेको प्रश्नमा पुनरावेदन अदालत सुर्खेतले अन्तिम निर्णय गरेको कानूनसम्मत नै देखिन्छ । यसरी पुनरावेदन अदालतले टुङ्गो लगाइसकेको सो ४० नं. को विषयमा सुरु अदालतले पुनः सोविपरीत निर्णय गर्नु मुद्दाको अन्तिमताको सिद्धान्तविपरीत त हुन्छ नै अधिकारक्षेत्रको हिसाबले पनि मिल्दैन । त्यसमा प्रतिवादीले सर्वोच्च अदालतमा चुनौती गरी त्यसलाई शुद्धीकरण गर्न सक्नेमा सो नगरी अहिले आएर उक्त विषयमा सुरु अदालतले बोल्न पाउनुपर्छ नभए न्यायिक स्वतन्त्रता रहँदैन भनी सतही कुरा गरेर अदालतलाई दिग्भ्रमित गर्नु ठीक नहुने ।

के कुन मुद्दा सो केही उल्लेख नगरी मात्र “सर्वोच्च अदालतबाट समेत” प्रस्तुत मुद्दामा रु.१,५०,०००।- साँवामध्ये बुझाएको चेकमार्फत भनी तमसुकमा दरपीठ गरेको, भरपाई यो हो भनी प्रतिवादीहरूले छुट्टै भरपाई पेस गर्न सकेको देखिँदैन । वादीलाई प्रतिवादीले चेकबाट छुट्टै रु.१,५०,०००।- बुझाएको भनी भौचर पेस गरेको सो भौचरअनुसारको रकम बुझेको छुट्टै तमसुकमा दरपीठ भएको पनि देखिँदैन । त्यसकारण वादीले पेस गरेको भौचर तमसुकमा दरपीठ अनुसारको रु.१,५०,०००।-रूपैयाँ बुझेको भौचर रहेछ भन्नुपर्ने” भन्ने अदृश्य नजिरलाई आधार बनाएको मिलेन भन्ने प्रतिवादीको थप पुनरावेदन जिकिरले पनि माथि उल्लिखित आधारहरूले गर्दा आफ्नो बल गुमाएको देखिने ।

सुरु सुर्खेत जिल्ला अदालतबाट मिति २०६९।३।६ मा भएको फैसलालाई उल्टी गरेको पुनरावेदन अदालत, सुर्खेतको मिति २०७०।४।३० को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: गेहेन्द्रराज रेग्मी

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमिल्सेना

इति संवत् २०७२ साल साउन २५ गते रोज २ शुभम् ।

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७०-CA-१२७५, उत्प्रेषण / परमादेश, रामअधीन पासवानसमेत वि. बेतीलाल मण्डलसमेत

मुद्दामा सम्पूर्ण बुझ्नु पर्ने प्रमाणहरूसमेत बुझिसकेको स्थितिमा मुलुकी ऐन अ.ब. १८४क तथा १८५ नं. ले उक्त मुद्दा डिसमिस गर्न मिल्ने होइन भन्ने पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर उक्त अ.ब. १८४क नं. तथा अ.ब. १८५ नं बाट समर्थित छैन । अ.ब. १८४क नं प्रमाण बुझ्ने कुरासँग सम्बन्धित रहेको देखिन्छ भने पक्ष तारेखमा रुजु हाजिर रही पेसीको तारेख पाएको र तदनुसार पेसीमा चढेका मुद्दाको हकमा मात्र आकर्षित हुने गरी अ.ब. १८५ नं. को निर्माण भएको पाइन्छ । पेसी नै नलिएको र नतोकिएको अवस्थामा पनि अ.ब. १८५ नं. अनुसार फैसला गर्नुपर्छ भन्न मिल्दैन । ती कानूनहरूले पुनरावेदकलाई मद्दत गर्ने नदेखिने ।

अंश र लिखत बदर मुद्दामा सफल हुनको लागि सगोलको अंशियार हुनुपर्ने भन्ने कुरा मान्न सकिए पनि सगोलको अंशियार हुँदैनमा लिखत बदर मुद्दामा दाबी पुग्छ भन्न मिल्दैन । यी दुईको हदम्याद बेग्लाबेग्लै हुन्छ । लिखत बदर मुद्दामा सफल हुनको लागि वादीको मन्जुरीको अभाव देखिनु आवश्यक हुन्छ । लिखत बदर मुद्दामा फैसला गर्दा निजी आर्जन, पैतृक आर्जन, आफ्नो पालाको आर्जन धेरै कुरालाई विचार गर्नु पर्ने हुन्छ । तथापि माथि उल्लेख भएबमोजिम सबै मुद्दा एकैसाथ डिसमिस भएको र त्यसउपर पुनरावेदकले अ.ब. १७९ नं. बमोजिम पुनरावेदन गर्न नसकेको अवस्थामा ती कुरामा यो रिटबाट हात हाल्नु उपयुक्त नहुने ।

म्याद तामेलीमा घरद्वारमा टाँस गरेको भन्ने छ तर हाप्रो कुन मुखको कस्तो प्रकारको घरमा टाँस गरेको तामेलीमा सो स्पष्ट उल्लेख छैन भन्ने पुनरावेदन जिकिरतर्फ हेर्दा बेरीतसँग डिसमिस

भएमा मात्र सम्बन्धित पक्षले सो हदसम्म पुनरावेदन गर्न पाउने गरी अ.बं. १७९ नं को निर्माण भएको देखिन्छ । उक्त अ.बं. १७९ नं ले डिसमिस भएको फैसलाको जनाउ पक्षलाई दिनु पर्ने कुनै कानूनी व्यवस्था गरेको देखिँदैन । डिसमिस भनेको मुद्दामा उदासीन वा लापरवाह पक्षले पाउने एक प्रकारको दण्ड वा असुविधा हो । यस्तो कामकुरा गर्ने पक्षले मुलुकी ऐन अ.बं. १९३ नं. को दुई पक्ष सम्मिलित रहेको छलफलबाट आएको निष्कर्षजन्य फैसलाको सम्बन्धमा जारी हुने पुनरावेदन म्यादको सुविधा पाउने हक पाउँदैन । यस सम्बन्धमा पुनरावेदकले नेकाप २०३७ को पृष्ठ ५२ मा प्रकाशित नजिरको आधार लिएको हकमा उक्त रिटको विषयवस्तु डिसमिस फैसला थिएन । त्यसमा प्रतिवाद गर्ने म्याद बेरीतपूर्वक तामेल भएको विषयवस्तु थियो । सो रिटले के कुन ठाउँमा म्याद टाँस भयो तामेलीमा उल्लेख नभए त्यस्तो म्याद तामेली अ.बं. ११० नं विपरीत बेरीतको हुने भन्ने सिद्धान्त प्रतिपादन गरेको छ । तर प्रस्तुत म्याद पुनरावेदकको घरदैलामा तामेल भएको भनी स्पष्ट तवरबाट म्याद तामेल भएको ठाउँ उल्लेख भएकाले उक्त नजिर यस विवादमा प्रासङ्गिक देखिन आउँदैन । मुलुकी ऐन, अ.बं. ११० नं को म्याद तामेलीले अ.बं. ११० नं. को रीत पुगेको नपुगेको कुरासम्म हेर्ने हो । त्यसमा साक्षी बसेका व्यक्ति वादीका मिलुवा हुन् भन्ने कुरा रिटमा उठाएकै कारणबाट ती साक्षीहरूलाई विपक्षीको मिलुवा मानी म्याद तामेली बदर हुने कानूनी व्यवस्था उक्त अ.बं ११० नं. मा रहे भएको नपाइने । डिसमिस भएको जनाउ दिने र म्याद तामेल गर्ने कानूनमा कुनै व्यवस्था नभएको र यस्तोमा सम्बन्धित पक्ष आफैँ सचेत भै बेरीत भएमा सो कुरामा पुनरावेदनको उपचार लिनु पर्नेमा यी पुनरावेदकले त्यसतर्फ कुनै प्रयास नगरी अर्थात् डिसमिसको नक्कल लिएको मितिले पुनरावेदन गर्न सकेको देखिँदैन । पुनरावेदकहरूले त्यस किसिमले पुनरावेदन गरेको र पुनरावेदन तहले

नकल लिएको मिति वा अरू मितिमा विवाद खडा गरी वा अरू कुनै कारण देखाई पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ठहराएमा त्यसउपर के कुन उपचार लाग्ने भन्ने त्यसैबेला विचार हुने कुरा हुन्छ । ती सब केही नगरी पुनरावेदकहरू सोझै रिटमा आएकालाई उपयुक्त मान्न नसकिने ।

वादीहरू दुईजना रहेकामा एउटै पानामा दुईजनाको नाउँ उल्लेख भएको म्याद र तामेली व्यहोरा पनि एउटै पानामा जनाएको मिलेन भन्ने पुनरावेदन जिकिर रहेको छ । अदालती काम कुराको हिसाबले यसरी एउटै पानामा दुईजना पक्षको तामेली व्यहोरा उल्लेख गर्नु कताकता अमिल्दो देखिए पनि खास म्याद तामेल गर्दा सबैको तामेली व्यहोरा स्पष्ट उल्लेख भएबाट यस्ता झिना मसिना लेखाइको तौरतरिकाको पूर्णता अपूर्णतालाई धेरै तन्काई त्यसबाट म्याद नै दिनु नपर्ने विषयको म्याद तामेली बदर गर्नु उचित नहुने ।

अतः मिति २०६५।४।२६ को तारेख गुजारेको कारणबाट मिति २०६५।७।४ मा डिसमिस गरेको समेतको सुरु जिल्ला अदालतको डिसमिस आदेश फैसला मिलेकै देखिँदा रिट खारेज गरेको पुनरावेदन अदालत, राजविराजको मिति २०७०।३।३० को फैसला सदर हुने ।

इजलास अधिकृत : गेहेन्द्रराज रेग्मी

कम्प्युटर : चन्द्रा तिमिल्सेना

इति संवत् २०७२ साल साउन २५ गते रोज २ शुभम् ।
यसै लगाउका मुद्दाहरूमा पनि यसैअनुसार फैसला भएका छन्:

- ०७०-CI-१२७६, उत्प्रेषण / परमादेश, रामअधीन पासवानसमेत वि. सिराहा जिल्ला अदालतसमेत
- ०७०-CI-१२७७, उत्प्रेषण / परमादेश, रामअधीन पासवानसमेत वि. सिराहा जिल्ला अदालतसमेत

६

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, मा.न्या. श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७०-CR-१५२३, भ्रष्टाचार गरी सुरु नियुक्ति प्रयोजनका लागि नक्कली प्रमाणपत्र पेस गरेको, सुरेशकुमार यादव वि. नेपाल सरकार

आफूले अनुसन्धान अधिकारी र अदालतसमक्ष गरेको बयान साथै बुझिएका मानिसहरूले अदालतमा आई गरेको बकपत्रसमेतका जिकिर, साक्षी प्रमाणहरूबाट आफू निर्दोष रहेको अवस्था देखिँदादेखिँदै त्यसले मान्यता पाउनु पर्नेमा अनुसन्धान अधिकारीले सङ्कलन गरेका प्रमाण, अदालतका आदेशले सङ्कलित मिसिल संलग्न प्रमाणहरूबाट पुनरावेदकको शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र सधैं साँचो व्यहोराको नरहेको कुरा देखिन आएको अवस्थामा पुनरावेदकको यो जिकिर आफैँमा प्रतिवादीले आरोपपत्रबाट सफाई पाउने पर्याप्त आधार हुन नसक्ने। पुनरावेदक र आरोपकर्ताको अभिकथन र प्रमाणमध्ये कसले मान्यता पाउने भन्ने सन्दर्भमा हेर्दा पुनरावेदकको भन्दा आरोपकर्ताको कथन र प्रमाण विश्वसनीय मान्नु पर्ने हुन्छ। आरोपकर्ता भनेको कानूनी व्यक्ति हो। निजले कसैप्रति पूर्वाग्रह नराखी आफ्नो कानूनी कर्तव्य पूरा गर्ने कुराको प्रारम्भिक अनुमान गर्नु पर्ने कानूनी र न्यायिक संरचनाको बल निजलाई प्राप्त भएको हुन्छ जुन कुरा पुनरावेदकलाई प्राप्त भएको हुँदैन। पुनरावेदकको पक्षमा रहने निर्दोषिताको अनुमान र फौजदारी मुद्दामा अभियुक्तको कसुर प्रमाणित गर्ने भार जस्ता कानूनी प्रावधानसँग यसलाई जोड्न मिल्दैन। पहिलो अवस्थामा अभियोजक र प्रतिवादीको प्रमाण बाझिएमा के आधारमा कसले पेस गरेको प्रमाणलाई विश्वसनीय मान्नु पर्ने भन्ने कुराको निरोपणको प्रश्न विद्यमान रहन्छ भने दोस्रोमा त्यो प्रमाणले अभियुक्तको निर्दोषिताको अनुमानलाई विस्थापित गर्न सके नसकेको र वादीले अभियुक्तको कसुरलाई शङ्कारहित

तवरबाट प्रमाणित गर्न सके नसकेको भन्ने कुराको निरोपणको प्रश्न रहन्छ। अतः अनुसन्धानकर्ताले प्रमाण सङ्कलन गरेको निकायमार्फत आएको प्रमाणलाई आधार बनाउन मिल्दैन भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

प्रमाणपत्र आफूले पेस नगरेको, उक्त विद्यालयमा अङ्ग्रेजी विषयको अध्यापन गर्ने शिक्षक सुरेशकुमार यादव आफू नभएकाले अभियोगदाबीबाट सफाई पाउँ भन्नेबाहेक प्रतिवादीको अरु पुनरावेदन जिकिर नरहेको यी प्रश्नहरूको सही र तार्किक सम्बोधन विशेष अदालत काठमाडौँको फैसलामा आइसकेको देखिँदा पुनः विवेचना गरिरहन आवश्यकतासमेत नहुँदा र उल्लिखित प्रमाणपत्र झुठ्ठा देखिएको हुँदा प्रतिवादीले साबिक भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०१७ को दफा १२ को कसुर गरेको ठहराई उक्त ऐनको दफा १२ र २९(२) बमोजिम रु. ५००।- जरिवाना गरेको विशेष अदालत, काठमाडौँको मिति २०७०।९।८ को फैसला मिलेकै देखिँदा उक्त फैसला सदर हुने ठहर्छ। आरोपपत्रबाट सफाई पाउँ भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: इन्द्रकुमार खड्का

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमिल्सेना

इति संवत् २०७२ साल असोज १८ गते रोज २ शुभम्।

७

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६५-CR-०२२०, ज्यान मार्ने उद्योग, नेपाल सरकार वि. चक्रे भन्ने मिलन गुरुङसमेत

कुटपिटको कसुरमा पनि घाउ चोटको आकृति र प्रकृति साङ्घातिक पनि हुन सक्ने हुन्छ। कुटपिट साङ्घातिक र गम्भीर पनि हुन सक्ने भन्ने तथ्य कुटपिटको महलको २, ६, ७ र ९ नं. तथा ज्यानसम्बन्धीको महलको ११ र १२ नं. समेतले प्रष्ट्याएको देखिन्छ। सो हुँदा प्रतिवादीहरूले खुकुरी,

तरवार तथा रड जस्ता हतियार प्रयोग गरी आक्रमण गरेको भन्ने तथ्यलाई आधार मानी ज्यान मार्ने मनसाय रहेको थियो भनी मान्न सक्ने अवस्था नआउने ।

यी पीडितले मेडिकेयर अस्पतालबाट उपचार गराएको भनिएको स्थितिमा जाँच गरेको अवस्था र हाल पीडितको यो यस प्रकारको अवस्था छ भनी जाहेरवाला पीडित वा वादी पक्षबाट अदालतले जानकारी पाउने खालका कुनै पनि कागजात मिसिल संलग्न रहेको देखिएन । वादी पक्षले पीडितलाई अदालतमा उपस्थित गराउन नसकेपछि सुरु अदालतको आदेशसमेतबाट अ.बं. ११५ नं. बमोजिम पटकपटक म्याद जारी गर्दासमेत उपस्थित हुन नआएको अवस्था देखिन आएको छ । प्रत्यक्षदर्शी भनी जाहेरी दरखास्तमा भनिएका रेवतबहादुर कार्कीसमेतलाई वादी पक्षले उपस्थित गराउन सकेको छैन भने पटकपटक अदालतबाट म्याद जारी हुँदासमेत निज रेवतबहादुर कार्कीसमेत अदालतमा उपस्थित हुन आएको अवस्था देखिँदैन । यस अदालतको मिति २०७१।३।२९ को आदेशानुसार जाहेरवाली आशा श्रेष्ठ एवम् प्रत्यक्षदर्शी रेवतबहादुर कार्कीसमेतको नाउँमा अ.बं. ११० नं. बमोजिम म्याद तामेल गर्दासमेत निजहरू अदालतसमक्ष हाजिर हुन आई बकपत्र गरेको अवस्था देखिएन । जसबाट पीडितको यस्तो अवस्था रहेछ भनी अदालतले यथार्थ जानकारी लिन सक्ने अवस्थासमेत रहेन । स्पष्ट र विश्वासयुक्त प्रमाणको अभावमा केवल अनुमानको भरमा मात्र ज्यान मार्ने उद्योग प्रमाणित गरी प्रतिवादीलाई सजाय गर्नु फौजदारी न्यायको सिद्धान्तविपरीत हुन जाने ।

माथि वर्णित आधारहरूबाट यी प्रतिवादीहरूले ज्यान मार्ने मनसायले नै पीडित सञ्जय श्रेष्ठउपर प्रहार गरेका रहेछन् भनी शङ्काको भरमा मात्र निष्कर्षमा पुग्न सकिने अवस्था रहेन । मिसिल संलग्न घटनास्थल मुचुल्का तथा घाउ जाँच केस फारामसमेतबाट कुटपिटको वारदात भएको देखिन आयो । प्रस्तुत

मुद्दामा पीडित पक्षले घाउ तथा पीडाको उपचारका विभिन्न चरणहरूमा के कस्तो प्रगति भै के कति खर्च भएको छ भन्नेसमेतका कुरामा र सजायसमेतका कुरामा कुटपिटतर्फ दाबी गरेका अवस्थामा प्रतिवादीहरूको कसुर हो होइन र दाबीबमोजिमको सजायसमेत हुनु पर्ने हो होइन भन्ने कुरामा ठहरेबमोजिम हुने नै हुँदा प्रस्तुत मुद्दा सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २७ बमोजिम सरोकारवाला पक्ष पीडितलाई झिकाई निजले सकार गरेमा कुटपिटतर्फ परिणत गरी कानूनबमोजिम कारवाही किनारा गर्ने गरी प्रस्तुत मुद्दा दुनियावादी फौजदारी कुटपिट मुद्दामा परिणत गर्ने गरी भएको सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतको फैसलालाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६४।११।१३ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । निस्सा प्रदान गर्दा लिइएको आधारसँग सहमत हुन नसकिने ।
इजलास अधिकृत: गेहेन्द्रराज रेग्मी
कम्प्युटर: चन्द्रा तिमिल्सेना
इति संवत् २०७२ साल साउन १८ गते रोज २ शुभम् ।

८

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०६८-CI-०९०८, निषेधाज्ञा / परमादेश, कृष्णकान्त झा महापात्र बाहुनसमेत वि. जनकपुर नगरपालिकाको कार्यालय जनकपुरसमेत
हाप्रा पूर्वज जोगी झाले आफ्नो नम्बरी जग्गामा खनाउनुभएको कि.नं. ५५ को ज.वि. ३-१-३ कायम भएको पोखरीको रेखदेख संरक्षण हामीले गरेका छौं । सो पोखरीको डिलमा सुकुम्बासी भनी जग्गा वितरण गर्ने र बसाउने योजनामा विपक्षी कार्यालयका पदाधिकारीहरू लाग्नुभएको हुँदा पोखरी भर्ने, पुर्ने, डिलहरू आबाद गर्ने र घरबास गर्ने गराउने कार्यसमेत गर्न नपाउने गरी पोखरीको संरक्षण गरिपाउँ भन्ने निवेदन रहेकामा निवेदन खारेज हुने ठहराई पुनरावेदन अदालत, जनकपुरले फैसला गरेको देखिने ।

विवादित पोखरीको पोत मिनाहा भएको

देखिन्छ । यसबाट पोखरी रहेको जग्गाप्रति पुनरावेदकहरूले कुनै दायित्व वा जिम्मेवारी व्यहोर्नु पर्ने अवस्था रहँदैन । विवादित पोखरी पुनरावेदकहरूको भोगचलनमा रहेको अवस्था पनि छैन । उक्त पोखरीमा पुनरावेदन जिकिरबमोजिम सुकुम्बासी बसाउने काम भएको छैन । पोखरीको संरक्षण गर्न आफूहरू दत्तचित्त भै लागेको भन्ने विपक्षी गुठी संस्थान र नगरपालिकाको जिकिर देखिन्छ । पोखरीको संरक्षण भएन भन्नेतर्फ पुनरावेदकबाट ठोस प्रमाण प्रस्तुत हुन सकेको अवस्था छैन । पुनरावेदकका पुर्खाले समाजलाई सुम्पीसकेको उक्त पोखरीका सम्बन्धमा प्रस्तुत निवेदनबाट हस्तक्षेप नै गर्नु पर्ने अवस्था विद्यमान रहेकोतर्फ पुनरावेदकहरूले यस इजलासलाई सन्तुष्ट पार्न सक्नुभएको देखिँदैन । तसर्थ पुनरावेदकको निवेदन जिकिरलाई खारेज गरेको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरको मिति २०६८।३।२१ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: गेहेन्द्रराज रेग्मी

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमिल्सेना

इति संवत् २०७२ साल साउन २४ गते रोज १ शुभम् ।

इजलास नं. ८

१

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६४-CR-०८३०, गैरकानूनीरूपमा सम्पत्ति आर्जन गरी भ्रष्टाचार गरेको, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगका अनुसन्धान अधिकृत कुमार चुडालको प्रतिवेदनले नेपाल सरकार वि. अर्थ मन्त्रालयका सह सचिव श्रीराम पन्तसमेत

राष्ट्र सेवकले परीक्षणयोग्य सम्पत्ति र आयको विवरणसहितको लेखा राख्न पर्ने कुनै कानूनी व्यवस्था रहे भएको पाइँदैन । घरजग्गा जस्तो प्रकृतिको अचल सम्पत्ति जोड्ने क्रममा निर्माण सामग्री जस्तो

वस्तुको मोल तत्कालै तिर्न नसकी पछिसम्म पनि तिर्दै जाने गरेको, त्यसै गरी आफन्तबाट सरसापटी लिई तत्काल काम सम्पन्न गर्ने र पछि तिर्दै जाने प्रचलन हाम्रो समाजमा नरहेको होइन । कानूनको व्याख्या सामाजिक परिवेशमा गर्न न्यायोचित हुन्छ । यान्त्रिक रूपबाट कानूनको प्रयोग र व्याख्या गर्न पर्ने मान्यता कानूनले राख्दैन र त्यसरी प्रयोग गरेमा अन्याय पर्न जाने अवस्था आउन सक्दछ । यी सबैकुरा विचार गरी जाँच अवधि भरको आय र व्ययको हिसाब एकमुष्ट रूपमा गर्ने कार्य यस्तै प्रकृतिको अन्य मुद्दामा यस अदालतले गर्दै आएको पनि छ । अतः सम्पत्ति आर्जन गर्दाका अवस्थाको स्रोतको हिसाब नगरी जाँच अवधिमा प्राप्त सम्पत्ति र आम्दानीको परीक्षणबाट निष्कर्षमा पुग्न औचित्यपूर्ण हुँदा सो आधारमा प्रतिवादीहरूको सम्पत्ति र आयको निर्धारण गरि निष्कर्षमा पुगेको विशेष अदालतको फैसला मिलेको नदेखिएको भन्ने वादीको पुनरावेदन जिकिरसित सहमत हुन नसकिने । विभिन्न मिति र विभिन्न स्थानामा प्रतिवादीहरूको नाममा १२ कित्ता जग्गा खरिद भएको देखिन्छ । आरोपपत्रमा उक्त जग्गाको मोल रु. ६१,४२,५००।- कायम गरिए पनि लिखत मूल्य रु.१०,२८,३५०।- भएको देखिन्छ । यस्तो प्रकृतिको अन्य मुद्दामा अन्यथा प्रमाणित भएमा बाहेक जग्गा खरिद गर्दाको समयमा पारित हुँदा लिखतमा उल्लिखित मोललाई नै वास्तविक मूल्य कायम गर्ने गरिएकाले लिखत पारित हुँदा पेस भएको प्रमाणबाट बकसपत्रबाट प्राप्त जग्गासमेतको वास्तविक मोल रु. १०,२८,३५०।- कायम गरेको विशेष अदालतको निर्णय मिलेकै देखिने ।

घर निर्माणको लागत सम्बन्धमा वादी प्रतिवादीले जे जस्तो जिकिर लिएपनि आवास तथा भौतिक योजना मन्त्रालय, सहरी विकास तथा भवन निर्माण विभागले सम्बन्धित वर्षको लागि निर्धारित गरेको दररेट नै लागू हुने हुँदा निर्माण वर्षको दररेटअनुसार रु. २२,४९,४६२।- र घरको विशेष

काम भनी मूल्याङ्कन भै आएको रू. १,६५,२६६।- समेत गरी रू. २४,१४,७२८।- कायम गरी सोमध्ये सहरी तथा भवन निर्माण विभागको २०६४।४।९ को पत्रानुसार व्यक्तिले घर बनाउँदा नलाम्ने ठेकेदारको ओभरहेड र ठेक्का करबापतको २० प्रतिशत घटाई घर निर्माण लागत भनी रू.१९,३१,७८२।- कायम गरेको विशेष अदालतको निर्णय मनासिबै देखिने।

फर्निचरको हकमा ५० प्रतिशत घटाई रू.३,५१,२९४।- र विद्युतीय उपकरणको हकमा मूल्याङ्कित रकम रू.२,५१,४००।- प्रतिवादीहरूको सम्पत्तिमा गणना गरेको विशेष अदालतको फैसला मिलेकै देखिने।

आरोपपत्रको तालिका नम्बर ३ मा प्रतिवादी श्रीराम पन्त भवानीदेवी पन्त, सुभाष पन्त र श्रृजित पन्तको नाममा विभिन्न बैंकमा बचत र मुद्दती खातामा भएको रू. १४,८३,०६७।- मा विवाद नरहेकाले सो रकम प्रतिवादीहरूको सम्पत्तिमा गणना गरेको मिलेकै देखिने।

प्रतिवादीहरूको नाममा रहेको रू. ५५,६००।- को सेयर रहेको जिकिर आयोगद्वारा प्रस्तुत आरोपपत्रमा उल्लेख रहेकामा सोमध्ये रू.१,८००।- बोनस सेयर रहेकाले सेयरबापत रू.५३,८००।- प्रतिवादीहरूको घर खान तलासीबाट नेपाली, अमेरिकन डलर, जापानी यान, ट्राभेल चेक, थाई भाट, पेसो र ब्रिटिस पाउन्डसमेतको नेपाली मुद्रामा हुने रकम रू.४,४३,०१३।- र रू. १,५४,३५८।- को बरामद सुनको गहनासम्बन्धमा विवाद नरहेकाले सो रकम प्रतिवादीहरूको सम्पत्तिमा गणना गरेको विशेष अदालतको फैसलालाई अन्यथा मान्न नसकिने।

उत्तमराज पाण्डेको नाममा भएको रकम निजको नभै प्रतिवादी श्रीराम पन्तको हो भन्ने तथ्ययुक्त प्रमाण बेगर सो रकमलाई प्रतिवादी श्रीराम पन्तको आर्जनको मान्न मिल्दैन। प्रतिवादी भवानीदेवी

पन्त र प्रतिवादी उत्तमराज पाण्डे दिदीभाइ भएकाले एकअर्काको सामान र कागज एकअर्काका घरमा फेला पर्नुलाई अस्वाभाविक मान्न मिल्दैन। यसरी अनुसन्धानबाट अन्यथा प्रमाणित नभएकाले खाताबाट रकम निकालेकै आधारमा शङ्का र अनुमान गरी सो रकम प्रतिवादी श्रीराम पन्तको भएको अर्थ लगाउन विवेकसम्मत हुन नसक्ने।

उषा विष्ट, नितम विष्ट तथा उत्तमराज पाण्डेको नाममा रहेको रकमको हकमा प्रमाणबाट प्रतिवादी श्रीराम पन्तको भएको तथ्य शङ्कारहित तवरले समर्थित नभएकाले सो रकम प्रतिवादी श्रीराम पन्तको आर्जनको मान्न नसकिने भन्ने निष्कर्षमा विशेष अदालत पुगेको कुरा मिलेकै देखिने।

राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको मिति २०६३।१।१।६ को पत्रबमोजिम प्रतिवादी भवानीदेवी पन्तले तलब, भत्ता, सापटीसमेत बापत प्राप्त गरेको जम्मा रू. १८,७४,९३३।- समेत प्रतिवादी श्रीराम पन्तको आयमा समावेश गर्न पर्ने नै हुँदा सोसमेतको रकम जोडी तलब भत्ताबापत रू.३१,२०,५५२।- आर्जन गरेको भनी विशेष अदालतबाट निर्धारण भएको मिलेकै देखिने।

प्रतिवादीले अमिल्दो र अस्वाभाविक उच्च जीवनस्तर यापन गरेकाले निजलाई भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २०(१) बमोजिम सजाय गरिपाउँ भन्ने कुरा आरोपपत्रमा उल्लेख रहे पनि जाँच अवधिमा प्रतिवादीले रू. ७३,९८,३८४।- वैध आय आर्जन गरेको छ भने सो अवधिमा निजले रू.५६,९७,०६४।- को सम्पत्ति जोडेको तथ्य मिसिल संलग्न प्रमाणहरूबाट तर्कसम्मत रूपबाट पुष्टाई भएको हुँदा प्रतिवादीले अस्वाभाविक र अमिल्दो तवरले उच्च जीवनस्तर यापन गरेको आरोपको पुष्टाई नभएकाले प्रतिवादी श्रीराम पन्तले आरोपित कसुर गरेको नठहराई सफाई दिने गरी भएको विशेष अदालत काठमाडौंको

मिति २०६४।८।२१ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

शाखा अधिकृत: अम्बिकाप्रसाद दाहाल

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७२ साल असार १६ गते रोज ४ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७०-८।-०१६५, रैकर परिणत दर्ता, दानमाया तुलाधर वि. शम्भुलाल कायस्थ

दाबीको कि.नं. १८१ को जग्गा निजी गुठीको हो भनी पुनरावेदक दानमाया तुलाधरको जिकिर रहे पनि निजै दानमाया तुलाधरको पति सर्वार्थ रत्न तुलाधरले उक्त जग्गा का. नघल १६८ र २३० नं. को पोता लगत भिडाई दर्ता गर्न मालपोत कार्यालय, डिल्लीबजारमा २०६२।९।३ र २०६२।९।२९ मा निवेदन दिएबाट सो निवेदन साथ प्रस्तुत स्वेस्तामा विवादित कि.नं. १८१ को जग्गा बिर्ता हो भन्ने कुरा उल्लेख भएको देखिन्छ । नापी गोश्वारा बिर्ता जग्गालाई रैकरमा परिणत गर्ने निकाय नभएको साथै मालपोत कार्यालयबाट नापीमा पत्राचार गरेकामा नापी कार्यालयले २०६६।१।२३ मा च.नं. २६३३ को पत्रद्वारा पठाएको जानकारीमा विवादित जग्गाको जग्गा वा घरधनीको महलको सहिछाप महलमा सहिछाप दर्ता नभएको साथै दर्ता प्रमाणित नै नभएको र नापीमा समेत जग्गा दर्ता नगरेको कुरा उल्लेख भएबाट नापीमा जग्गा दर्ता गरेको पुनरावेदिकाको जिकिरको पुष्ट्याइँ भएको देखिएन । अतः दाबीको कि.नं. १८१ को जग्गा बिर्ता भएको कुरा माथि गरिएको विवेचनाबाट स्पष्ट हुने ।

बिर्ता उन्मुलन ऐन, कानूनी व्यवस्था हेर्दा दफा ७(१) बमोजिम बिर्तावालाले रैकर परिणत गर्न निवेदन नदिए सोही ऐनको दफा ७(क) बमोजिम मोहीले रैकरमा परिणत गर्न पाउने हुन्छ । बिर्ता उन्मुलन ऐन, २०१६ को दफा १२(क) मा २०४९ साल असार

मसान्तसम्ममा कसैको नाममा रैकरमा परिणत गरी दर्ता भै नसकेको "ख" श्रेणीको बिर्ता जग्गा सो कमाउने व्यक्तिको नाममा मात्र दफा ७क बमोजिम दर्ता गरिने र सोपछि "ख" श्रेणीको बिर्ता जग्गा बिर्तावालाको नाममा दर्ता हुन नसक्ने र दर्ता भएमा पनि मान्यता नपाउने भन्ने कानूनी व्यवस्था देखिएकामा दाबीको कि.नं. १८१ को जग्गा बिर्ता भएकामा रैकर परिणततर्फ जग्गाधनीको दाबी म्यादभित्र नपरेको कारण निजको नाममा रैकर परिणत भै दर्ता हुन सक्ने कानूनी आधार रहे भएको छैन । का.जि. नगर वडा नं. १७ कि.नं. १८१ को क्षे.फ. ०-१३-०-२ को जग्गाको जग्गावालाको महलमा जगत रत्न तुलाधर र मोही महलमा शम्भुलाल कायस्थ व्यहोरा महलमा यो जग्गा जगत रत्न तुलाधरको मैले बाजेको पालादेखि घर बनाई तिरो बुझाई मोहीमा चलन गरिआएको छु भन्ने कुरा उल्लेख भएको पाइन्छ साथै सो जग्गामा मोहीको घरबास नरहेको भनी जग्गाधनीले भन्न सकेको नदेखिने ।

विवेचनाबाट कि.नं. १८१ को जग्गा गुठी नभै बिर्ता भएको तथ्यको पुष्ट्याइँ दुवै पक्षको दाबीबाट भएको, नापीबाट फिल्डबुक प्रमाणित छैन भनी मालपोत कार्यालयमा पत्राचार भएको साथै रैकर परिणततर्फ जग्गाधनीको दाबी बिर्ता उन्मुलन ऐनको दफा १२क. को हदम्यादभित्र परेको कुरा मिसिल संलग्न कागज प्रमाणबाट स्पष्ट हुन आएको नदेखिएकाले कि.नं. १८१ को जग्गा बिर्ता उन्मुलन ऐन, २०१६ बमोजिम तोकिएको म्यादभित्र निवेदन दिने मोही शम्भुलाल कायस्थको नाममा रै.प. दर्ता गर्ने गरी भएको मालपोत कार्यालय, डिल्लीबजार काठमाडौँको मिति २०६६।१।२।१ को निर्णय मनासिबै देखिँदा सो निर्णयलाई सदर कायम गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६८।६।४ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने । शाखा अधिकृत: अम्बिकाप्रसाद दाहाल कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा इति संवत् २०७२ साल साउन २१ गते रोज ५ शुभम् ।

मा.न्या.श्री ओम प्रकाश मिश्र र मा. न्या. श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७२-WH-०००९, बन्दीप्रत्यक्षीकरण, रेश्माराज थापा वि. श्री महानगरीय प्रहरी परिसर, अपराध अनुसन्धान महाशाखा, टेकु, काठमाडौंसमेत

कानूनले तोकेका प्रावधानअनुरूप शिक्षा मन्त्रालयबाट अनुमति नलिई गैरकानूनी तरिकाले नक्कली कागजात बैंक स्टेटमेन्टलगायतका विवरण तयार गरी विभिन्न व्यक्तिहरूबाट रकम लिई विदेशमा बिचल्ली बनाई ठगी गरेको सम्बन्धमा अनुसन्धानका लागि नेपाल राष्ट्र बैंक वित्तीय जानकारी इकाई र शिक्षा मन्त्रालय शैक्षिक परामर्श तथा प्रमाणीकरण शाखाबाट अनुरोध भई आएपछि निजलाई ठगीको विषयमा अनुसन्धानको लागि पक्राउ गरी काठमाडौं जिल्ला अदालतसमक्ष उपस्थित गराई थुनामा राख्ने अनुमति लिई न्यायिक हिरासतमा राखी ठगी मुद्दामा अनुसन्धान भइरहेको भन्ने विपक्षी महानगरीय प्रहरी परिसर काठमाडौंको लिखित जवाफबाट देखिएको र रिट निवेदनमा नै बन्दीलाई पक्राउ गरी काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट थुनामा राख्ने अनुमति लिएको भनी स्वीकार गरेको देखिएको हुँदा त्यसरी सक्षम निकायको आदेशबाट थुनामा राखिएको कार्यलाई गैरकानूनी थुना भनी परिभाषित गर्न नमिल्ने।

अधिकारप्राप्त निकायबाट पक्राउ परी सक्षम निकायबाट म्यादसमेत थप भई अनुसन्धानको सिलसिलामा थुनामा रहेको अवस्थालाई गैरकानूनी थुना भन्न नमिल्ने भई निजको थुना कानूनसम्मत नै देखिने।

ठगी गरेको विषयमा अनुसन्धानको लागि अनुरोध भै आएअनुसार पक्राउ परी थुनुवापूर्जीसमेत दिई हिरासतमा लिएको र सक्षम अदालतबाट कानूनी प्रक्रिया पूरा गरेर न्यायिक हिरासतमा राखी ठगी मुद्दामा अनुसन्धान भैरहेको भन्ने स्पष्ट देखिएको छ। बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गर्न त्यस्तो

थुना गैरकानूनी हुनुपर्छ। तर निवेदक अधिकारप्राप्त निकायबाट पक्राउ परी सक्षम निकायबाट म्याद थप भई अनुसन्धानको सिलसिलामा थुनामा रहेको देखिएको हुँदा निवेदन मागबमोजिम बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गर्नु पर्ने अवस्थाको नदेखिने।

अधिकारप्राप्त निकायबाट भैरहेको अनुसन्धानको लागि सक्षम अदालतबाट म्याद थप भै न्यायिक हिरासतमा रहेको अवस्थामा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गर्नुपर्ने हुँदैन। यी निवेदकविरुद्ध ठगीसम्बन्धी मुद्दा अनुसन्धानको क्रममा रही तत्सम्बन्धमा काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट म्याद थपसमेत भएको देखिएकाले निवेदकले निवेदनमा उठाएका सबै सवालहरू र थुनाको वैधता वा अवैधता सम्बन्धमा सोही अदालतबाट सम्बोधन हुने नै देखिँदा निवेदन मागबमोजिम बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गर्नुपर्ने अवस्था देखिएन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: इन्दिरा शर्मा

इति संवत् २०७२ साल भदौ ११ गते रोज ६ शुभम्।

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६५-WO-०६२७, उत्प्रेषण, मथुराप्रसाद मास्के वि. नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय, सिंहदरबार, काठमाडौंसमेत

निवेदक मथुराप्रसाद मास्के सञ्चालक भएको श्री डिस्टिलरी प्रा. लि. को कारवाहीको सिलसिलामा आन्तरिक राजश्व कार्यालय, भरतपुरको मिति २०६२/०१/११ को अन्तशुल्क कर निर्धारण निर्णयअनुसार कर असुल हुन बाँकी रहेकै अवस्था मदिरा उत्पादन इजाजत एवम् चल अचलसमेतका सम्पत्ति रोक्का भएको, बाँकी रहेको कर फछ्यौट गर्न नेपाल सरकारले कर फछ्यौट आयोग गठन गरेकामा, निवेदकको निवेदन कारवाही रहेकै अवस्थामा आयोग विघटन भई निवेदन आन्तरिक

राजश्व कार्यालयमा फिर्ता भएको भए तापनि कारवाही नगरेको कारण, निवेदकको निवेदनमा पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०६४।०७।१४ मा भएको परमादेशको पुनः कर निर्धारण गर्नुपर्ने आदेश अन्तिम भइरहेको र पुनः कर निर्धारण गर्नु पर्ने नेपाल सरकारको मिति २०६४।११।२८ को निर्णयबाट समेत उक्त मिति २०६२।०१।११ निर्णय निष्क्रिय भइसकेको अवस्थामा देखिन्छ । आन्तरिक राजश्व कार्यालय, भरतपुरको मिति २०६२।१।११ को निर्णय प्रकृतिक न्याय सिद्धान्तसमेतको आधारमा बदर गरिपाउँ भनी निवेदक मथुराप्रसाद मास्केको ०६४-WF-०००१ र किसोर मास्केसमेतको ०६४-WF-०००२ को रिट निवेदनहरूमा यस अदालतको संयुक्त इजलासका न्यायाधीशहरूबीच राय बाझी भै पूर्ण इजलासबाट मिति २०६६।१।०।७ मा श्री डिस्टिलरी प्रा.लि.उपरको कारवाहीको सिलसिलामा प्रतिवादको मौका नै नदिई निवेदकहरूका नामको चलअचल सम्पत्ति, बैंक ब्यालेन्स, सवारी साधनहरू रोक्का राख्ने भनी आन्तरिक राजश्व कार्यालय, भरतपुरको मिति २०६१।१२।१० को निर्णयपत्र र सो निर्णय यथावत् कायम राख्ने गरी भएको मिति २०६२।१।११ निर्णयसमेत उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने ठहर गरी, निवेदकहरूको नामको चल अचल रोक्का रहेको सम्पत्ति फुकुवा गरिदिनु भनी परमादेशसमेत जारी हुने ठहर गरी फैसला भएकामा, यसै फैसलाउपर परेको पुनरावलोकनको निवेदनमा यस अदालतको बृहत् पूर्ण इजलासबाट मिति २०७१।०८।२६ मा कारवाही गर्न नमिल्ने ठहर्याई भएको फैसलासमेतको आधार प्रमाणबाट मिति २०६२।०१।११ निर्णय र मिति २०६४।१।१३० को सम्झौतासमेत निवेदकहरूको हकमा निष्प्रयोजन र निष्क्रिय भएबाट विपक्षीहरूको जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

निवेदक श्री डिष्टिलरी प्रा. लि. कम्पनी ऐनअन्तर्गत स्थापित कम्पनी रहेकाले यसले मदिरा

उत्पादन गर्ने गर्दै आएको र मदिरा उत्पादन निम्ति चाहिने मोलासेस कच्चा पदार्थ टिनका छाना हालेको ट्याङ्कीमा सुरक्षित स्टक राखेको मौज्जात ९०,२६६।३४ क्विन्टल रहेकामा ट्याङ्कीको टिनको छाना मर्मत गर्न दिन निकालेको अवस्थामा वर्षातको पानी परी फर्मेन्टेसन भै मोलासिस उम्लिन गै ट्याङ्कीबाहिर पोखिन गै नोक्सान हुन गएको सम्बन्धमा आन्तरिक राजश्व कार्यालयबाट निरीक्षणसमेत गरी नोक्सान भएको प्रतिवेदनका आधारमा उक्त ९०,२६६।३४ क्विन्टलबाट नोक्सानी मोलासिस ५०,००० क्विन्टल घटाई आ.व. २०५६/०५७ मा खुद मौज्जात ४०,२६६।३४ क्विन्टल मोलासेस कायम गरी सोबाट भएको उत्पादन बिक्रीबाट अन्तशुल्क तथा कर राजश्व आ.व. ०५५/०५६, ०५६/०५७, ०५७/०५८, ०५८/०५९, ०५९/०६०, ०६०/०६१ सम्मको राजश्व कम्पनीबाट दाखिल भै सकेको र यसै बीच आ.व. २०५५/०५६ मा रु. १,७४,३८,१७३।०४ कर रकम नेपाल सरकारबाट निवेदक कम्पनीले पुरस्कार स्वरूप छुट पाएकोसमेतको अवस्था रहेको र ६/७ वर्षपछि त्यही आ.व. ०५५/०५६, ०५६/०५७ को अवधि मै ५०,०००।- क्विन्टल मोलासिस स्टक मौज्जात घटी देखाई राजश्व छलेको भनी घटी देखाइएको मौज्जात मोलासिसबाट उत्पादन मदिरा के, कति, कहाँ बिक्री वितरण भयो ? सो र अन्तशुल्क राजश्वका मौज्जात कर्मचारीको के भूमिका रहन गयो, यी विषयमा, छानबिन, अनुन्धान केही नगरी निवेदक कम्पनीलाई अन्तशुल्क रु. ३८,२२,८२,७२५।०० अनिश्चित वर्षको विलम्ब दस्तुर रु. ४७,२३,००, ३१२।००, धुम्रपान तथा मदिरा दस्तुर रु. १,६२,६७,२५०।००, मदिरा नियन्त्रण सेवा दस्तुर रु. १६,२६,७३५।००, टिकट दस्तुर रु. ५,०२,०७८।०० र जरिवाना रु. ५,०००।०० राजश्व छलेको ठहर गरी जम्मा रु. ८७,२९,८४,२००।०० दाखिल गराउने र सञ्चालक मथुराप्रसाद मास्केलाई ६ महिना कैद गर्ने गरी मिति

०६२।१।११ मा भएको निर्णय स्वच्छ सुनुवाइको प्रक्रिया र प्राकृतिक न्यायका सिद्धान्तसमेत अनुरूप भए गरेको देखिएन । आन्तरिक राजश्व कार्यालय, भरतपुरको मिति ०६२।१।११ को निर्णयपश्चात् नेपाल सरकारबाट कर फर्छर्यौट आयोग गठन भै सो कर फर्छर्यौट आयोगमा निवेदक श्री डिस्टिलरीले दिएको निवेदनअनुरूप पुनः कर निर्धारणमा विचारधीन रही आएकाका कर फर्छर्यौट आयोग विघटन भै आन्तरिक राजश्व कार्यालय मै मुद्दाको मिसिल फिर्ता गै सकेपछि निवेदकले पुनरावेदन अदालत, हेटौँडामा दिएको निवेदनमा जारी परमादेशको आदेश प्रत्यर्थीले पुनरावेदनसमेत नगरी बसेको अवस्थामा मन्त्रिस्तरीय निर्णयबाट कम्पनी सञ्चालन गर्ने, सम्पत्ति फुकुवा गर्नेलगायतका सम्झौतापछि कम्पनीले सम्झौताबमोजिम धरौटीसमेत राखेको अवस्थामा कम्पनी सञ्चालन गर्न अवरोध गरी कम्पनी र सञ्चालकका चल अचल सम्पत्ति, बैंक खातासमेत रोक्का राख्ने गरी भएका पत्राचार, आदेशसमेत कानूनसङ्गत नै रहेछ भन्ने पनि देखिँदैन । यसै कम्पनीका सञ्चालक स्व. मोहनलक्ष्मी मास्के र निजका छोराहरू किशोरकुमार मास्के, क्रान्तीकुमार मास्के, किरण मास्केले दिएको उत्प्रेषण मुद्दामा यसै अदालतको पूर्ण इजलासबाट आन्तरिक राजश्व कार्यालय, भरतपुरसमेतको मिति ०६१।९।१२, ०६१।९।१९, ०६१।१२।१०, को रोक्कामा राखेको पत्रहरू मिति ०६२।१।११ को रोक्का राख्ने निर्णय उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने ठहर गरिएको मिति २०६६।१०।७ मा आदेश भैसकेको सो आदेश यसै अदालतको बृहत् पूर्ण इजलासबाट मिति ०७।१।२८ मा निर्णय आदेश भैसकेको देखिने ।

निवेदक मथुराप्रसाद मास्केको सम्पत्ति रोक्का राख्ने गरी भएका मिति ०६१।९।१२, ०६१।९।१९, ०६१।१२।१०, का निर्णय आदेशपत्रहरू र डिस्टिलरी प्रा.लि. कम्पनी भएकालाई

मिति २०६२।१।११ मा निर्णय गर्दा प्रतिरक्षा गर्ने कानूनबमोजिमको मौकासमेत दिइएको नदेखिएबाट सो कम्पनीको सञ्चालक इजाजतपत्र मिति ०६१।१०।१८ मा निलम्बन गर्ने आन्तरिक राजश्व कार्यालय, भरतपुरले मिति ०६१।१।११ मा गरेको निर्णय, मिति २०६४।१।३० को सम्झौता पत्रसमेत स्वच्छ सुनुवाइको अभावमा भएको र कानून अनुकूलको नदेखिँदा उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरिदिएको छ । निवेदक कम्पनी र स्व. मथुराप्रसाद मास्केको रोक्का रहेको चलअचल सम्पत्ति, बैंक खाताको रोक्का फुकुवा गरी कम्पनीको इजाजतपत्र नवीकरण गरी, कम्पनीको निलम्बन फुकुवा गरी सञ्चालन गर्न दिनु, कम्पनीको तर्फबाट धरौटी खातामा जम्मा गरेको रकम फिर्ता गरिदिनु, साथै अब जेजो बुझ्नु पर्ने बुझी छानबिन कार्य यथाशीघ्र सम्पन्न गर्नु गराउनु भनी विपक्षीहरूका नाउमा परमादेशको आदेशसमेत जारी हुने ।

इजलास अधिकृत: देवीकुमारी चौधरी

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमिल्सेना

इति संवत् २०७२ साल असार ९ गते रोज ४ शुभम् ।
यसै लगाउका मद्दाहरूमा पनि यसैअनुसार फैसला भएका छन्:

- ०६५-CI-०५८९, निषेधाज्ञा / परमादेश, मथुराप्रसाद मास्के वि. आन्तरिक राजश्व कार्यालय, भरतपुर, चितवनसमेत

५

मा.न्या.श्री ओम प्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६८-CR-०६५९, कर्तव्य ज्यान, भीम थापा वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादीको बयानअनुसार मृतकका घटनास्थल तथा लास प्रकृति मुचुल्का हेर्दा मृतकको नली खुट्टाको हड्डी फुटी भौँचिएको, हात खुट्टा र जिउमा निलो दाग, टाउकाको माथिल्लो भागमा ४"X५" लम्बाइको गहिरो काटेको घाउ चोट लागेको देखिन्छ । घटनास्थलमा प्रतिवादीको बयानअनुरूप

अभियुक्तहरूले मृतकलाई मार्न प्रयोग गरेको ढुङ्गा र फलामको पाइप (रड) समेत बरामद भएको छ भने शव परीक्षण प्रतिवेदनमा मृत्यु कारण Head injury भन्ने उल्लेख भएबाट मृतकको मृत्यु कर्तव्यबाटै भएको भन्ने तथ्य पुष्टि भएको पाइन्छ। रमेश खड्काले मिति २०६५।३।१२ गते राति करिब १२ बजेतिर ३/४ जना केटाहरू मृतक यमबहादुर गुरुङ बस्ने कोठामा पसी झगडा गरी ड्याड-डुङ गरेको अवाज सुनियो। त्यसपछि बाहिर निस्की कम्पाउन्डमा ड्याड-डुङ गरेको आवाज सुनियो। कम्पाउन्डबाहिर भाग्दै गरेको ३/४ जना प्रतिवादी मिलन नेपाली, सन्तोष लामा, भीम थापामगरको आवाज सुनिएको थियो। प्रतिवादी सन्तोष लामाको अनुहार नै देखिएको र अन्य २ (दुई) को अवाज सुनिएको हो भन्नेसमेत व्यहोराको अदालतमा गरेको बकपत्रबाट पुष्टि भइरहेबाट मृतकको हत्यामा यी पुनरावेदक प्रतिवादी अन्तु भन्ने भीम थापाको संलग्नता रहेको तथ्यको पुष्ट्याइँ हुन आएको देखिन्छ। घटना भएको दिन प्रतिवादी अनु भन्ने भीम थापा मगर घटनास्थलमा नै रहे भएको कुरा निजले अदालतमा गरेको बयानबाट समेत स्पष्ट हुन्छ। तसर्थ, प्रतिवादीले अधिकार प्राप्त अधिकारीसमक्ष गरेको बयान कागज, घटनास्थल तथा लास प्रकृति विवरण र शव परीक्षण प्रतिवेदन, रमेश खड्काको अदालतमा भएको बकपत्रसमेतबाट प्रतिवादी अनु भन्ने भीम थापासमेतका कर्तव्यबाट गोरे भन्ने यामबहादुर गुरुङको मृत्यु भएको हो भन्ने पुष्टि भएको हुँदा पुनरावेदक प्रतिवादी अनु भन्ने भीम थापालाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धी महलको १३(३) नं. बमोजिम जन्म कैदको सजाय हुने ठहर्याई सुरु कास्की जिल्ला अदालतबाट मिति २०६७।६।५ मा भएको फैसलालाई सदर गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत, पोखराबाट मिति २०६८।२।२२ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।
इजलास अधिकृत: देवीकुमारी चौधरी
इति संवत् २०७२ साल असार ९ गते रोज ४ शुभम्।

६

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७०-WO-०७०४, उत्प्रेषण / परमादेश, *पवनकुमार सारडा वि. गोपाल सहनीसमेत*
श्रम ऐन, २०४८ को दफा २(घ) मा 'कामदार' सम्बन्धी व्यवस्था गरेको देखिन्छ। श्रम ऐन, २०४८ को दफा २(घ) ले गरेको कामदारको परिभाषा हेर्दा "कामदार" भन्नाले "प्रतिष्ठानको उत्पादन कार्य वा सेवा प्रदान गर्ने कार्य वा सो कार्यको निमित्त प्रयोग भएको घर जग्गा वा मेसिनरी वा त्यसको कुनै भागमा कार्य गर्न वा त्यस्तो कार्यसँग सम्बन्धित काम वा अरु कुनै आकस्मिक काम गरेबापत पारिश्रमिक दिई काम लगाइएको व्यक्ति सम्झनुपर्छ। सो शब्दले पिसरेट, ठेक्का वा करारअन्तर्गत काम गर्ने कामदारलाई समेत जनाउँछ" भन्ने स्पष्ट व्यवस्था गरेको देखिन्छ। सोही ऐनमा भएको व्यवस्थाअनुरूप नै प्रतिष्ठानको उत्पादन हुने घर जग्गामा आकस्मिक काम गर्ने व्यक्तिको रूपमा गोपाल सहनीलाई कम्पनीको छाना मर्मत सुधार काम गर्न लगाएको देखिएकाले उपर्युक्त कानूनी व्यवस्थाको आधारमा गोपाल सहनी निवेदक कम्पनीकै कामदार रहे भएको तथ्य स्पष्ट भएको पाइने।

कोशी अञ्चल अस्पतालबाट गोपाल सहनीको मिति २०६९।१०।९ को स्वास्थ्य जाँच प्रतिवेदन मिसिल संलग्न रहेको देखिन्छ भने गोपाल सहनी निवेदक कम्पनीकै कामदारको हैसियतले कम्पनीमा काम गरिरहेको अवस्थामा लडी घाइते भई अङ्गभङ्गसमेत भई कानूनअनुरूपको कोशी अञ्चल अस्पतालको स्वास्थ्य जाँच प्रतिवेदनबाट अङ्गभङ्ग प्रतिशतसमेत निर्धारण भएको देखिएकाले गोपाल सहनीलाई क्षतिपूर्ति तथा उपचार खर्चसमेत दिलाईभराई दिने गरी श्रम कार्यालयबाट मिति २०७०।२।१९ मा निर्णय भएको देखिने।

श्रम ऐन, २०४८ को दफा ६७(ड) मा भएको कारखाना निरीक्षकको अधिकारअन्तर्गत "श्रम

अधिकृत नभएको अस्वस्थामा निजको काम, कर्तव्य र अधिकार प्रयोग गर्ने" भन्ने कानूनी प्रावधानअनुरूप नै कारखाना निरीक्षकबाट मिति २०७०।२।१९ मा भएको निर्णयलाई निवेदकको निवेदन जिकिरबमोजिम अनाधिकृत र क्षेत्राधिकारविहीन मान्न मिल्ने नदेखिने।

गोपाल सहनीको कोशी अञ्चल अस्पतालबाट स्वास्थ्य जाँच भएको र जाँच हुँदा निजको बायाँ हात भाँचिएकाले अङ्गभङ्ग भएको हुँदा निजलाई क्षतिपूर्ति दिनुपर्ने भन्ने रायसमेतको आधारमा गोपाल सहनीलाई क्षतिपूर्ति तथा उपचार खर्चसमेत दिलाईभराई दिने गरी भएको श्रम कार्यालयको मिति २०७०।२।१९ को निर्णयलाई सदर गर्ने गरी श्रम अदालतबाट मिति २०७०।८।१४ मा भएको फैसला कानूनसम्मत देखिँदा निवेदन जिकिरबमोजिम रिट जारी हुन नसक्ने।

शाखा अधिकृत: देवी चौधरी

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७२ साल असार १ गते रोज ३ शुभम्।

एकल इजलास

१

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपायाय, ०७२-WO-००८८, उत्प्रेषण, सहनाज खातुनसमेत वि. सहेरा खातुनसमेत

निवेदिकाहरूलाई निजी आर्जनको पैसाबाट घर बनाएकाले त्यो बन्डा लाग्ने होइन र त्यसमा निवेदिकाहरूबाहेक अरुको हक पुग्दैन भन्ने कुरा सबुद प्रमाणको आधारमा तय हुने कुरा हो। यसमा निवेदिकाहरूले विपक्षीहरूउपर दायर गर्नुभएकी फैसला बदर मुद्दामा कस्तो फैसला हुन्छ यसै भन्न मिल्दैन। फैसला बदर मुद्दा दायर भएको आधारमा अन्तिम रहेको फैसलाको कार्यान्वयन रोक्नु पर्ने भन्ने

सम्बन्धमा यो यस्तो कानून छ भनी निवेदिकाहरूले कानूनको उल्लेख गर्न सक्नुभएकी देखिँदैन। कदाचित पछि वादी दाबी पुग्ने ठहरेमा सोहीबमोजिम यावत् काम कारवाही प्रभावित हुने र निवेदिकाहरूको हक स्वतः कायम हुने नै हुन्छ। बीचमा कुनै दुःख कष्ट भएमा त्यसबापत पनि क्षतिपूर्ति आदिमा उपचार लिनको लागि कानूनी मार्ग अवलम्बन गर्न सकिने नै हुन्छ। अतः फैसला बदर मुद्दा दिएकी आधारमा विपक्षीहरूले चलन पाउने होइन। विपक्षीले फैसलाबमोजिम चलन पाउने कार्यबाट कानूनको त्रुटि भएको मान्न मिल्दैन। त्यसबाट निवेदिकाको संविधान प्रदत्त मौलिक हकको हनन् भएको भन्ने निवेदन जिकिरमा कुनै सार नरहेकाले विपक्षीहरूबाट लिखितजवाफ माग्नु परेन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: गेहेन्द्रराज रेग्मी

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमिल्सेना

इति संवत् २०७२ साल साउन २९ गते रोज ६ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७२-WO-००२९, परमादेश, उत्साह लामिछाने वि. त्रिभुवन विश्वविद्यालय, परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय, बल्खु कीर्तिपुरसमेत

निवेदिकालाई अशक्त भनेर परीक्षा फारम बुझाउनबाट वञ्चित गरिएको नभै निजले म्याद नाघेपछि परीक्षा फारम भर्न गएकी सो बुझ्न नमिल्ने भनी भएको कामकारवाहीलाई समानताको हक र सिद्धान्तविपरीतको काम कारवाहीको संज्ञा दिन मिल्दैन। बिना कुनै मापदण्ड हालसम्म परीक्षाको व्यवस्थापन र सञ्चालन भैआएको भन्ने निवेदन जिकिर पनि तथ्यपरक छैन। कहाँ कुन समय र ठाउँमा विपक्षीबाट कहिले कुनै र कहिले कुनै आधार अवलम्बन गरी बेहिसाब गरियो सो कुराको ठोस प्रमाणबेगर सामान्य जिकिरको भरमा मापदण्ड छैन भन्न

मिल्दैन । मापदण्ड भन्ने कुरा कानून बनाएरमात्र हुन्छ भन्ने होइन । परम्परा, प्रचलन, निर्देशन, पत्र, परिपत्र आदिबाट पनि मापदण्ड कायम हुन्छ । प्रत्येक वर्ष कहिले कस्तो प्रकारको परीक्षार्थीको परीक्षा कसरी सञ्चालन हुने, फारम बुझाउने म्याद, दस्तुरको निर्धारण कति गर्ने यी सब कुराको सूचना प्रकाशित हुनु भनेकै मापदण्ड हुने ।

रिट निवेदन भनेको तजबिजी अधिकारक्षेत्र पनि हो । यो उपचारको माग गर्ने पक्ष ठीक ठाउँमा रहनुपर्छ । गल्ती गर्ने पक्षले रिट उपचारको माग गर्नु

समन्यायविपरीत हुन्छ । निवेदिका आफैँ गलत ठाउँ अर्थात् म्याद नाघेपछि परीक्षा फारम बुझाउन गएको अवस्थामा निजले रिट क्षेत्र गुहार्नु उचित हुँदैन । अतः विपक्षीहरूको कामकारवाहीले गर्दा निवेदिकाको मौलिक हकमा आघात परेको मान्न नमिल्ने हुँदा विपक्षीहरूसँग कारण देखाउ आदेश माग गर्नु परेन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: गेहेन्द्रराज रेग्मी

इति संवत् २०७२ साल साउन १४ गते रोज ५ शुभम् ।

“मेलमिलाप गरौं, विवाद ढाँढाऔं”

- सर्वोच्च अदालत, मेलमिलाप समिति

अदालत गतिविधी

अस्ट्रेलियामा आयोजना भएको अन्तर्राष्ट्रिय
कार्यक्रममा नेपालबाट सम्माननीय
प्रधानन्यायाधीशको सहभागिता

**The Law Association For Asia
and The Pacific** द्वारा मिति २०७२ कार्तिक
२० देखि २३ सम्म (तदनुसार नोभेम्बर ६ देखि
९, २०१५) अस्ट्रेलियाको सिड्नीमा आयोजना
भएको “**The 16th Conference of Chief
Justices of Asia and The Pacific**”
विषयक सम्मेलनमा नेपालको प्रतिनिधित्व गर्न
सम्माननीय प्रधानन्यायाधीश श्री कल्याण श्रेष्ठ

नेपाली प्रतिनिधि मण्डलसहित सो अन्तर्राष्ट्रिय
सम्मेलनमा सहभागी हुन मिति २०७२ साल
कात्तिक १८ गते सोतर्फ प्रस्थान गर्नुभएको
थियो । ३५ राष्ट्रका प्रधानन्यायाधीशहरूको
उपस्थिति रहेको उक्त सम्मेलनमा सहभागी
राष्ट्रका न्यायपालिकाका सम्बन्धमा विभिन्न
कार्यपत्र प्रस्तुत भई कार्यपत्र उपर छलफल
भएको र सहभागी राष्ट्रका बीच न्यायपालिकाका
सम्बन्धमा आपसी अनुभव आदान प्रदानको
कार्यक्रम रहेको थियो । उक्त कार्यक्रममा नेपालका
तर्फबाट सम्माननीय प्रधानन्यायाधीश श्री
कल्याण श्रेष्ठबाट न्यायपालिकाको प्रशासकीय
नियन्त्रण (Administrative Control) विषयक
सत्रको अध्यक्षता भएको थियो भने उक्त
सत्रमा सिडगापुरका प्रधानन्यायाधीश सुन्दरेश

मेननको कार्यपत्र प्रस्तुत भई सो कार्यपत्रउपर सहभागीहरूबीच छलफल भएको थियो ।

सम्मेलन पश्चात् सम्माननीय प्रधानन्यायाधीशसहितको नेपाली प्रतिनिधि मण्डलबाट अस्ट्रेलियाको क्यान्बेरामा अवस्थित उच्च अदालतको अवलोकन भई सो अदालतका प्रधानन्यायाधीश, न्यायाधीश एवम् अन्य प्रशासकीय अधिकारीहरूसँग भेटघाट भई दुई देशको अदालतको कार्यप्रणाली, मुद्दा व्यवस्थापन, न्याय पद्धति, न्याय प्रशासनका विविध पक्षहरू तथा अन्य समसामयिक

विषयमा छलफल भएको थियो । भ्रमणका क्रममा अस्ट्रेलियाको महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको अवलोकन भई सो कार्यालयका तर्फबाट त्यस कार्यालयको संरचना, अभियोजन पद्धतिलगायतका विविध न्यायिक कामकारवाहीको विषयमा प्रस्तुती रहेकामा नेपाली प्रतिनिधि मण्डलबाट सो प्रस्तुती उपर विस्तृत छलफल भई नेपालको न्याय प्रणाली, न्याय प्रशासनलगायतका महत्त्वपूर्ण विषयमा जानकारीसमेत गराइएको थियो ।